

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
Навчально-науковий інститут фінансів, економіки, управління та права
Кафедра фінансів, банківського бізнесу та оподаткування

Магістерська робота

на тему «Проблеми розвитку ринку страхування життя в Україні»

Виконала: студентка 6-го курсу, групи 601-ЕФ
Спеціальності
072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
другого (магістерського) рівня вищої освіти
Штепенко А.М.
Керівник: к.е.н., доцент Маслій О.А.
Рецензент: директор Полтавського РУП
ПАТ СК «УСГ», Грицан О.В.

Засвідчую, що в цій роботі немає запозичень із
праць інших авторів без відповідних посилань
Штепенко А.М.

Підтверджую достовірність даних, використаних
у роботі

Штепенко А.М.

Полтава, 2022 року

АНОТАЦІЯ

Штепенко А.М. Проблеми розвитку ринку страхування життя в Україні. Рукопис. Магістерська робота на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» за освітньо-професійною програмою «Фінанси, банківська справа та страхування», Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», Полтава, 2022.

Робота містить 120 сторінок, 23 таблиці, 33 рисунки, список літератури з 85 джерел та 3 додатки.

Ключові слова: страхування, страхування життя, ринок, страховик, страхувальник, проникнення страхування, щільність страхування.

Страхування життя відіграє важливу роль у фінансовому забезпеченні громадян та сприяє економічному зростанню в країні, оскільки акумулює значні обсяги фінансових ресурсів на довгостроковій основі. Проте в Україні ринок страхування життя є нерозвиненим, що потребує з'ясування основних проблем, які гальмують розвиток ринку страхування з метою формування пріоритетних заходів, направлених на стимулювання страхування життя в Україні. Вищезазначене підтверджує актуальність тематики дослідження.

Мета роботи – поглиблення теоретичних положень та розроблення практичних рекомендацій щодо вирішення проблем розвитку ринку страхування життя в Україні.

Об'єктом дослідження є ринок страхування життя в Україні.

Предметом дослідження є теоретичні засади, інституційно-організаційні й прикладні аспекти розвитку ринку страхування життя в Україні.

У теоретичній частині роботи розглянуто наукові підходи до визначення економічного змісту страхування життя. Розкрито структуру

страхового ринку та види страхових послуг на ньому. Охарактеризовано державне регулювання ринку страхування життя. У розрахунково-аналітичній частині роботи проаналізовано тенденції та показники розвитку страхового ринку України й сегменту страхування життя. Проведено аналіз діяльності компаній зі страхування життя. Виявлено проблеми розвитку страхування життя в Україні. Визначено напрями розвитку ринку страхування життя України з урахуванням міжнародного досвіду.

Практична цінність магістерської роботи полягає в можливості використання запропонованих напрямів розвитку ринку страхування життя України з метою його активізації як драйвера економічного зростання України у повоєнний період.

Інформаційною базою для написання роботи є законодавчі та нормативно-правові акти з питань функціонування та державного регулювання ринку страхування життя в Україні; монографії; підручники та наукові статті з питань розвитку ринку страхування життя; статистичні дані НБУ та фінансова звітність ПАТ «СК «ТАС Лайф».

SUMMARY

Stepenko A.M. Problems of life insurance market development in Ukraine. Manuscript. Master's work on obtaining a second (master's) level of higher education from the specialty 072 "Finance, Banking and Insurance" under the educational-professional program "Finance, Banking and Insurance", National University Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnica, Poltava, 2022.

The work contains 120 pages, 23 tables, 33 figures, a list of literature from 85 sources and 3 applications.

Key words: insurance, life insurance, market, insurer, insured, insurance penetration, insurance density.

Life insurance plays an important role in the financial security of citizens and contributes to economic growth in the country, as it accumulates significant amounts of financial resources on a long-term basis. However, the life insurance market in Ukraine is underdeveloped, which requires clarification of the main problems that inhibit the development of the insurance market in order to form priority measures aimed at stimulating life insurance in Ukraine. The above confirms the relevance of the research topic.

The purpose of the work is to deepen the theoretical provisions and develop practical recommendations for solving the problems of the development of the life insurance market in Ukraine.

The object of the study is the life insurance market in Ukraine.

The subject of the study is the theoretical foundations, institutional, organizational and applied aspects of the development of the life insurance market in Ukraine.

The theoretical part of the work examines scientific approaches to determining the economic content of life insurance. The structure of the insurance market and types of insurance services on it are disclosed. State regulation of the life insurance market is characterized. In the calculation and analytical part of the

work, trends and indicators of the development of the insurance market of Ukraine and the life insurance segment were analyzed. An analysis of the activities of life insurance companies was carried out. The problems of the development of life insurance in Ukraine have been identified. The directions of development of the life insurance market of Ukraine have been determined, taking into account international experience.

The practical value of the master's thesis lies in the possibility of using the proposed directions of development of the life insurance market of Ukraine with the aim of activating it as a driver of economic growth of Ukraine in the post-war period.

The information base for writing the work is legislative and regulatory acts on the functioning and state regulation of the life insurance market in Ukraine; monographs; textbooks and scientific articles on the development of the life insurance market; statistical data of the NBU and financial reporting of PJSC TAS Life.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ.....	7
1.1. Економічний зміст страхування життя	7
1.2. Ринок страхування життя та види страхових послуг на ньому.....	12
1.3. Державне регулювання ринку страхування життя	18
Висновки до розділу 1.....	26
РОЗДІЛ 2. ОЦІНЮВАННЯ ПОКАЗНИКІВ РОЗВИТКУ РИНКУ СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ В УКРАЇНІ.....	27
2.1. Аналіз тенденцій на страховому ринку України.....	27
2.2. Дослідження показників ринку страхування життя	39
2.3. Виявлення проблем розвитку страхування життя в Україні	55
Висновки до розділу 2.....	59
РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ КОМПАНІЙ ЗІ СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ В УКРАЇНІ	60
3.1. Фінансові рейтинги компаній зі страхування життя	60
3.2. Характеристика діяльності ПАТ «СК «ТАС Лайф» на ринку страхування життя в Україні.....	67
3.3. Оцінка фінансових результатів діяльності ПАТ «СК «ТАС Лайф».....	74
Висновки до розділу 3.....	84
РОЗДІЛ 4. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИНКУ СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ В УКРАЇНІ	85
4.1. Міжнародний досвід стимулювання страхування життя	85

				МР 601-ЕФ 9555033
	П. І. Б.	Підпис	Дата	
<i>Розроб.</i>	<i>Штепенко А.М.</i>			Літ.
<i>Перевір.</i>	<i>Маслій О.А.</i>			Арк.
				Акрушів
				3
				120
<i>Н. Контр.</i>	<i>Маслій О.А.</i>			<i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» Кафедра фінансів, банківського бізнесу та оподаткування</i>
<i>Затверд.</i>	<i>Птащенко Л.О.</i>			

Проблеми розвитку ринку страхування життя в Україні

4.2. Напрями розвитку ринку страхування життя в Україні	97
Висновки до розділу 4.....	106
ВИСНОВКИ.....	108
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	113
ДОДАТКИ.....	120

				MP 601-ЕФ 9555033			
	П. І. Б.	Підпис	Дата				
<i>Розроб.</i>	<i>Штепенко А.М.</i>			<i>Проблеми розвитку ринку страхування життя в Україні</i>	Літ.	Арк.	Акрушів
<i>Перевір.</i>	<i>Маслій О.А.</i>					4	120
					<i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» Кафедра фінансів, банківського бізнесу та оподаткування</i>		
<i>Н. Контр.</i>	<i>Маслій О.А.</i>						
<i>Затверд.</i>	<i>Птаценко Л.О.</i>						

ВСТУП

Ефективно функціонуючий розвинений ринок страхування життя відіграє важливу роль у стимулюванні економічного розвитку країни, оскільки цей сектор страхового ринку забезпечує акумуляцію значного обсягу внутрішніх інвестиційних ресурсів суспільства та їх перерозподіл для забезпечення розширеного економічного відтворення. Низький рівень проникнення страхування життя в Україні зумовлює необхідність виявлення проблем, що перешкоджають його розвитку, та пошуку напрямів стимулювання страхування життя навіть у кризових умовах.

Питання страхування життя висвітлені у наукових працях Г. Бадера, Л. Рейтмана, А. Манеса, А. Говорушка, Н. Внукової, С. Осадця, К. Воблого, В. Базилевича, О. Гаманкова та ін. Проте варто комплексно оцінити чинники, що стримують розвиток ринку страхування життя в Україні та визначити напрями стимулювання страхування життя.

Мета роботи – поглиблення теоретичних положень та розроблення практичних рекомендацій щодо вирішення проблем розвитку ринку страхування життя в Україні. Для досягнення поставленої мети було сформульовано і розв'язано такі завдання:

- визначити економічний зміст страхування життя;
- розкрити структуру страхового ринку та види страхових послуг на ньому;
- охарактеризувати державне регулювання ринку страхування життя;
- проаналізувати тенденції та показники розвитку ринку страхування життя України;
- виявити проблеми розвитку страхування життя в Україні;
- здійснити аналіз діяльності компаній зі страхування життя;

– визначити напрями розвитку ринку страхування життя України з урахуванням міжнародного досвіду.

Об’єктом дослідження є ринок страхування життя в Україні.

Предметом дослідження є теоретичні засади, інституційно-організаційні й прикладні аспекти розвитку ринку страхування життя в Україні.

У роботі використовувалися загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, а саме: наукової абстракції та узагальнення, структурний аналіз, порівняльний аналіз, графічний аналіз та ін.

Інформаційною базою роботи є матеріали українських та зарубіжних наукових періодичних видань щодо розвитку ринку страхування життя, звітні дані Національного банку України, Державної служби статистики України, аналітичні матеріали спеціалізованого інтернет-журналу «Форіншуер», річна фінансова звітність ПАТ «СК «ТАС Лайф».

Наукова новизна одержаних результатів полягає у формуванні пріоритетних напрямів розвитку ринку страхування життя в Україні з урахуванням міжнародного досвіду.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання теоретичних висновків і практичних рекомендацій для подальшого розвитку накопичувального страхування та окремих його видів.

Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. У першому розділі розкрито економічне значення страхування життя, його види та державне регулювання ринку страхування життя. У другому розділі проведено оцінювання показників розвитку ринку страхування життя та виявлено проблеми, що стримують розвиток страхування життя в Україні. У третьому розділі проведено рейтингове оцінювання діяльності компаній зі страхування життя в Україні та проаналізовано основні показники діяльності ПАТ «СК «ТАС Лайф» як лідера ринку страхування життя в Україні. У четвертому розділі визначено перспективи розвитку ринку страхування життя в Україні на основі міжнародного досвіду стимулювання страхування життя.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ

1.1. Економічний зміст страхування життя

В структурі особистого страхування вагоме значення займає страхування життя, яке є єдиним видом накопичувального страхування, що обумовлює його особливості та значення для економічного розвитку країни.

Відповідно до Закону України «Про страхування», страхування життя – це вид особистого страхування, який передбачає обов’язок страхової компанії здійснити страхову виплату згідно з договором страхування у разі смерті застрахованої особи, а також, якщо це передбачено договором страхування, у разі дожиття до закінчення строку дії договору страхування та (або) досягнення певного віку [1].

Страхування життя – це один із видів особистого страхування. Особисте страхування, в свою чергу, є однією із галузей страхування, мета якої полягає у наданні страхового захисту громадянам на випадок виникнення певних подій, що впливають на їх життя, здоров’я та працездатність. Місце страхування життя в системі страхування представлено на рис. 1.1.

Рис. 1.1. Місце страхування життя в системі страхування

Поділ окремих підгалузей особистого страхування пов’язаний з накопиченням страхової суми. Так, страхування життя поєднує довгострокові види особистого страхування, які пов’язані з накопиченням страхової суми

протягом усього періоду страхування. Відповідальність страховика настає при дожитті застрахованого до закінчення строку дії договору, смерті застрахованої особи в період дії договору, досягнення застрахованим певного віку визначеного договором страхування.

Страхування життя передбачає відповідальність страхової компанії у разі смерті страхувальника (застрахованого) протягом дії договору або дожиття до певного віку передбаченого в договорі страхування. Відповідно ризики, при страхуванні життя, пов'язані з невизначеністю тривалості останнього для кожного окремого страхувальника. Окрім цього, у договорі страхування, страховою подією може бути визначене одруження, народження дитини, а також втрата здоров'я від нещасного випадку [2].

Страхування життя в Україні здійснюється виключно в добровільній формі і його можуть здійснювати лише страхові компанії life, оскільки законодавство України забороняє страховикам здійснювати ризикове страхування і страхування життя одночасно. Особливості, переваги та недоліки страхування життя наведено на рис. 1.2.

Рис. 1.2. Характерні риси накопичувального страхування життя

* складено за даними [3]

Таким чином, страхування життя є гарантом фінансової стабільності громадян при втраті ними працездатності, довгострокового лікування, встановлення інвалідності, досягнення пенсійного віку. Основні страхові випадки при страхуванні життя наведено на рис. 1.3.

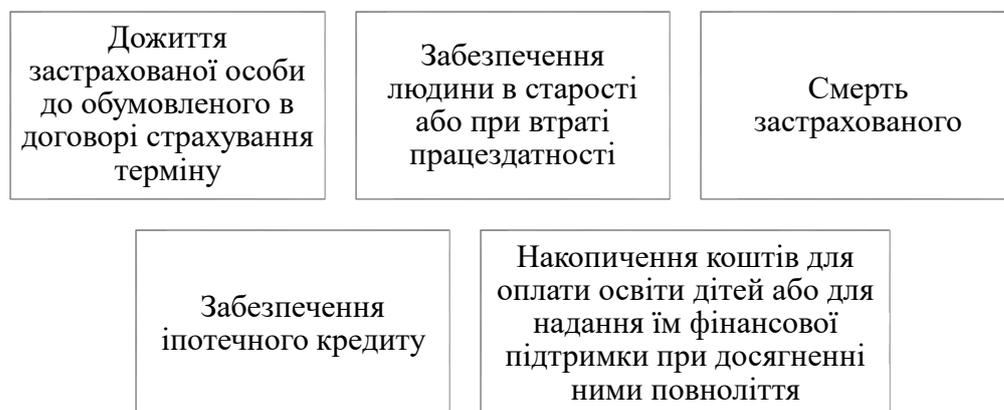

Рис. 1.3. Страхові випадки при страхуванні життя

У страхуванні життя страховий ризик пов'язаний із невизначеністю тривалості життя людини, тому розрахунок розміру страхового тарифу базується на теорії ймовірності та демографічній статистиці. Страхові компанії визначають ступінь ризику за двома аспектами: ймовірність смерті в молодому віці або раніше середньої тривалості життя; ймовірність смерті в старості й потреба в отриманні регулярних доходів без трудової діяльності.

Для визначення рівня ризику настання смерті у тому чи іншому віці використовують таблиці смертності на основі демографічної статистики, у якій визначено ймовірність того, що особа доживе до певного віку. Таким чином, страхова компаніє може передбачити ймовірну кількість виплат при страхуванні життя. Крім того, показники смертності варіюються в залежності від віку, професії, місця проживання, статі. Вище перелічені аспекти враховуються у більш детальних таблицях смертності та використовуються при побудові тарифних ставок.

Страховий платіж визначається виходячи з розміру страхової суми і тарифу, який, у свою чергу, визначається на основі тарифних сіток,

складається у відповідності до таблиць смертності та з урахуванням індивідуальних особливостей страхувальника. Індивідуальними особливостями страхувальника вважається вік, стан здоров'я, місце проживання, характер діяльності, генетична спадковість та інше. Страховий платіж може бути одноразовим, щорічним, щоквартальним або щомісячним.

Об'єктами договору страхування життя є майнові інтереси застрахованої особи, пов'язані з її життям (смертю) і направлення на отримання нею (або вигодонабувачем) певного доходу при настанні відповідної страхової події. Суб'єктами страхування життя є страховик, страхувальник, застрахована особа та вигодонабувач. Протягом дії договору страхування життя, страхувальник може змінювати вигодонабувача. Договір страхування життя укладається із особами, вік яких перебуває в межах від 18 до 72 років, за умови, що на момент закінчення договору цій особі буде не більше 75 років, оскільки ймовірність настання смерті людини віком вище зависока. Договори страхування дітей укладається, якщо вік дитини становить від 0 до 15 років.

Мінімальний строк укладання договору страхування життя 3 роки.

Факт укладання договору страхування засвідчується страховим полісом, у якому вказується строк дії договору страхування, страхова суми, розмір страхового внеску, а також особа, яка в разі смерті застрахованого отримає страхову суму. У договорі страхування обов'язково зазначається відповідальність страхової компанії у разі смерті застрахованого під час дії договору, також додатково може бути визначена відповідальність страховика при дожитті застрахованої особи до певної події, наприклад одруження, народження дитини, втрата нею здоров'я від нещасного випадку.

Розмір суми, яку має виплатити страховик варіюється залежно від строку дії договору та ступеня шкоди здоров'ю. Так, при настанні нещасного випадку, внаслідок якого постраждало здоров'я страхувальника, виплата буде становити частку страхової суми, яка залежатиме від ступеня втрати здоров'я.

Відсоток втрати здоров'я визначається за спеціальною таблицею, яка розробляється страховою компанією.

При дожитті застрахованої особи до закінчення дії договору страхування життя страховик зобов'язаний виплатити йому обумовлену в договорі страхову суму. Виплати, які були сплачені внаслідок нещасних випадків, на розмір страхової суми не впливають. Якщо застрахована особа померла протягом дії договору страхування, страховик повинен виплатити страхове відшкодування вигодонабувачеві.

Страхова компанія не несе відповідальності з виплати страхової суми у разі смерті застрахованого в наслідок: злоякісних пухлин або серцево-судинного захворювання протягом перших 6 місяців із дня укладання договору; скоєння умисного злочину; керування автомобілем у стані будь-якого сп'яніння. У перелічених вище випадках сплачується не страхова, а викупна сума, розмір якої залежить від обсягу вже сплачених страхових внесків. Викупна сума розраховується математично на день припинення дії договору страхування життя залежно від періоду, протягом якого діяв договір, згідно з методикою, яка проходить експертизу в Уповноваженому органі. Розрахунок викупної суми здійснюється актуаріями. У межах викупної суми страхувальник має право взяти довгостроковий кредит на будівництво житла. У цьому випадку викупна сума виступить заставою [4].

Отже, страхування життя важлива галузь страхування, яка забезпечує зменшення тиску на економіку і бюджет держави та доповнює систему державного соціального захисту. Задовольняючи бажання безпеки та забезпечуючи гарантований дохід, страхування може сприяти підвищенню якості життя. Є важливим інструментом кадрової політики. Так, наявність полісу зі страхування життя у соціальному пакеті роботодавця приваблює нових працівників, є стимулом для підвищення ефективності роботи працівників та дозволяє зменшити плинність кадрів на підприємстві. Накопичені страховиком грошові кошти розподіляються та

перерозподіляються в економіку країни, а саме інвестуються, вкладаються на депозитні рахунки в банки і т. п.

Крім цього, страхування життя зменшує економічний тиск на державний бюджет, доповнює систему соціального захисту, додає страхувальникам та застрахованим впевненості у своєму майбутньому. Нагромаджені завдяки страхуванню життя кошти сприяють тому, щоб кожний громадянин реалізував свої можливості і задовольнив потреби. Таким чином, ефективний та розвинений страховий ринок значно зменшує рівень ризику та втрат, покращить якість життя, забезпечує соціальний захист, сприяє комерційній діяльності та підприємству, стабілізує економіку, прискорює мобілізацію капіталів та ефективне інвестування.

1.2. Ринок страхування життя та види страхових послуг на ньому

Страховий ринок будь-якої країни є частиною глобального економічного середовища, яке об'єднує національні страхові ринки по всьому світу. В Україні спостерігається формування страхового ринку, який ґрунтується на принципах підприємництва і державного нагляду за діяльністю страхових компаній, із захистом інтересів держави і страховиків, закріплених в нормах фінансового права.

В структурі страхового ринку значний сегмент – це ринок страхування життя, на якому акумулюється переважна частина фінансових ресурсів, котрі є джерелом економічного розвитку країни.

Страховим ринком називають систему економічно–правових відносин між покупцями і продавцями страхових послуг із страхування та перестраховування, у результаті яких здійснюються мобілізація, розподіл і перерозподіл грошових коштів.

Основним структурним елементом ринку страхування життя є страхова компанія (страховик) life, якою, згідно з нормами Закону України «Про страхування», визнається фінансова установа, яка створена у формі

акціонерного, повного, командитного товариства або товариства з додатковою відповідальністю, а також одержала у встановленому порядку ліцензію на здійснення страхування життя та не має права займатися іншими ризиковими видами страхування.

Окрім прямих страховиків на ринку страхування життя існує страхове посередництво, представлене такими суб'єктами як страхові брокери та страхові агенти. Перевагами страхових посередників є оперативне реагування на зміну ринкової кон'юнктури страхових послуг, можливість надання як страховикам, так і страхувальникам актуальної інформації, налагодження зв'язків між ними, вдосконалення страхових продуктів тощо.

Важливим суб'єктом ринку страхування життя поряд зі страховиками є страхувальники – юридичні та фізичні особи, які уклали зі страховою компанією договір страхування життя. Саме вони формують попит на страхові послуги, а грошові кошти, які вони сплачують у вигляді страхових премій є основним джерелом формування капіталу страховиків.

Відповідно, об'єктом на ринку страхування життя є страхові продукти – специфічні послуги, що надаються страхувальнику при виконанні договору страхування. Ціна на них формується під впливом конкуренції і відображається у страховому тарифі.

Важливим аспектом функціонування ринку страхування життя також є перестрахова діяльність, ведення якої входить до компетенції перестрахових компаній, тобто суб'єктів господарювання, які не здійснюють прямих страхових операцій, а на визначених договором умовах беруть на себе обов'язки та ризики інших страховиків.

В цілому, функціонування страхового ринку полягає у формуванні страховиками джерел відшкодування втрат їх клієнтів. Існує два варіанти реалізації цього процесу: виплата відшкодувань за рахунок власних фінансових ресурсів страхової компанії або створення страхових фондів для виплати відшкодувань застрахованим фізичним чи юридичним особам. Оскільки впровадження першого способу спричиняє порушення

безперервності діяльності шляхом відволікання фінансових ресурсів, то на практиці перевагу надають другому методу.

Специфіка взаємовідносин між усіма учасниками (суб'єктами) страхового ринку на пряму залежить від рівня розвитку страхового ринку та його інфраструктури, яка характеризується як велика і складна система, головна мета функціонування якої полягає у контролі та підтримці цих взаємовідносин.

Велика кількість ризиків для життя людини змусили страховиків проявити гнучкість у товарній політиці та розробити широкий спектр страхових послуг. Страхування життя поділяють на страхування капіталів, що передбачає одноразову виплату страхової суми, та страхування рент, коли страхова сума виплачується анuitетно.

Страхування капіталів передбачає можливість укласти договори страхування з умовою виплати певної суми при дожитті страхувальника до зазначеного в договорі строку (події) або в разі його смерті, тобто передбачає створення нових капіталів. Страхування рент передбачає можливість укладання договорів страхування з умовою багаторазової виплати страхової суми. Якщо при страхуванні капіталів метою страхування є створення нових капіталів, то при страхуванні рент ідеться про використання вже існуючих капіталів, деформуючи їх у зручні ренти. Передбачається внесення страхувальником до страхової компанії за один раз або розстроченими платежами певну суму, яку вона використовує з метою інвестування. Після зазначеного в договорі страхування часу, страхувальник одержує певні виплати. Обсяг відповідальності страховика настає тільки після того, як, згідно з договором, страхувальник сплатить всю суму внесків.

Серед основних видів страхування життя найбільшим попитом користується змішане страхування життя (рис. 1.4), згідно з умовами якого, у одному договорі поєднується кілька видів страхування, наприклад, на випадок дожиття до закінчення терміту страхування, смерті застрахованої особи, втрати здоров'я від нещасних випадків.

Страховання дітей можна вважати різновидом змішаного виду страхування життя, де страховим випадком є дожиття застрахованої дитини до 18 років. Страхувальниками можуть бути батьки або родичі дитини, які укладають договір страхування і сплачують внески, також юридичні особи – підприємство, установа, де працюють батьки дитини. При укладанні договору страхування важливим є вік дитини та її здоров'я. Договір страхування передбачає виплату страхової суми у разі смерті застрахованої дитини, втраті нею здоров'я внаслідок нещасного випадку, який ставня під час дії договору страхування. Максимальний строк дії договору страхування життя дитини дорівнює 18 рокам, якщо вік дитини на момент укладання договору страхування становить до 6 місяців. Мінімальний термін страхування складає 3 роки.

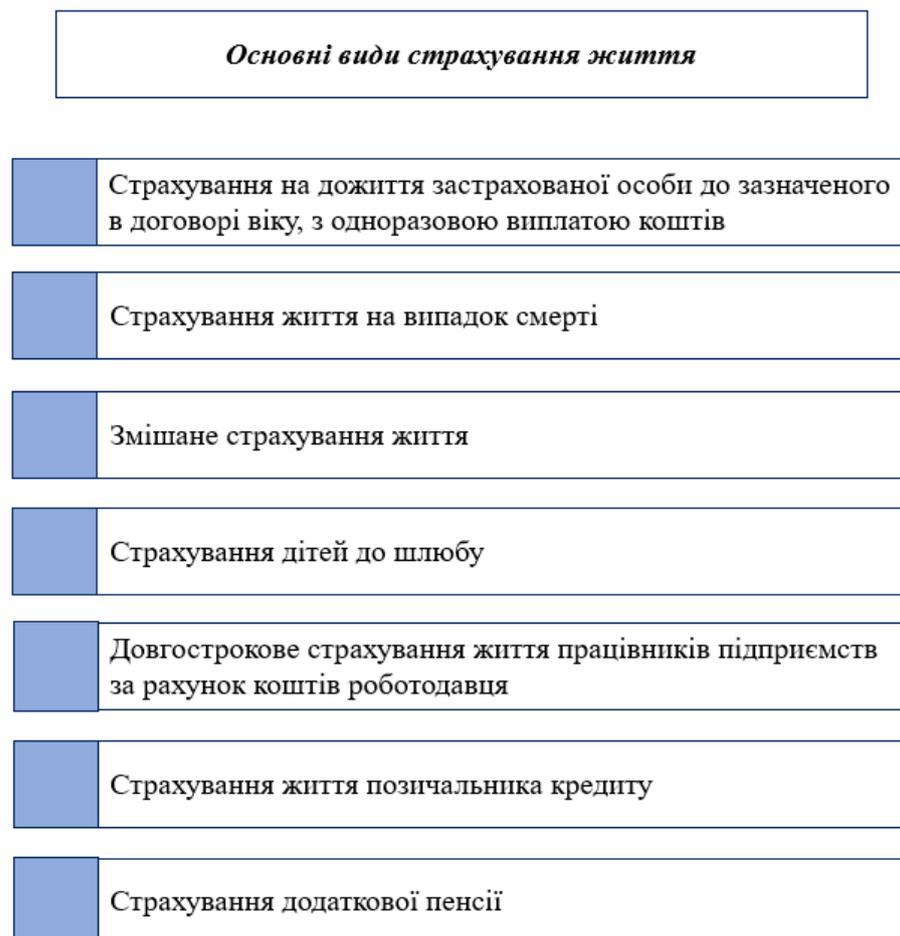

Рис. 1.4. Основні види страхування життя [5]

Страховання дітей до шлюбу, або весільне страхування – один із різновидів страхування життя дітей, який передбачає дожиття застрахованої дитини до укладення нею шлюбу. Відповідальність страховика закінчується при досягненні дитиною вісімнадцятиріччя. Оскільки одруження застрахованої дитини може статися після досягнення нею повноліття, у договорі прописується вичікуваний період, під час якого, договір діє в повному обсязі в частині інших ризиків, включених до обсягів відповідальності страховика. Вичікувальний період закінчується в момент реєстрації шлюбу або в день, коли застрахованому виповниться 21 рік. Протягом вичікувального періоду розмір страхової суми зростає на суму додаткового відсоткового доходу, врахованого у структурі тарифної ставки [6].

Страхові виплати припиняються при досягненні застрахованим 18-ти річчя. У разі смерті страхувальника, дія договору продовжується без подальших внесків до кінця строку страхування і дає право застрахованому одержати страхову суму на підставі дожиття.

Іншим видом страхування життя є довічне страхування життя, яке передбачає зобов'язання страховика виплатити страхову суму, встановлену у договорі страхування, вигодонабувачам застрахованого після його смерті. Частіше, договори довічного страхування укладаються для зменшення фінансового тягаря тих, хто залишиться після смерті страхувальника, і повинен його поховати або сплатити борги. Договори довічного страхування укладаються з фізичними особами віком від 20 до 70 років та не укладаються з інвалідами I і II групи.

Страховим випадком визначають смерть застрахованого з будь-якої причини, за винятком: самогубства, якщо договір страхування діяв на той момент менше 2 років; захворювання СНІДом; алкогольного, токсичного, наркотичного сп'яніння. У випадку дострокового припинення дії договору довічного страхування життя, спадкоємцям виплачується сума сплачених премій. Довічне страхування передбачає додатковий дохід, який формується

за рахунок щорічного нарахування відсотків на страховий резерв, сформований зі страхових премій. Таким чином, чим довше буде діяти договір, тим більшою буде страхова сума [2].

Добровільне страхування додаткової пенсії є своєрідним страхуванням на дожиття. Це вид особистого страхування, за яким страхова компанія зобов'язується оплачувати застрахованій особі у встановлені терміни регулярний дохід. Передбачає попереднє накопичення капіталів і здійсненням за їх рахунок періодичних виплат при дожитті до більш похилого віку. Як правило, договори страхування не укладаються з інвалідами I групи, також можуть бути передбачені обмеження стосовно інвалідів II групи, онкохворих, хронічними захворюваннями або хворих на СНІД. Вік страхувальника на момент укладання договору страхування має бути не більшим 72 років. Виплата страхової суми відбувається при виході застрахованої особи на пенсію або у віці встановленому договором страхування.

Отже, в загальному страхування життя поділяють на страхування капіталів та страхування рент. Перший вид передбачає одноразову виплату капіталу, другий – виплату страхової суми анuitетно. До основних видів страхування життя відносять змішане страхування, страхування дітей, страхування до шлюбу, довічне страхування, страхування до пенсії. Найбільшим попитом серед громадян України користується договори змішаного страхування життя, яке передбачає поєднання декілька договорів страхування. Довічне страхування життя передбачає зобов'язання страховика виплатити страхову суму, встановлену у договорі страхування. Добровільне страхування додаткової пенсії – це вид особистого страхування, за яким страхова компанія зобов'язується оплачувати застрахованій особі у встановлені терміни регулярний дохід.

1.3. Державне регулювання ринку страхування життя

Формування єдиного вектора розвитку страхового ринку, узгодження та захист інтересів всіх суб'єктів страхового ринку здійснюється через державне регулювання страхової діяльності. Воно включає систему заходів і методів, що здійснюються на правовій основі для визначення рамок та правил функціонування страхового ринку й діяльності страхових компаній на ньому.

Головною метою державного регулювання є забезпечення страховиків формуванням достатнього обсягу коштів, для виконання своїх зобов'язань перед страхувальниками за будь-яких обставин. Виходячи з цього, завданням державного регулювання страхової діяльності є захист прав споживачів страхових послуг і забезпечення належних умов для функціонування страхових послуг.

В Україні до видів правового регулювання страхової діяльності відносять державно-правове регулювання та інституційно-правове регулювання. Органи державно-правового регулювання страхової діяльності в Україні наступні:

1. Органи державної влади (Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, суди).
2. Уповноважений орган, що здійснює нагляд за страховою діяльністю (Національний банк України).
3. Державні служби (Державна податкова організація України, Антимонопольний комітет, Державний комітет з питань регуляторної політики та підприємництва, Господарський суд) [9].

Інституційно-правове регулювання страховиків здійснюється за допомогою спеціальних інститутів-регуляторів, що діють на страховому ринку, й для СК-life це Ліга страхових організацій України.

Уповноваженим органом регулювання страхової діяльності в Україні із 1 липня 2020 року є Національний банк України, який проводить нагляд за страховою діяльністю страховиків, аналізує їх звітності та надає відповідні ліцензії. Для страховиків, що здійснюють страхування життя, НБУ надає

ліцензію на безстроковій основі та без права здійснення інших видів страхування.

Державне регулювання страхової діяльності в Україні здійснюється на засадах системності, планування, компетентності й прозорості. До форм здійснення державного нагляду відносять ліцензійну, яка є попередньою стадією державного нагляду, та контрольну і статистичну форми – поточна стадія. Враховується сучасний стан економіки, ризику, цілі та напрямки розвитку. В цілому заходи державного регулювання ринку страхування життя поділяють на прямі та непрямі. До прямих відносять правові та адміністративні заходи, до непрямих – економічні (рис. 1.5).

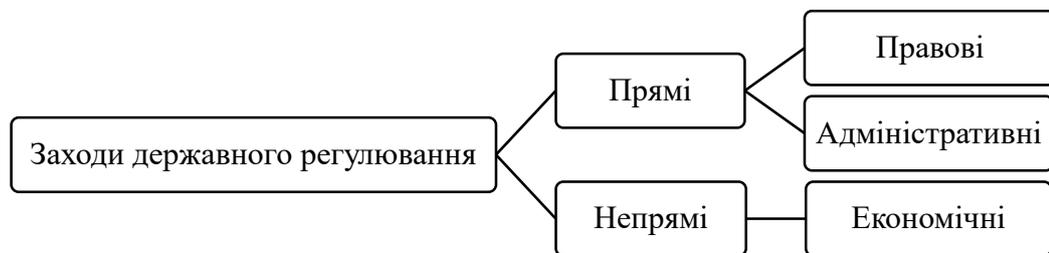

Рис. 1.5. Заходи державного регулювання страхової діяльності в Україні

За допомогою прямих методів регулювання, держава управляє страховим ринком через вплив суб'єкту регулювання на об'єкт реалізації конкретних інструментів, які спрямовані на регулювання страхового ринку. Правові методи полягають у розробці та прийнятті нормативно-правових актів, які регулюють страхову діяльність. Адміністративні методи передбачаються здійснення страхового нагляду, ліцензуванні, наданні квот, затвердження певних умов та стандартів страхування, запровадження санкцій.

До непрямих заходів відносять методи, які дають змогу впливати на страховий ринок через вплив на інші сфери економіки. До них відносять оподаткування, пільгове та валютне регулювання, створення належних умов для інвестування.

Реалізація страхових відносин між страховиком і страхувальником потребує наявності системи правового регулювання страховою діяльністю.

Правове регулювання страховою діяльністю – це встановлення державою певного порядку взаємодії учасників страхового ринку, захист інтересів його учасників шляхом формування певних правил, критеріїв і стандартів надання страхових послуг.

До системи законодавства щодо регулювання страхової діяльності складається з загального законодавства, спеціалізованого страхового законодавства, підзаконних актів. Норми та принципи правового регулювання страхової діяльності визначені в Конституції України, міжнародними угодами, законами та постановами Верховної Ради України, указами та розпорядженнями Президента України, постановами та розпорядженнями Кабінету Міністрів України, інструкціями, методиками, наказами, нормативними актами уповноваженого органу, що здійснює нагляд за страховою діяльністю.

Основою системи законодавчого регулювання страхового ринку є Конституція України та Закон України «Про страхування» від 07.03.1996 р. № 85/96-ВР у редакції, яка набрала чинності 1 січня 2022 року. Найбільш загальні принципи здійснення страхування викладені в Господарському кодексі України.

Закон України «Про страхування» визначає обов'язки та права суб'єктів страхового ринку, договірні відносини між сторонами, порядок та умови здійснення страхових виплат, страхового відшкодування, перелік добровільних та обов'язкових видів страхування, систему державного регулювання, умови ліцензування страховиків, вимоги, правила та напрями страхової діяльності.

Зосереджуючи увагу на Законі «Про страхування» необхідно відзначити, що чинна його версія була прийнята у 1996 році і дотепер кардинально не змінювалась. Таким чином, її актуальність значно знизилась, методи управління, нормативи та вимоги до страховиків, зазначені в ній, застаріли і втратили свою ефективність. Саме тому наприкінці 2021 року Верховною Радою було підтримано нову редакцію чинного застарілого

закону, що вступить в дію в 2024 році і містить оновлені норми щодо діяльності страховиків, договорів страхування, посередників та взаємодії зі споживачами страхових продуктів [32], а також вносить зміни у перелік вимог до ліцензування страховиків, оцінки їх платоспроможності та ліквідності, корпоративного управління й управління ризиками, припинення діяльності компаній та передавання страхового портфеля тощо.

Основні функції НБУ, як уповноваженого органу на ринку страхування життя, наведено на рис. 1.6.

Рис. 1.6. Основні функції НБУ, як уповноваженого органу на ринку страхування життя

Ліцензія на провадження страхування видається Уповноваженим органом в порядку, встановленому законодавством України. Ліцензія – це

документ державного зразка, який засвідчує право фінансової установи здійснювати страхову діяльність з конкретного виду страхування протягом визначеного строку.

Згідно із Законом України «Про страхування», страховики, що отримали ліцензію на провадження страхової діяльності із страхування життя, не мають права здійснювати інші види страхування. Ліцензії на проведення страхування життя видаються без зазначення в них строку дії. Для одержання ліцензії страховик-резидент подає до Уповноваженого органу заяву, до якої додаються:

- копія свідоцтва про державну реєстрацію суб'єкта підприємницької діяльності або копія довідки про внесення до ЄДРПОУ;
- копії установчих документів, засвідчені в установленому порядку;
- довідки банків, або аудиторських фірм, що підтверджують розмір сплаченого статутного капіталу;
- довідка про фінансовий стан заснованого страховика, підтверджене аудитором;
- правила (умови) страхування;
- економічне обґрунтування створення страхової компанії;
- інформація про учасників страховика;
- правила проведення та відповідальні працівники за внутрішній фінансовий моніторинг.

Згідно із Законодавством України, страховикам, що здійснюють страхування життя допускається будь-яке централізоване регулювання (уніфікація, обмеження, обов'язковість тощо) розмірів страхових сум, страхових платежів і тарифів, умов укладання страхових договорів, взаємовідносин страховика і страхувальника, якщо вони не суперечать законодавству України.

Державне регулювання включає встановлення мінімальних розмірів статутного капіталу страхової компанії (10 млн. євро), розміри страхових резервів, мінімальний розмір активів страхової компанії.

Згідно із останньою редакцією Закону України «Про страхування», що діє від 1 січня 2022 року, страховики, які займаються страхуванням життя, протягом двох років з дня набрання чинності цим Законом зобов'язані сформувати статутний капітал у розмірі 750 тис. євро. та 1,5 млн євро протягом трьох років з дня набрання чинності цим Законом. Ці вимоги не поширюються на страховиків, які створюватимуться після набрання чинності цим Законом.

Для забезпечення зобов'язань із страхування життя, страховики формують окремі резерви за рахунок страхових премій та інвестиційних доходів. Кошти резервів із страхування життя обліковують на окремому балансі.

Загальна величина резерву довгострокових зобов'язань дорівнює сумі резервів довгострокових зобов'язань по кожному договору страхування життя. У разі, якщо страхова сума за окремим договором страхування перевищує 10 % суми сплаченого статутного капіталу і сформованих вільних та страхових резервів, страховик зобов'язаний укласти договір перестраховування.

Величина резервів незароблених премій встановлюється залежно від часток надходжень сум страхових платежів, які не можуть бути меншими 80 % загальної суми страхових премій.

Зважаючи на те, що страхові компанії зі страхування життя, окрім своєї основної діяльності займаються інвестуванням, держава встановила ряд обмежень. Зокрема:

- в облігації українських емітентів, якими торгують на фондовій біржі, що пройшли процедуру лістингу, страхові компанії мають право вкладати не більше 40% резервів (емітент має здійснювати діяльність більше, ніж 5 років);
- в облігації іноземних емітентів – не більше 20% (при цьому емітент має вести свою діяльність протягом не менше, ніж 10 років);
- щодо емітентів, що здійснюють діяльність менш 5 років, то на їх облігації можна спрямовувати не більше 10% страхових резервів.

– Не більше 10% резервів страхові компанії мають право вкладати в облігації місцевих позик.

З 1 січня 2022 року в Україні набула чинності нова редакція Закону України «Про страхування». Новий документ встановлює в новій редакції чинний застарілий профільний закон і містить правила щодо діяльності страховиків та норми щодо договорів страхування, посередників та взаємодії зі споживачами страхових продуктів. Законопроект враховує ключові вимоги законодавства Європейського Союзу, які Україна зобов'язана виконувати згідно з Угодою про асоціацію з ЄС, а також принципи Міжнародної асоціації органів страхового нагляду (IAIS).

Новий закон дозволить Нацбанку перейти від ліцензування окремих видів страхування до ліцензування за класами страхування. Це відповідає установленій міжнародній практиці. Загалом у рамках life-страхування законом виділяється 5 класів страхування, non-life страхування – 18 класів.

Законопроект пропонує значно посилити ліцензійні стандарти для компаній, сформувати ефективну систему управління та забезпечити прозорість структури власності страхового ринку. Страхові компанії повинні розкрити інформацію про всіх власників істотної участі та ключових учасників страхової компанії. Засновники та власники великих пакетів акцій повинні мати бездоганну ділову репутацію та задовільний фінансовий і майновий стан. Страховики при реєстрації будуть надавати плани діяльності на три роки.

Закон встановлює інші підходи до розміру статутного капіталу страховиків – 48 млн грн для компаній зі страхування життя, страховиків з ліцензією на класи страхування відповідальності, кредитів, поруки.

Якість державного регулювання страхової діяльності залежить від обсягів, достовірності та незалежності інформації щодо фінансово-господарської діяльності страхової компанії. За умовами Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо удосконалення функцій із державного регулювання ринків фінансових послуг» або так званого «спліту» з липня 2020 року функції з регулювання страхового ринку України, що

раніше належали Державній комісії з регулювання ринків фінансових послуг, перейшли до Національного банку, який таким чином став мега-регулятором, зокрема діяльності ринку небанківських фінансових послуг, а саме страхових, лізингових, факторингових компаній, кредитних спілок, ломбардів та інших фінансових компаній [32], і Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку.

Основним нововведенням у процедурі регулювання ринку стало створення двох нових департаментів: методології регулювання діяльності небанківських фінансових установ та нагляду за страховими ринком. Другий був створений з метою здійснення пруденційного нагляду за страховиками, спеціалізованими перестраховими компаніями та страховими посередниками, а до 1 липня 2020 року його функціями були: розроблення пропозицій Національного банку до законодавчих ініціатив, нормативно-правових актів та процесів, які полегшували процес зміни регулятора і підвищували ефективність державного регулювання [32].

З метою формування платоспроможного, прозорого, надійного, ефективного, конкурентоздатного небанківського фінансового сектору та страхового ринку зокрема і надання високоякісних послуг споживачам, НБУ була запроваджена нова модель регулювання, що базується на директивах ЄС, світових практиках регулювання та нагляду за ринком страхування та перестраховування, а також враховує особливості вітчизняного ринку. Положеннями цієї моделі визначається модернізація вимог до ліцензування, оцінки платоспроможності та ліквідності, корпоративного управління та системи управління ризиками, застосування ризик-орієнтованого пруденційного нагляду, нагляду за ринковою поведінкою, а також звертається увага на процедури реорганізації, відновлення діяльності та виведення компаній з ринку.

Висновки до розділу 1

Страховання життя відноситься до накопичувальних видів особистого страхування, що обумовлює його особливості та роль в економічній системі держави. Окрім цього, страхування життя є потужним джерелом довгострокових інвестицій, оскільки поєднує властивості страхового захисту та заощаджень коштів, адже страхова компанія забезпечує страхувальника індексацією заощаджень, або надає можливість визначити страхову суму в іноземній валюті. Завдяки вище переліченому страхування життя є одним із основних механізмів забезпечення соціальної стабільності країни.

Основними видами страхування життя є змішане страхування, страхування дітей, довічне страхування, страхування додаткової пенсії. Найбільший попит серед споживачів страхування життя має змішане страхування, оскільки передбачає дію в одному договорі декілька наявних договорів страхування.

Якість державного регулювання страховою діяльністю залежить від обсягів достовірності, адекватності та незалежності інформації щодо фінансово-господарської діяльності страхових компаній. У контексті розвитку фінансового ринку страхові послуги відіграють найважливішу роль в управлінні ризиками, розподілі заощаджень і зростанні ринку капіталу. Розвиток надійних, сучасних і відкритих ринків страхування життя є важливою складовою фінансової реформи і розвитку ринку капіталу в країнах з економікою, що розвивається і країнах з перехідною економікою. Тому надзвичайно важливим є вивчення тенденцій розвитку ринку страхування життя в Україні, пошуку відповідних закономірностей, з'ясуванні причин і факторів, що впливають на ці процеси для забезпечення економічного зростання країни в цілому.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНЮВАННЯ ПОКАЗНИКІВ РОЗВИТКУ РИНКУ СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ В УКРАЇНІ

2.1. Аналіз тенденцій на страховому ринку України

Страхові ринки всіх країн світу продовжують функціонувати в умовах епідемічної небезпеки, зумовленої принципово новим глобальним викликом – пандемією COVID-19, вплив якої у 2022 році суттєво послабився, проте не зник. Саме тому сучасні тенденції на страховому ринку України у переважній більшості визначаються впливом пандемії, а із початком повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України 24 лютого 2022 року – умовами воєнного стану.

Рівень розвитку страхового ринку України порівняно з іншими країнами є досить низьким за величиною активів страховиків та за споживанням страхових послуг (табл. 2.1), проте має значний потенціал розвитку.

Таблиця 2.1

Основні показники страхового ринку України у 2016-2021 рр.

Показники	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.
Кількість страхових компаній	310	294	281	233	210	155
у т.ч. СК «non-life»	271	261	250	210	190	142
СК «life»	39	33	31	23	20	13
Валові страхові премії, млрд грн	35,2	43,4	49,4	53,0	45,2	38,1*
Валові страхові виплати, млрд грн	8,8	10,5	12,9	14,3	14,9	13,5*
Рівень страхових виплат, %	25,1	24,2	26,1	26,9	32,9	35,4*
Загальні активи страховиків, млрд грн	56,1	57,4	63,5	63,9	64,9	65,7*
Рівень страхових премій у ВВП, %	1,5	1,5	1,4	1,3	1,2	1,3*
Передано в перестраховання, млрд грн	12,7	18,3	17,9	16,8	8,5	6,9*
Сформовані страхові резерви, млрд грн	20,9	22,9	27,0	30,0	34,2	35,7*
Обсяг оплачених статутних фондів, млрд грн	12,7	12,8	12,6	11,1	10,7	8,8*

* Дані за 9 місяців 2021 року

** Складено за даними НБУ [67]

При цьому, незважаючи на активізацію окремих напрямів страхування, загальна кількість заключених договорів страхування протягом 2020 року

суттєво скоротилася у порівнянні з 2019 роком, що відобразилося у зменшенні обсягу зібраних страхових премій на 14,7%. Як видно з таблиці 2.1, обсяг валових страхових премій та виплат протягом 2016-2019 рр. стабільно зростали і на кінець 2019 року склали 53 млрд грн і 14,3 млрд грн відповідно, тим самим підтверджуючи факт досить стрімкого розвитку ринку страхування. За підсумками 2020 року для другого показника тенденція до збільшення збереглася (до 14,9 млрд грн), а по першому було зафіксоване зменшення до 45,2 млрд грн. На нашу думку, така ж ситуація складеться і в 2021 році, за 9 місяців якого величина валових страхових премій склала 38,1 млрд грн, а валових страхових виплат – 13,5 млрд грн (рис. 2.1). У зв'язку з відсутністю офіційної звітності неможливо точно спрогнозувати, якою буде ситуація на страховому ринку у 2022 році, проте ми припускаємо, що спад попиту на страхові послуги і вимушене призупинення діяльності певного відсотка страховиків призведе до зменшення обох показників.

По рівню страхових виплат, що є одним з найголовніших показників розвитку страхового ринку України, спостерігалася позитивна динаміка: показник зростав протягом аналізованого періоду і на 01.10.2021 складав 35,4%, проте його значення все ж є недостатньо високим і свідчить про наявність значної диспропорції між платежами та виплатами.

Рис. 2.1. Динаміка показників діяльності страхового ринку України у 2016-2021 рр.

*Складено автором за даними НБУ [67]

Стосовно рівня страхових премій у ВВП відзначимо, що він знаходився приблизно на одному рівні з максимальним зниженням до 1,2% у 2020 році (рис. 2.2), проте таке його значення все ж було далеким від рівня, притаманного країнам з розвинутою економікою (8-12%), що свідчить про недостатній рівень страхового захисту і порівняно низький потенціал зростання страхового ринку України.

Збільшення в аналізованому періоді величини сформованих страхових резервів (з 20,9 млрд грн у 2016 році до 35,7 млрд грн у 2021-му) вказує на збільшення масштабів діяльності страхових компаній, грошових надходжень у вигляді страхових платежів і здатність страховиків гарантувати забезпечення достатньої величини зарезервованої частини коштів для майбутніх витрат страхових сум та відшкодувань.

Частка премій, переданих у перестраховування, зменшилася з максимальних 18,3 млрд грн у 2017 році (42,2% від загальної величини страхових премій) до 6,9 млрд грн станом на 01.10.2021 (18,1%) і становила менше однієї п'ятої частини нарахованих премій. З них 66% було передано перестраховикам-нерезидентам. Така величина обумовлена нарощенням премій з авіаційного та ядерного страхування, ризики яких перестраховуються через значні суми відповідальності.

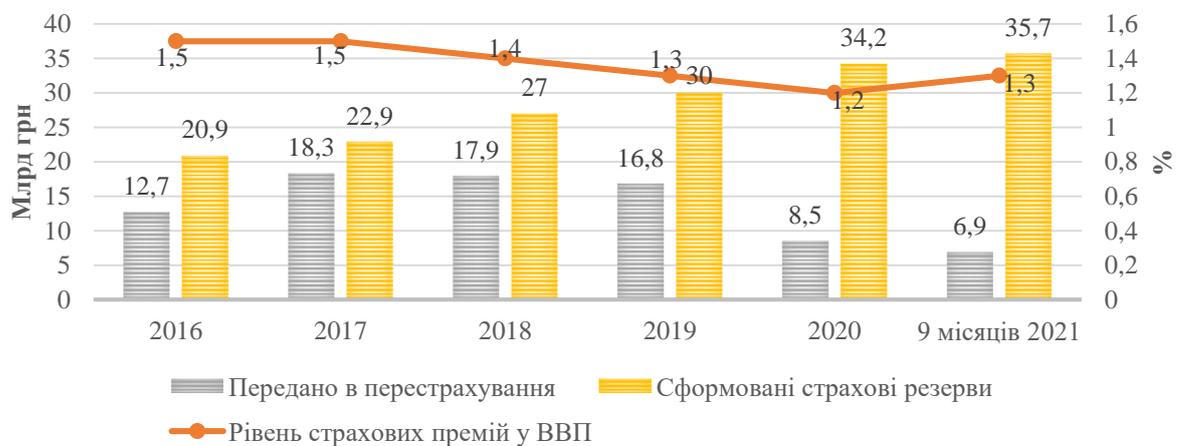

Рис. 2.2. Динаміка показників діяльності страхового ринку України у 2016-2021 рр.

*Складено автором за даними НБУ [67]

Після ліквідації Нацкомфінпослуг і передачі повноважень регулятора страхового ринку Національному банку ситуація з перестрахованням в Україні кардинально змінилась. Зокрема, обсяги страхових премій, які передаються у внутрішнє перестраховання, різко зменшились: з 13,4 млрд грн в 2019 році до 4,8 млрд грн у 2020 році та 1,9 млрд грн у I-му півріччі 2021 року, в той час як до «спліта» частка операцій внутрішнього перестраховання становила 26-36% від загальних страхових премій, у 2020 році – 12%, у I півріччі 2021 року – лише 8,7% [67].

Крім того, неоднорідним також був рівень виплат за договорами перестраховання (рис. 2.3). За внутрішнім перестрахованням основні виплати відбувалися за договорами автостраховання. У нерезидентів здебільшого перестраховували великі ризики, проте рідше.

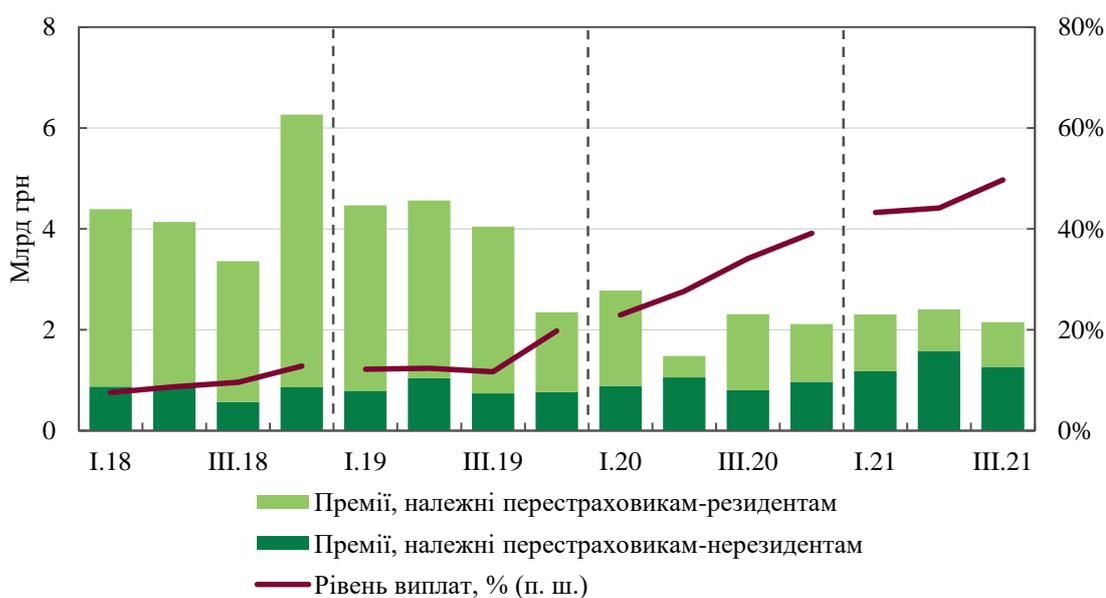

Рис. 2.3. Динаміка показників перестрахової діяльності на страховому ринку України у 2018-2021 рр.

*Складено за даними НБУ [67]

Необхідність у перестрахованні, яке є надзвичайно актуальним і постає як елемент гарантування надійності страховика, буде посилюватись з кожним днем, в тому числі через те, що сучасний страховий ринок охоплює дедалі

більше великих, специфічних ризиків, а страхові компанії, їх працівники, акціонери та клієнти потребують надійного захисту. На додачу до цього перестраховування сприяє забезпеченню податкових надходжень від страхової діяльності у державний бюджет, тим самим стимулюючи економічний розвиток.

Величина активів страховиків становила майже 66 млрд грн та суттєво не змінювалася останніми роками (рис. 2.4), що певним чином пов'язано з виходом значної кількості страховиків з ринку. У період з 2020 по 2021 роки страховий ринок продемонстрував помірний приріст обсягів активів (+5,7%), прийнятних активів (+8,9%) та страхових резервів (+11,7%).

Традиційно, приріст зазначених показників був забезпечений більшою мірою за рахунок зростання у сегменті «life» (активи +13,4%; прийнятні активи +16,1%; страхові резерви +16,2%). При цьому активи «life»-страховиків зростали постійно, незважаючи на коронакризу. Щодо активів «non-life»-страховиків, то спостерігалось їх незначне скорочення.

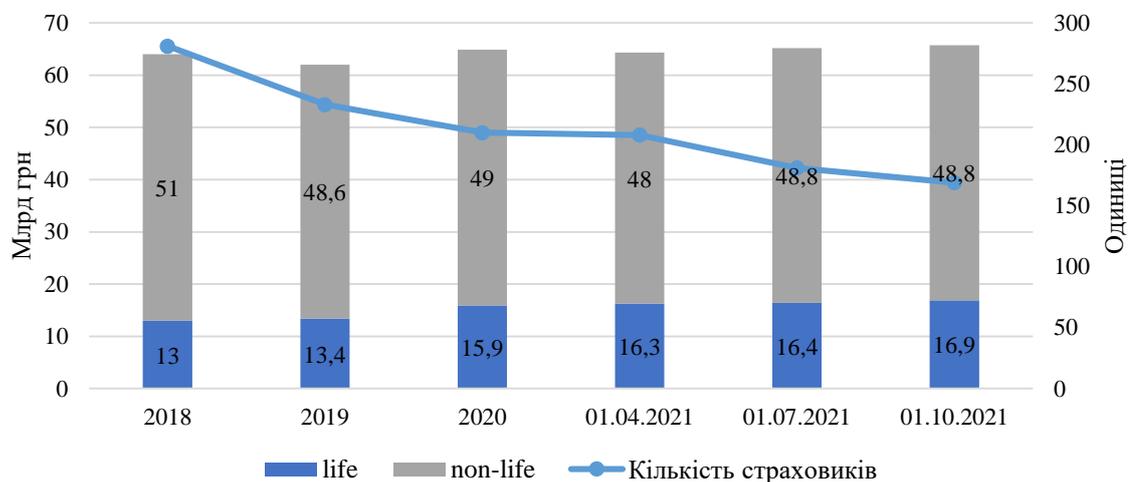

Рис. 2.4. Кількість страхових компаній та обсяги їх активів у 2018-2021 рр.

*Складено за даними НБУ [67]

Ситуація на страховому ринку у 2021 році характеризувалася полегшенням карантинних обмежень і досить високим рівнем пристосування

страховиків до нових умов провадження діяльності, що мало своє відображення у збільшенні кількості укладених страхових угод за 9 місяців на майже 12% і одночасному зростанні величини внесених страхових платежів на 15,5% у порівнянні з аналогічним періодом попереднього року.

Таблиця 2.2

Кількість договорів страхування, укладених протягом 2016-2021 рр., тис. од.

Показники	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.*
Кількість договорів, крім договорів з обов'язкового страхування від нещасних випадків на транспорті, у тому числі:	61272,8	70658,2	77495,0	80271,1	68217,2	51013,3
- зі страховальниками-фізичними особами	42534,6	66915,2	72460,2	73440,1	63308,7	44826,8
Кількість договорів з обов'язкового особистого страхування від нещасних випадків на транспорті	118198,4	114824,7	123582,5	116652,6	52359,3	48926,6

*Дані за 9 місяців 2021 року

**Складено за даними НБУ [67]

Рис. 2.5. Динаміка кількості договорів страхування, укладених протягом 2016-2021 рр.

*Складено за даними НБУ [67]

У зв'язку з пандемією та зміною регулятора протягом 2020-2021 рр. відбувалися суттєві зміни. Так, кількість страхових компаній на українському

ринку стрімко скоротилася – з 225 станом на 30 червня 2020 року до 155 станом на кінець 2021 року, оскільки не всі компанії з урахуванням карантинних обмежень змогли виконати нормативи регулятора й організувати якісну роботу шляхом впровадження онлайн сервісів як необхідної умови для повноцінної діяльності під час пандемії. Крім того, таке стрімке зменшення кількості страховиків зумовлене виходом з ринку тих учасників, які не здійснювали активної діяльності та добровільно відмовилися від ліцензій.

Чистий прибуток страховиків, незважаючи на кризу, зумовлену пандемією COVID-19, та скорочення кількості страхових компаній через невиконання вимог регулятора, протягом 2020 року збільшився в 1,8 рази з 1,21 млрд грн до 2,15 млрд грн, а подальший незначний спад за 9 місяців 2021-го в 1,1 рази призвів до зменшення його величини до 1,92 млрд грн.

Для прикладу, дохідність «non-life» сектору зросла на 15,3%, що більшою мірою було забезпечено збільшенням надходжень валових страхових премій з 33 млрд грн до 38,1 млрд грн за 9 місяців 2020-2021 років відповідно. В той же час сумарний обсяг збитків страхових компаній цього сегменту склав 153 млн грн, тоді як за результатом 9-ти місяців 2020 року його величина сягала 600 млн грн (рис. 2.6). [70].

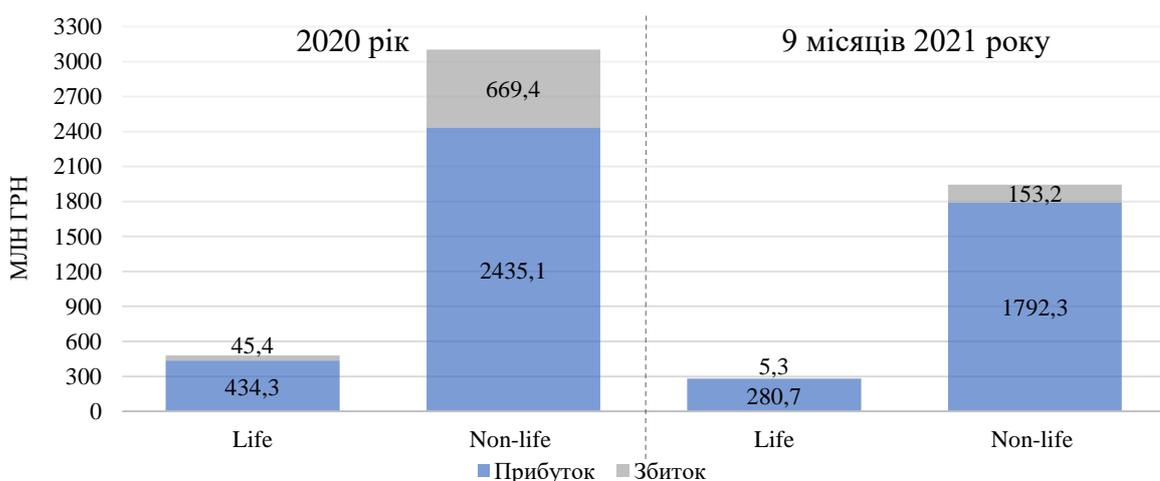

Рис. 2.6. Динаміка прибутків та збитків страхових компаній України у 2020-2021 рр.

*Складено автором за даними НБУ [67]

Вплив пандемії відобразився і на структурі страхового ринку. Так, через карантинні обмеження та зменшення кількості українців, що виїжджають за кордон, зокрема з туристичною метою і трудових мігрантів, показники туристичного страхування, яке було найбільш динамічним докризовим сегментом, суттєво погіршилися, що, значною мірою, зумовило падіння обсягів зібраних страхових премій у 2020 році. Для прикладу, у 2018 і 2019 році потік туристів і трудових мігрантів збільшився на 5,2% і 5,6% відповідно, а у 2020 році відбувся спад через карантин і все ще існуючі обмеження [72]. За даними Організації економічного співробітництва та розвитку (OECD) у 2020 році у зв'язку з поширенням COVID-19 було зафіксовано зниження міжнародного туризму на 60% [73].

Якщо аналізувати показники страхування в туристичній галузі України, то у першому півріччі 2020 року спостерігалось падіння обсягу зібраних страхових премій за цим видом страхування в 2 рази у порівнянні з відповідним періодом 2019 року. Але, як тільки відновилося можливість подорожувати, показники туристичного страхування з обов'язковим покриттям ризику COVID-19 продемонстрували позитивну динаміку і за підсумками першого півріччя 2021 року досягли докризових значень.

Крім цього, майже зник такий драйвер медичного страхування при виїзді за кордон як включення додаткового медичного страхування у соціальні пакети, що стрімко розвивалося до 2020 року з метою утримання цінних співробітників великим бізнесом і в першу чергу ліквідовувалося, враховуючи поточні економічні проблеми. Також зменшилася кількість укладених договорів зі страхування домашнього майна через скорочення потреби в ньому у зв'язку з перебуванням людей переважно вдома, а також зі страхування цивільної авіації внаслідок скорочення авіаперевезень.

Натомість на українському ринку страхування протягом 2020-2021 рр. відбувається зростання попиту на страхові продукти обов'язкового страхування, що займають найбільшу частку – більше 35% у структурі зібраних страхових премій (обов'язкове страхування цивільно-правової

відповідальності власників наземних транспортних засобів та оформлення КАСКО), що суттєво стримало падіння ключових показників страхового ринку. За даними Моторного (транспортного) страхового бюро України [71] сума зібраних страхових платежів по ОСЦПВ за 2021 рік зросла на 17,2% до 7,2 млрд грн., головним чином, завдяки розширенню можливостей оформлення полісу онлайн. Кількість таких електронних договорів склала 4,5 млн шт., що становить половину від загальної кількості, а сума зібраних за ними премій становила понад 3 млрд. грн.

Рис. 2.7. Структура страхового портфеля українських страхових компаній за видами у 2020-2021 рр.

*Складено за даними НБУ [67]

Для страхового ринку є характерним специфічний вплив пандемії, що проявляється у виникненні нових страхових продуктів у відповідь на нові ризики та, відповідно, стимулюванні окремих його секторів. Так, епідемічна небезпека зумовила розвиток таких сегментів особистого страхування, як страхування життя від «смерті з будь-якої причини» та страхування здоров'я «від коронавірусу», що особливо актуально в умовах епідемічної небезпеки. Так, у 2020 році частка медичного страхування у загальному обсязі страхування за даними НБУ складала 16%, у 2021 – 13%, проти 8,4 % у докризовому 2019 році [76].

Розвитку страхового ринку сприяє також введення нових обов'язкових видів страхування у комплексі антикризових заходів в умовах пандемії, зокрема «Страхування подорожуючих іноземців по території України на випадок інфікування COVID-19», який став обов'язковим для всіх іноземців при в'їзді на територію України згідно з Постановою Кабміну №480 від 12 червня 2020 року [77]. Аналогічно з 24 липня 2020 року було розширено покриття вже існуючого обов'язкового договору страхування подорожуючих за кордон українців на включення до нього додаткового страхового ризику – COVID-19.

У відповідь на пандемію також прийняті зміни в закон «Про захист населення від інфекційних хвороб» [78], якими передбачено виплати медичним працівникам на випадок інвалідизації через коронавірусну хворобу в сумі 630 тис. грн., а внаслідок смерті від неї – 1,5 млн. грн. Проте деякі українські мед. заклади ще на початку епідемії до ухвалення цього закону почали страхувати життя і здоров'я своїх працівників на випадок коронавірусної хвороби.

Попри жорсткі карантинні обмеження 2020 році сектор страхування життя зріс на 10%, а лідер ринку СК «МетЛайф» відіграла роль драйвера зростання, адже обсяг зібраних нею премій збільшився на 24%. Обсяги премій як зі страхування життя, так і з ризикових видів страхування у першому півріччі 2021 року проти аналогічного періоду 2020 року збільшилися на 18% та становили 2,7 і 22,1 млрд грн відповідно [76], а за підсумком 9 місяців 2021 року валові премії з ризикового страхування зросли на 3%, зі страхування життя – на 9% [79]. Частка лідерів ринку страхування, не пов'язаного зі страхуванням життя, у загальному обсязі премій також зросла, збільшивши концентрацію ринку в середньому на 5%.

У цілому, у 2020 році внаслідок пандемії кількість страхових полісів скоротилася на 25,9% порівняно з аналогічним періодом 2019 року, обсяг валових премій у сегменті загального страхування зменшився на 21%, а коефіцієнт збитковості по страхуванню, що не пов'язане зі страхуванням життя, збільшився з 27% до 41% протягом 9-ти місяців 2020 року (найважчого

періоду «коронакризи»). Разом із цим розмір страхових премій за електронним контрактами за 9 місяців 2020 року склав 1,12 млрд грн, що на 288% більше, ніж за аналогічний період 2019 року [80]. Зокрема, найвищі темпи зростання кількості електронних полісів спостерігалися за ОСЦПВ.

За результатами дослідження очікувань учасників страхового ринку України під час пандемії і невизначеності, що проведене Forinsurer, тільки 14% респондентів визнали, що ситуація в їх компанії за останній рік погіршилася, а 86% вважають, що вона поліпшилася або не змінилася [82]. В цей же час очікування щодо наслідків війни не такі позитивні: багато компаній уже відчули на собі її вплив і відзначили, що невідворотній економічний спад негативно відобразиться на діяльності страхового ринку та окремих його суб'єктів.

Отже, пандемія COVID-19 досить суттєво вплинула на страховий ринок України, стимулюючи пошук страховиками нових каналів збуту продукції та диферсифікацію страхових послуг. У результаті таких змін, на відміну від інших секторів національної економіки, падіння на страховому ринку в умовах карантинних заходів і зниження економічної активності населення було порівняно не великим, проте сформувало тренди майбутніх періодів.

У 2021 році драйвери зростання страхування суттєво змінилися: найбільш потужний у докризовий період фактор – ОСЦПВ – втратив свою пріоритетність. Відповідно до даних, представлених інтернет-журналом Форіншурер [82], у першому кварталі 2021 року лідируючі позиції зайняло страхування КАСКО, тоді як туристичне страхування та страхування відповідальності відійшли на другий план. Другим драйвером стало зростання попиту на медичне страхування, проте збільшення частки таких страхових послуг пов'язане з подорожчанням полісу, а не з припливом нових клієнтів. Крім того великий внесок мала підвищена чутливість споживачів страхових послуг до ризиків та загроз, а також той факт, що населення побачило у страхуванні достатньо ефективний спосіб боротьби з кризовими явищами.

За даними НБУ [67] на страховому ринку України наприкінці III кварталу 2021 року було зафіксовано зростання обсягу зібраних валових страхових премій на 15,48% до 38,07 млрд грн (1,22 млрд євро). При цьому страхові виплати зросли майже на 21% і досягли 13,43 млрд грн, а найбільша їх частка припала на добровільне страхування, не пов'язане зі страхуванням життя. Слід зазначити, що частки «life» і «non-life» секторів страхування у ринковому портфелі практично залишилися на рівні минулого року, хоча темпи зростання страхування життя були дещо більшими (+17,20%). Найбільше зростання (за показником валових премій) на ринку показали такі ключові види страхування як медичне страхування (+25%), КАСКО (+28%) та ОСЦПВ (майже +11%).

Приріст страхових премій, більше 75% яких припадало на добровільне страхування, був зафіксований як від фізичних осіб, так і від корпоративного сегмента, в той час як виплати у «life» секторі зростають протягом останніх чотирьох кварталів, а у «non-life» залишалися майже на одному і тому ж рівні. Найвищі позиції за обсягами премій стабільно займали автострахування (КАСКО, ОСЦПВ, Зелена карта) та медичне страхування. У першому півріччі 2021 року на 30% зросли премії з обов'язкового страхування, при цьому найбільш вираженим було збільшення по ОСЦПВ, ядерному та авіаційному страхуванню.

Аналіз розвитку страхової діяльності в Україні дає змогу стверджувати, що найбільш кризовим для ринку страхування був період 2013-2015 років, в якому відбулось максимальне за аналізований час зниження активності. Причинами цього було загострення кризової ситуації у східноукраїнському військовому конфлікті, нестабільність фінансової ситуації, недосконалість інституційно-правового забезпечення в страховій сфері, що суттєво вплинуло на зниження її конкурентоспроможності.

Для України 2022 рік ознаменувався новим викликом її економічній стабільності і стабільності страхового ринку зокрема, до відчутних змін у діяльності якого призвело повномасштабне вторгнення росії на територію

нашої держави. За результатом опитування, проведеного НБУ у березні 2022 року [84], більшість страховиків продовжує свою діяльність евакуювавши співробітників у безпечніші регіони та забезпечивши віддалену роботу персоналу, збереження технічних засобів та баз даних. Водночас страхові компанії зіткнулися з низкою викликів. У зв'язку з переміщеннями, тимчасовим захопленням територій, фізичним знищенням об'єктів нерухомості скорочується кількість центрів обслуговування клієнтів страховиків. Для ризикового страхування проблемними є організація врегулювання страхових випадків у регіонах, де ведуться бойові дії, проведення оглядів транспортних засобів, отримання та належне оформлення оригіналів документів для подання страховику з метою отримання страхової виплати, виклик поліції на місце ДТП тощо. Водночас компанії, що займаються страхуванням життя, повідомляють про суттєве зниження страхових внесків та фіксовані обмеження діяльності компаній, пов'язані з труднощами організаційної комунікації та роботи співробітників, ускладненим доступом до офісів та оригіналів документів. Усе це робить процес здійснення страхових виплат важчим і довшим, особливо у випадках, пов'язаних зі смертю застрахованих осіб на окупованих територіях. Повністю оцінити рівень впливу війни на стан ринку страхування поки що неможливо, тож існує висока необхідність у проведенні подальших досліджень.

2.2. Дослідження показників ринку страхування життя

Рівень розвитку страхового ринку визначається за допомогою аналізу основних показників його діяльності, які відображають найважливіші аспекти функціонування страхових компаній. Таке дослідження дає змогу з'ясувати сильні та слабкі сторони як окремих суб'єктів господарювання, так і ринку в цілому, визначити ступінь їх взаємозв'язку та взаємозалежності, за необхідності сформулювати обґрунтовані та виважені рекомендації щодо

скорегованих напрямків та методів розвитку із врахуванням специфіки та особливостей страхового ринку.

Одним із найважливіших абсолютних показників є кількість зареєстрованих страховиків, який надає інформацію про масштаби страхового ринку, здатність страхових компаній задовольняти вимоги регулятора (НБУ), їх конкурентоздатність, відсоток залучення страховиків у «life» і «non-life» секторах тощо.

Тісний зв'язок з попереднім показником має кількість укладених договорів страхування. Він відображає тенденції формування попиту на страхові послуги, рівень довіри населення, його обізнаності в сфері страхування, а також демонструє, наскільки ефективною є діяльність СК. Оскільки кожен страховик прагне створити стабільний страховий портфель, кількість укладених з клієнтами договорів повинна бути якомога більшою.

Не менш вагомими є прибутковість страховиків, розмір їх власного капіталу, активів та страхових резервів, оскільки вони напряму впливають на платоспроможність і здатність вчасно та в повному обсязі виконувати свої зобов'язання перед страхувальниками. Окрім цього, аналіз зазначених показників проводиться з метою контролю за дотриманням нормативів (платоспроможності, достатності капіталу, ризиковості операцій та якості активів).

В ході вивчення процесів і стану розвитку страхового ринку особлива увага приділяється динаміці надходження валових і чистих страхових премій (або виплат), а також частка валових страхових премій у ВВП. Розрахунок чистих страхових премій (виплат) здійснюється шляхом знаходження різниці між валовими страховими преміями (виплатами) і коштами з внутрішнього перестраховування [28].

Окрім того, до абсолютних показників страхування також відносяться страхове поле (N_{\max}), число застрахованих об'єктів (N), число страхових випадків (n_b), число об'єктів, що постраждали (n_p), страхова сума застрахованого майна (S), страхова сума об'єктів, що постраждали (S_p),

страховий платіж/страховий внесок/страхова премія (P), сума виплат страхового відшкодування (W).

Серед відносних показників розвитку страхового ринку виділяють наступні:

1) показник проникнення страхування, % – відображає рівень страхового захисту, а також, в порівнянні з показниками проникнення в інших державах, потенціал росту страхового ринку України. Розраховується як співвідношення валових страхових премій до ВВП. Оптимальний рівень – 8%;

2) показник «щільності страхування», дол. США – може виступати індикатором споживання страхування на душу населення. Обчислюється як відношення суми валових страхових премій до загальної чисельності населення. [29, с. 18] Повинен бути не менше 140;

3) частка довгострокового страхування в загальному обсязі зібраних страхових премій, % – визначається як відношення валових страхових премій зі страхування життя до валових страхових премій. Оптимальне значення – не менше 30%;

4) рівень страхових виплат, % – становить співвідношення валових страхових виплат до валових страхових премій здійснених у звітному періоді. Нормативне значення – не менше 30%;

5) частка премій, що належать перестраховикам-нерезидентам, % – може бути розрахована шляхом знаходження відношення валових страхових премій, що сплачені перестраховикам-нерезидентам, до валових страхових премій. Не повинна перевищувати 25%;

6) частка надходжень страхових премій трьох найбільших страхових компаній у загальному обсязі надходжень страхових премій (крім страхування життя), % – знаходиться як відношення обсягу надходжень страхових премій трьох найбільших страхових компаній (крім страхування життя) до загального обсягу надходжень страхових премій. Порогове значення складає 10-30% [30].

Не менш важливими відносними показниками є ті, що характеризують інтенсивність страхування (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Показники, які характеризують інтенсивність страхування

Показник	Формула для розрахунку
Середня страхова сума застрахованих об'єктів	$\bar{S} = S/N$, де S – страхова сума застрахованого об'єкта; N – число застрахованих об'єктів.
Середня страхова сума об'єктів, що постраждали	$\bar{S} = S_p/n_p$, де S _p – страхова сума об'єктів, що постраждали; n _p – число об'єктів, що постраждали.
Середній розмір виплаченого страхового відшкодування	$\bar{W} = W/n_p$, де W – сума виплат страхового відшкодування.
Частка об'єктів, які постраждали	ЧП = n _p /N
Показник виплат страхового відшкодування в розрахунку на страхові платежі	Всп = W/P, де P – страховий платіж (внесок, страхова премія).
Страхові платежі в розрахунку на страхову суму застрахованих об'єктів	СПзо = P/S
Показник збитковості страхової суми	q = W/S
Ступінь охоплення страхового поля	d = N/N _{max} , де N _{max} – страхове поле.
Частота страхових випадків	d _в = n _p /N
Середня сума страхового внеску	$\bar{N} = P/N$
Коефіцієнт важкості страхових подій	K _в = \bar{W}/\bar{S}

*Складено автором

Таких показників існує величезна кількість, оскільки страховий ринок – це складна система, яка об'єднує в собі багато елементів, відповідно, кожна група показників відповідає за окремий аспект страхової діяльності.

Ринок страхових послуг за своєю сутністю є вкрай важливим елементом ринкової інфраструктури і фінансової системи держави в цілому. При оцінці рівня економічного розвитку країн світу за міжнародними рейтингами в багатьох випадках значний відсоток впливу відводиться саме на рівень організації страхування, оскільки в більшості країн функціонування цієї сфери характеризується високою дохідністю (іноді перевершуючи результати промислового та банківського секторів). На додачу до цього, страховики в

процесі провадження своєї діяльності стимулюють акумулювання капіталу і налагодження механізмів його залучення і перетворення в інвестиційні ресурси, які можуть бути вкладені у національну економіку, таким чином активізуючи реальний сектор економіки і сприяючи соціально-економічному зростанню [31].

Незважаючи на порівняно низький рівень розвитку страхового ринку України у докризовий період спостерігалася позитивна тенденція за його ключовими показниками, що за оцінкою швейцарської перестрахової компанії Swiss Re дозволило українському ринку страхування життя за підсумками 2019 року увійти в десятку найдинамічніших національних страхових ринків світу [68].

Рис. 2.8. Зростання реальних премій зі страхування життя в Європейських країнах з поправкою на інфляцію у 2019 році

*Складено за даними Swiss Re Institute [68]

Зокрема, у 2019 році український ринок страхування життя зріс у валютному еквіваленті на 26,5%, змістившись у рейтингу з 81-го на 79-те місце (табл. 2.4) [69].

Таблиця 2.4

Рейтинг країн світу за обсягами премій з «life» і «non-life» страхування

Премії зі страхування життя, млн дол. США					
2018 рік			2019 рік		
№ з/п	Країна	Обсяг премій	№ з/п	Країна	Обсяг премій
1	США	608 967	1	США	628 522
2	Японія	327 553	2	Японія	341 328
3	Китай	313 372	3	Китай	329 432
4	Велика Британія	274 683	4	Велика Британія	264 221
5	Франція	170 777	5	Франція	167 588
81	Україна 	144	79	Україна 	182
Премії з ризикового страхування, млн дол. США					
1	США	1 759 339	1	США	1 931 601
2	Китай	261 517	2	Китай	187 967
3	Німеччина	145 890	3	Німеччина	142 301
4	Японія	110 859	4	Японія	118 019
5	Велика Британія	106 167	5	Велика Британія	102 022
55	Україна 	1 671	53	Україна 	2 040

*Складено за даними Swiss Re Institute [68]

Все більшого значення набуває питання конкурентоспроможності українського ринку страхування життя та окремих страховиків. Страхові компанії зі страхування життя є досить чутливими до зовнішніх факторів, серед яких невизначеність щодо економічних перетворень та ускладнення доступу до ринку світового капіталу.

У контексті оцінки сучасного стану та тенденцій на ринку страхування життя в Україні слід проаналізувати в динаміці ряд абсолютних та відносних показників.

Складні макроекономічні та політичні умови в країні, а саме: девальвація гривні, зменшення зайнятості та реальних доходів населення, неповернення депозитів із проблемних банків, втрата інших активів, анексія Криму та війна на території України в цілому мають відображення на скороченні чисельності страхових компаній (табл. 2.5).

Слід звернути увагу на значне скорочення кількості страхових компаній, що здійснюють страхування життя. Для прикладу, у 2013 році на страховому ринку України діяло 62 страхових компаній зі страхування життя, а на кінець 2021 року лише 13. Для порівняння ринок страхування Німеччини нараховує

більше 2 тисяч компаній, США – 10 тис. страховиків, з них близько 2 тис. здійснюють страхування життя.

Таблиця 2.5

Динаміка кількості страхових компаній life в загальній кількості страховиків в Україні за 2017-2021 роки

	2017		2018		2019		2020		2021	
	Кількість страховиків	Питома вага, %								
Страхові компанії non-life	261 ⁻¹⁰	92	251 ⁻¹⁰	93	210 ⁻⁴¹	90	190 ⁻²⁰	90	142 ⁻⁴⁸	92
Страхові компанії life	33 ⁻⁶	11	30 ⁻³	11	23 ⁻⁷	10	20 ⁻³	10	13 ⁻⁷	8
Всього	294 ⁻¹⁶	100	281 ⁻¹³	100	233 ⁻⁴⁸	100	210 ⁻²³	100	155 ⁻⁵⁵	100

* складено за даними НБУ [10]

Протягом 2017–2021 років загальна кількість страховиків на ринку страхування України зменшується із 294 до 155 одиниць, майже вдвічі. Найбільша кількість страховиків, які припинили свою діяльність спостерігається у 2021 році, з них 7 страховиків, що здійснювали страхування життя, така ж динаміка спостерігається у 2019 році (рис. 2.9).

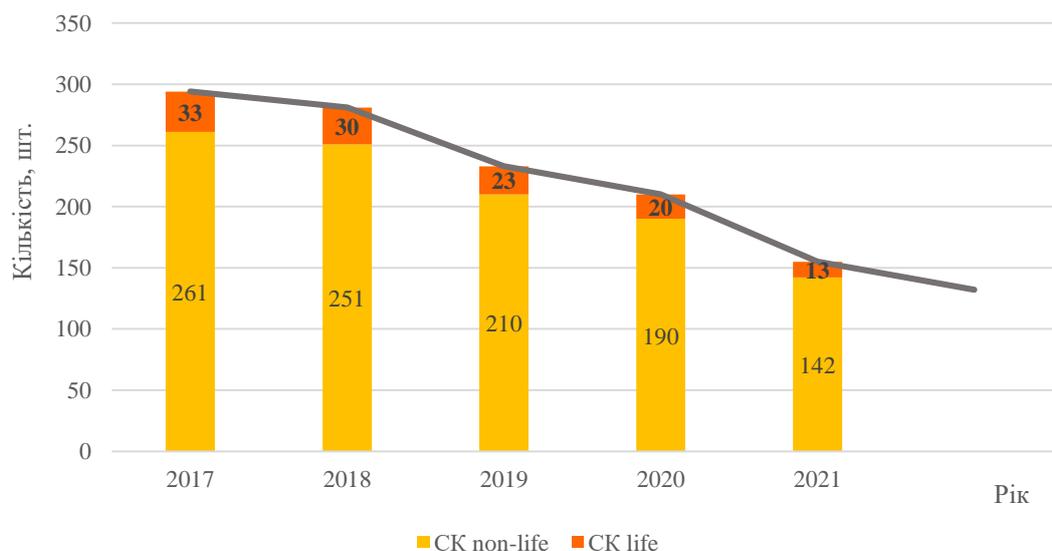

Рис. 2.9. Динаміка кількості страхових компаній в Україні протягом 2017–2021 рр.

У 2018 та 2020 роках свою діяльність припинило 3 страхові компанії зі страхування життя, і їх питома вага на ринку страхування за кількісним показником у 2020 році зменшується до 10%. Питома вага страхових компаній life протягом 5 років також має негативну динаміку, і станом на 31 грудня 2021 року становить 8%.

Таким чином, станом на 31 грудня 2021 року кількість страховиків, що здійснюють страхування життя 13. Для порівняння станом на 31 грудня 2017 року було 33 страхових компаній life, що складало 11% у загальній кількості страховиків. Отже, загалом за 5 років з ринку страхування життя пішло 26 компаній. Крім того, за даними НБУ, за січень 2022 року з ринку пішло ще 9 ризикових страхових компаній, кількість страховиків життя не змінилося. Станом на квітень 2022 року, за даними НБУ кількість страховиків на ринку України складає 145 компаній, з яких 13 лайфових.

Розвиток ринку страхування життя тісно пов'язаний з рівнем платоспроможності населення, інфляційними очікуваннями і розвитком національної економіки. З метою оцінки активності населення щодо страхування життя розглянемо динаміку укладання договорів за цим видом страхування за період 2017–2021 років.

Таблиця 2.6

Динаміка укладання договорів страхування за 2017–2021 роки в Україні,

тис. шт.

	2017	2018	2019	2020	за 9 місяців 2021	Темпи приросту			
						2018/ 2017, %	2019/ 2018, %	2020/ 2019, %	2021/ 2020, %
Кількість договорів страхування життя	1424,1	2887,0	4772,0	5033,3	2212,4	202,7	165,3	105,5	44,0
Кількість договорів страхування, інших, ніж страхування життя	60851,4	65760,9	66091,2	53946,3	41446,6	108,1	100,5	81,6	76,8

* складено за даними НБУ [10]

В Україні станом на 2019 рік застраховано 5-7% населення. Для порівняння у Європі – близько 85%, у США – 80%. Проте, у цих країнах і різновид послуг зі страхування життя набагато ширший, ніж в Україні, як і кількість та надійність компаній, що їх пропонують.

Протягом 2017–2020 років зменшується попит на страхування. У 2020 році страховики уклали 53 946,3 тис. ризикових договорів страхування. За 9 місяців 2021 року було укладено 41 446,6 тис. ризикових договорів страхування. Темпи приросту на страховому ринку за цим показником поступово зменшуються. Так, у 2018 році кількість укладених договорів страхування збільшився на 8%, у 2019 – на 0,5%, а у 2020 році, кількість укладених договорів страхування, інших ніж страхування життя зменшилось на 19,4%.

Умовно ринок страхування життя в Україні можна розділити на два сектори: до першого слід віднести фізичних осіб, які є безпосередніми користувачами страхових послуг, а до другої – юридичних осіб в особі роботодавців, які турбуються про своїх співробітників. Але останній буде значно меншим, оскільки корпоративна культура нашої країни, ще не дуже розвинута.

Варто відзначити, що на відміну від ризикованого страхування, попит на продукти страхування життя має позитивну динаміку. Протягом останніх 5 років поступово зростає питома вага договорів страхування життя у загальній кількості укладених на ринку страхування договорів. Це свідчить про зростання довіри громадян України до лайфових страхових компаній та страхових компаній в цілому. Так, у 2017 році страхові компанії зі страхування життя уклали 1424,1 тис. договорів, а вже у 2020 році страховики уклали 5033,3 договорів (на 3 609,2 тис. більше). В результаті частка укладених договорів страхування життя зростає з 2% у 2017 році до 9% у 2020 році. У 2021 році згідно з даними за 9 місяців, частка договорів складає 5%.

Слід звернути увагу на те, що таке зростання кількості укладених договорів страхування життя відбувається з одночасним зменшенням

кількість страховиків на ринку страхування життя, що свідчить про значне зростання активності страхових компаній та зростання довіри до тих страхових компаній, що залишилися на ринку. З цього можна сказати, що у розрізі компаній динаміка нарощення клієнтської бази досить висока.

Рис. 2.10. Кількість укладених договорів страхування життя за видами страхування в Україні за 2017–2021 рр.

Структура укладених договорів страхування життя протягом 2017–2020 років залишається приблизно однаковою. Найменше договорів укладається за програмою страхування додаткової пенсії – у 2017–0,11%, у 2020 – 0,04%, у 2021 – 0,2%. Це зумовлено недовірою населення до страховиків, оскільки пенсійне страхування є довгостроковим, мінімальний строк якого у більшості компаній 10 років. У разі припинення діяльності страхової компанії вклади страхувальників їм не повернуться. У 2018 році, в порівнянні з 2017 роком було укладено більш ніж у 2 рази більше договорів страхування додаткової пенсії – 2,4 тис. шт. У 2019 і 2020 році договорів було укладено менше, натомість у 2021 році страховики уклали 4,38 тис. угод.

Децю більшу частку мають договори страхування лише на випадок смерті. Найменшу питому вагу складають у 2019 році – 2,13%, найбільшу – у 2017 та 2021 роках – 4,14% та 4,18% відповідно. У натуральних одиницях

спостерігається позитивна динаміка кількості укладених угод. Так, у 2017 році на випадок лише смерті було укладено 58,9 тис. договорів, у 2020 – 128,41 тис. договорів, у 2021 році за 9 місяців страховики уклали 92,41 тис.

Частка договорів накопичувального страхування поступово зменшується з 14,76% у 2017 році, до 5,66% у 2020 році. У 2021 році питома вага укладених договорів склала 12,82%, проте кількість укладених договорів у порівнянні із 2020 роком майже не зменшилась і становить 283,6 тис. шт. Кількість укладених договорів накопичувального страхування з кожним роком зростає, за винятком 2020 року. Так, у 2017 році страховики уклали 201 тис. договорів страхування, у 2019 – 314,75 тис. договорів.

Найбільшим попитом серед громадян України користуються договори за іншими видами страхування життя – змішані. Найбільшу питому вагу у 2020 році – 91,75%, проте у 2021 році договорів було укладено менше і питома вага зменшилась до 82%. Найменше договорів було укладено у 2017 році в обсязі 1 153,15 тис. одиниць, найбільше відповідно у 2020 році – 4618,14 тис. одиниць. У 2018 році договорів було укладено вдвічі більше ніж в попередньому, у 2019 році компанії уклали вже 4 353,42 тис. одиниць. Проте в 2021 році нараховується 1832,01 тис. договорів страхування життя.

Отже, виходячи з вище сказаного, можна сказати, що зацікавленість населення України у страхування життя за останні п'ять років зростає. Особливо високим попитом користується змішане страхування життя. Найменшою популярністю серед споживачів користується страхування додаткової пенсії, проте договори за цим видом страхування життя укладаються все частіше.

Далі розглянемо динаміку і структуру валових страхових премій, отриманих страховими компаніями зі страхування життя за період 2017–2021 років.

За рахунок зростання попиту на страхові продукти зі страхування життя зростає обсяг страхових премій.

Таблиця 2.7

Динаміка валових страхових премій зі страхування життя в Україні за 2017–
2021 роки

	Валові страхові премії	Валові страхові премії зі страхування життя		Абсолютний приріст, млн. грн.	Темп росту, %	Відношення валових страхових премій зі страхування життя до ВВП, %
		млн. грн.	Питома вага, %			
2017	43431,8	2913,7	6,7	157,6	105,7	0,098
2018	49367,5	3906,1	7,9	992,4	134,1	0,110
2019	53001,2	4624	8,7	717,9	118,4	0,116
2020	45175,9	5018,5	11,1	394,5	108,5	0,120
за 9 місяців 2021	38070,6	4183,5	11,0	-835	83,4	–

* складено за даними НБУ [10]

У загальному обсязі валових страхових премій страховиків, страхові премії зі страхування життя складаються максимально 11% у 2020 та 2021 роках. Найбільший абсолютний приріст спостерігається у 2018 році у розмірі 992,4 млн. грн. або 34,1%, у 2019 році показник має значення 717,9 млн. грн. або 18,%. Отже, сума валових страхових премій зі страхування життя зросла з 2 913,7 млн. грн. у 2017 році до 5 018,5 млн. у 2020 році. За 9 місяців 2021 року страховики зібрали 4 183,5 млн. грн. страхових премій. Для порівняння, в 2021 році страхові компанії зі страхування життя у США забрали валові страхі премії на суму 297,5 мільярдів доларів.

Одним із показників, що дає уявлення про місце страхування життя в економіці країни та розвитку страхового ринку є частка валових страхових премій у відношенні до ВВП. Протягом 2017–2020 років цей показник має позитивну динаміку, що свідчить про розвиток та зростання впливу ринку страхування життя на економіку України. Так, у 2017 році індекс мав значення 0,098%, а у 2020 році – 0,12%, що є надзвичайно низькими значеннями. Для порівняння, в країнах Європи індекс ринку страхування життя складає 5%. У загальному страховий сектор економіки України у 2020 році по відношенню до ВВП має значення 1,077%. Зазначимо для прикладу, що аграрний комплекс

України приніс близько 12,1% ВВП, промисловість – 25,7%, торгівля – 16,7%, транспорт – 7,6%, будівництво – 2,7%. Тобто на даний час ринок страхування життя є слабо розвинений та має значний потенціал.

Аналізуючи структуру валових страхових премій зі страхування життя варто зазначити, що найбільше страхових премій у 2020–2021 роках страховики отримали за договорами накопичувального страхування попри те, що за цим видом страхування, у 2020 році було укладено лише 5,6% договорів життя. Сума премій у 2020 році складає 3 133,5 млн. грн., за 9 місяців 2021 року страхові компанії накопичили за цими договорами страхування 2 749,8 млн. грн.

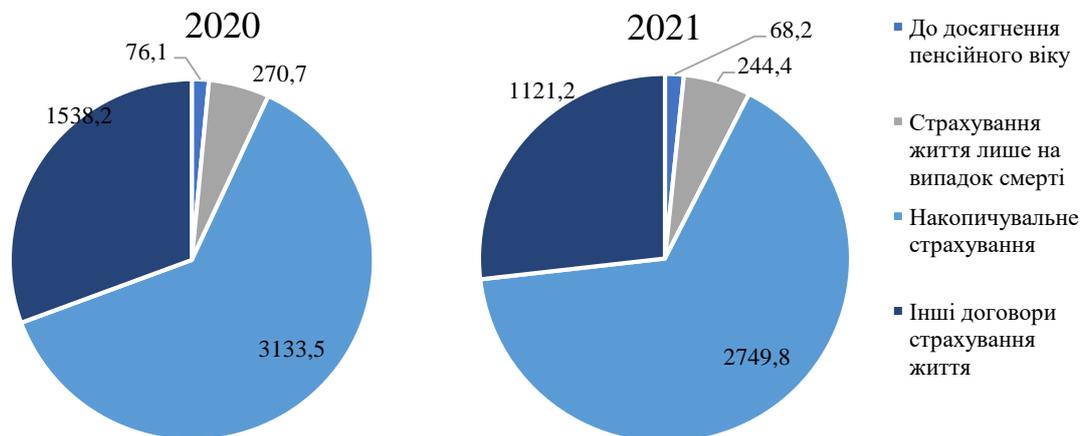

Рис. 2.11. Структура валових страхових премій зі страхування життя в Україні за 2020–2021 рік, млн. грн

За іншими договорами страхування життя у 2020 році було зібрано 1538,2 млн. грн., що обумовлено кількістю укладених договорів. Очікувано, що найменший обсяг валових страхових премій був зібраний за договорами пенсійного страхування у розмірах 76,1 та 68,2 млн. грн. у 2020 та 2021 роках відповідно. Завдяки договорам страхування лише на випадок смерті страховики накопичили страхові премії на суму 270,7 млн. грн у 2020 році і 244,4 млн. грн. у 2021 році. Для оцінки розвитку та стану ринку страхування життя доцільно порівняти обсяг премій з обсягом виплат (рис. 2.12).

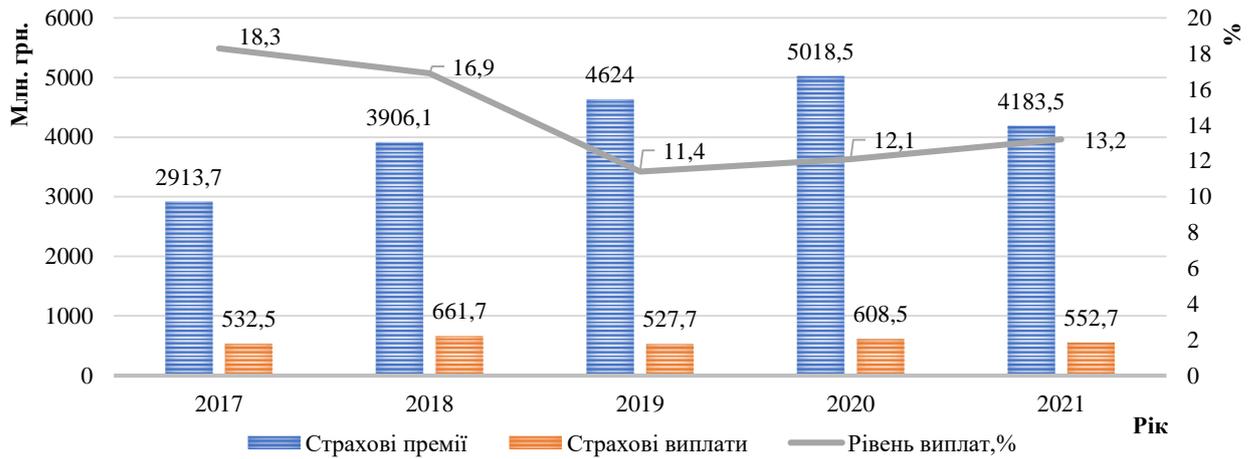

Рис. 2.12. Динаміка страхових премій та страхових виплат зі страхування життя за 2017–2021 роки, млн. грн.

Акумуляованих страхових премій достатньо для виконання страховиками своїх обов'язків. Динаміка страхових виплат не має чітко вираженої тенденції. Найбільше страхових виплат було здійснено у 2018 році на суму 661,7 млн. грн., найменше у 2018 році – 527,7 млн. грн. Проаналізуємо структуру страхових виплат із страхуванням життя у 2017-2021 рр. (рис. 2.13).

Рис. 2.13. Страхові виплати за видами страхування життя у 2017–2021 роках, млн. грн.

Можна зробити висновок, що найбільші виплати страховики здійснюють за договорами накопичувального страхування життя, це пояснює

структуру страхових премій (рис. 2.11). Найбільша сума виплат здійснена у 2018 році – 604,6 млн. грн., і у 2020 році – 499,7 млн. грн. Суми виплат за іншими договорами страхування є другою по величині. Найбільше страховики сплатили своїм клієнтам у 2020 році 104 млн. грн., а за 9 місяців 2021 року було сплачено виплат на суму 101,3 млн. грн.. Позитивна динаміка суми страхових виплат за іншими договорами страхування життя зумовлена зростанням попиту на нього серед населення. У 2017 році спостерігається найнижчий рівень страхових виплат у суми 34,07 млн. грн.

У 2021 році значно зріс обсяг страхових виплат за договорами страхування лише на випадок смерті до 10,3 млн. грн. Протягом 2017 – 2020 років сума страхових виплат за цими договорами страхування залишалися на рівні близько 4 млн. грн.

Найменше страховики виплатили за договорами пенсійного страхування, що в першу чергу зумовлено попитом на страховий продукт, а також формою сплати, яка переважно здійснюється ануїтетно. Так, найбільше страховики сплатили 1,5 млн. грн. у 2021 році, найменше у 2018 році – 331 тис. грн.

Таблиця 2.8

Динаміка страхових резервів зі страхування життя в Україні за 2017-
2021 роки, млн.грн

	Всього сформованих страхових резервів	Резерви зі страхування життя		Абсолютний приріст, млн. грн.	Темп росту, %
		млн. грн.	Питома вага, %		
2017	22864,4	8389,6	36,7	561,4	107,2
2018	26975,6	9335,1	34,6	945,5	111,3
2019	29558,8	10273,7	34,8	938,6	110,1
2020	34193	12454,2	36,4	2180,5	121,2
за 9 місяців 2021	35642,8	13490,3	37,8	1036,1	108,3

* складено за даними НБУ [10]

Загальний обсяг страхових резервів протягом аналізованого періоду зростає з 22 864,4 млн. грн. у 2017 році до 35 642,8 млн. грн. 2021 року. Частка резервів зі страхування життя за період складає близько 35 – 36%. Найбільший

приріст резервів страхування життя спостерігається у 2020 році у розмірі 2180,5 млн. грн., відсотковому вираженні це 21,2%. За 9 місяців 2021 року, страховики сформували резервів на суму 13 490,3 млн. грн., це на 8% більше ніж в попередньому році. В загальному за 5 років обсяг страхових резервів зі страхування життя зріс на 5100 млн. грн.

Таблиця 2.9

Структурна динаміка активів страхових компаній зі страхування життя України за 2017-2021 роки, млн. грн.

	2017	2018	2019	2020	2021	Темпи росту, %			
						2018/ 2017	2019/ 2018	2020/ 2019	2021/ 2020
Загальні активи страховиків	57381	63493	63867	64920	65636	110,7	100,6	101,6	101,1
Активи страховиків зі страхування життя	11222,5	12093	13409	15888	16884	107,8	110,9	118,5	106,3
Частка активів страховиків зі страхування життя, %	19,6	19,0	21,0	24,5	25,7	97,4	110,2	116,6	105,1

* складено за даними НБУ [10]

Таким чином, за 5 років обсяг активів страхових компаній зі страхування життя зросли із 11 222,5 млн. грн. у 2017 року до 16 884 млн. грн. у 2020 році. Найбільший приріст спостерігається у 2020 році на 18,5%, так сума активів у 2020 році становить 15 887,7 млн. грн.

Активи страховиків, що займаються страхуванням життя складають четверту частину активів усіх страховиків, що діяли на дату звітності. Незважаючи на зменшення кількості функціонуючих страхових компаній зі страхування життя, обсяг активів має позитивну динаміку, що свідчить про розширення обсягів діяльності страховиків.

Отже, страхування життя є важливим інструментом в забезпеченні соціального захисту населення та важливим джерелом надходження інвестицій в економіку України. За останні 5 років спостерігається підвищення показників діяльності національного ринку страхування життя.

2.3. Виявлення проблем розвитку страхування життя в Україні

В умовах соціально-економічного розвитку все більшого значення набуває питання захисту здоров'я і життя людини, підтримання умов нормальної життєдіяльності, оскільки головною метою функціонування економіки стає повноцінний розвиток суспільства. Страхування життя дає змогу захистити окремих осіб або їх сім'ї від фінансової нестабільності внаслідок смерті страхувальника та створює підґрунтя для повноцінної життєдіяльності кожної людини у разі дожиття до обумовленого в договорі страхування віку. Окрім цього страхування життя є важливим джерелом надходжень інвестицій в економіку країни. Проте в Україні соціальній складовій приділяється недостатньо уваги, що призводить до зниження життєвого рівня населення та уповільнення темпів економічного зростання. В Україні страхування життя знаходиться на етапі розвитку. Існує ряд проблем та чинників, що стримують цей розвиток. Тому стимулювання основних показників ринку страхування життя має набути пріоритетного значення в економічній та соціальній політиці держави.

Розвиток стримується низкою зовнішніх та внутрішніх чинників, що наведені на рис. 2.14.

Рис. 2.14. Зовнішні та внутрішні проблеми розвитку страхування життя в Україні

Аналіз сучасного стану та тенденцій на ринку страхування життя в Україні засвідчує, що незважаючи на зростання показників надання страхових послуг із накопичувального страхування життя, загалом вони не відповідають реальним потребам економіки.

Потенціал розвитку страхування життя в Україні також залежить від демографічних факторів, таких як тривалості життя громадян та демографічного навантаження. Згідно з даними ВООЗ, в Україні станом на 2021 рік тривалість життя жінок складає 77 років, чоловіків – 68 років. Для порівняння у Німеччині в середньому жінки живуть до 84 років, а чоловіки до 78 років [40]. Середній показник демографічного навантаження в Україні на початок 2021 року становив 483 особи – 225 особами 0 – 14 років та 258 особами віком 65 і старшими. За статевим складом населення області переважають жінки – у середньому на 1000 жінок припало 900 чоловіків [41].

Сучасні процеси євроінтеграції сприяють появі нових видів страхових послуг зі страхування життя, що сприяє не лише зростанню попиту але і зміні державного регулювання через удосконалення нормативно-правової бази. Однак свою увагу необхідно звернути також на розробку і впровадження заходів щодо підвищення інвестиційної привабливості ринку. Згідно із дослідженням Європейської бізнес-асоціації у другій половині 2021 року інтегральний показник Індексу інвестиційної привабливості ринку України знизився до 2,73 балів з 5-ти можливих (порівняно з 2,84 балів у першому півріччі) [42].

Значною перешкодою для підвищення інвестиційної активності страховиків є складана та нестабільна економічна ситуація в країні. Це призводить до високого рівня інвестиційних ризиків та нерозвиненість фондового ринку, що в свою чергу не дає змогу використовувати цінні папери для захищеного розміщення активів страхової компанії. Як результат існує консервативність страховиків «life» щодо управління своїм інвестиційним портфелем, а рівень ефективності інвестицій є низьким у порівнянні з іншими країнами.

На відносно невеликий попит населення впливає багато чинників. Одним із них є досить високий рівень розмір страхових платежів (у річному

вираження) у порівнянні із рівнем середньої заробітної плати, тобто низька купівельна спроможність громадян. Для того щоб придбати якісний страховий поліс зі страхування життя необхідно обмежувати себе в елементарних засобах для існування, тому частіше вибір є не на користь страхування. Вирішити цю проблему без змін у всіх сферах економіки країни. Окрім цього у нашому суспільстві досить поширене стереотипне мислення та недовіра населення до діяльності вітчизняних страховиків, спричинені негативним досвідом страхування ще у радянські часи, а також відсутністю державних гарантій отримання страхових виплат у результаті банкрутства страховика.

Страхування життя тісно пов'язане із станом економіки в країні. Результати діяльності страховиків, що здійснюють страхування життя, мають високу залежність від макроекономічної стабільності, а також рівня ділової активності в країні. Так, негативно на якість надання страхових послуг впливає коливання валютного курсу, нестабільність політичної ситуації всередині країни, а також рівень інфляції. При теперішньому рівні інфляції в Україні (близько 20%) здійснення довгострокових (накопичувальних) видів страхування в національній валюті не вигідне. Крім того, втрати страховиків «life» під час криз більші порівняно з іншими суб'єктами економіки. Це значить, що страхування життя неможливе без стабільного стану національної та світової економіки, а низький рівень розвитку фінансового ринку зменшує ефективність страхування і може спричинити його недоцільність.

До проблем ринку страхування життя в Україні також відноситься переважання кількості страховиків представлених світовими компаніями, оскільки отримані під час діяльності доходи вони не вкладають в економіку України, а виводять за межі нашої держави. Проведене дослідження показує, що найбільші та найпотужніші страхові компанії зі страхування життя мають іноземне походження і не є резидентами країни. Однак, страховики-нерезиденти сприяють поширенню страхування життя в Україні, створюють нові страхові продукти, запроваджують ефективні прийоми ризик-менеджменту, грамотне управління інвестиційним портфелем та підвищують

конкурентоспроможність вітчизняної страхової системи. Тому необхідно дотримуватись балансу кількості страховиків-нерезидентів та страховиків-резидентів на ринку страхування життя України.

На страховий ринок значно впливає війна України з Росією. Незважаючи на обставини, що склалися в країні, ринок страхування життя продовжує діяти. Страховики евакуювали своїх співробітників у безпечні регіони країни, забезпечивши віддалену роботу персоналу, збереження технічних засобів та баз даних.

Війна в Україні спричинила значне зниження надходжень страхових премій, деякі компанії відзначають падіння надходжень більше ніж на половину, обмеження в діяльності компаній, які пов'язані із складнощами організації зв'язку та роботи персоналу, ускладненням доступу до офісів та оригіналів документів. Як наслідок ускладнюється здійснення страхових виплат, особливо внаслідок смерті осіб, застрахованих на окупованих територіях. Головний наслідок війни – це різке падіння попиту майже на всі види страхування [48]. Слід очікувати, що після закінчення війни, держава буде зосереджена на відновленні інфраструктури, житла, заводів, транспорту, тобто грошові кошти будуть направлені на задоволення першочергових потреб і тому питання страхування життя відійде на другий план

Таким чином, проведене дослідження дає підстави стверджувати, що рівень розвитку страхування життя в Україні є досить низьким і потребує удосконалень. Проте не можна не відзначити позитивні кроки України до створення системи страхування життя.

Ринок страхування життя тісно пов'язаний із станом економіки в країні, політичним становищем. Регулятору необхідно звернути увагу на розробку і впровадження заходів щодо підвищення інвестиційної привабливості ринку. Також держава повинна гарантувати вклади страхувальників на випадок банкрутства страховика. Це додасть довіри громадянам до страхування життя і збільшить попит на страхові продукти.

Висновки до розділу 2

В Україні основні показники розвитку ринку страхування життя в десятки разів нижчі за відповідні показники розвинутих країн світу. Проте, ринок страхування життя в Україні увійшов в ТОП-3 динамічних ринків країн світу, продемонструвавши одну з кращих динамік (зростання – 22,2%) надходжень страхових премій по страхуванню життя в валютному еквіваленті з урахуванням інфляції за 2018 рік.

Протягом 2017-2021 років кількість страхових компаній, що здійснюють страхування життя зменшилась з 33 до 13 компаній, попри це, з кожним роком все більше укладається договорів страхування життя. Клієнти надають перевагу змішаним договорам страхування, більше 80% договорів укладається саме за цим видом страхування. Проте найбільший рівень надходжень і виплат припадає на накопичувальне страхування. Частка найбільших трьох страхових компаній «life» за збором валових страхових премій за 9 місяців 2021 року складає 60%. Варто зазначити, що антимонопольне законодавство України визначає монопольний стан на ринку, якщо частка одного страховика перевищує 35%, частка трьох страховиків перевищує 50%.. Найменшим попитом користується пенсійне страхування – протягом 5 років на нього припадає менше 1% укладених договорів, прослідковується тенденція до його зростання. Варто зауважити, що такий вид страхування є досить перспективним в Україні та може стати хорошою альтернативою державному пенсійному страхуванню, проте його здійснюють лише 4 страхових компанії в Україні.

Із зростанням попиту на страхові продукти страховики нарощують все більші страхові резерви, разом з тим зростають активи компаній. Як відомо, страховики є потужними інвесторами. Страхові компанії зі страхування життя надають перевагу депозитам в банках, облігаціям внутрішньої державної позики та цінним паперам. Тому стійкий та розвинутий ринок страхування життя слід розглядати як необхідну передумову стійкого економічного зростання країни.

РОЗДІЛ 3

АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ КОМПАНІЙ ЗІ СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ В УКРАЇНІ

3.1. Фінансові рейтинги компаній зі страхування життя

У європейському та світовому просторі рейтингові системи оцінки набули широкого розповсюдження та застосування у різних сферах економічної, соціальної та політичної діяльності. Рейтингова оцінка є однією із ефективних інструментів оцінювання діяльності страхових компаній. Попри це в Україні відповідно до законодавства страхові компанії не зобов'язані проходити процедуру рейтингування.

Рейтинг – це список компанії, упорядкований за певною ознакою. Це найпростіший спосіб отримати інформацію про фінансовий стан та конкурентну позицію конкретного професійного учасника страхового ринку. Найчастіше страховики ранжуються за такими фінансовими показниками як: капітал, активи, обсяги страхових премій і виплат, страхові резерви та фінансовий результат діяльності компанії

Рейтингові служби, перевіряючи діяльність страхових компаній, здійснюють це в тісній взаємодії з кожним з них. Найбільш авторитетним є щоквартальний рейтинг страховиків України Insurance Top публікується в онлайн-журналі «Фореншурер». За цим рейтингом українські страховики за підсумками січня-вересня 2021 року, не зважаючи на карантинні заходи і зниження економічної активності збільшили обсяг страхових премій зі страхування життя до 4,2 млрд. грн. Страхові виплати зросли до 583 млн. грн. (табл 3.1).

З накопичувального страхування життя отримано 2,75 млрд. грн. премій та виплачено майже 4 млн. грн., з інших видів страхування життя отримано 1,12 млрд. грн. та виплачено 101 млн. грн. (табл. 3.2).

Таблиця 3.1

Рейтинг страховиків життя України за страховими преміями за
підсумками 9 місяців 2021 року

№	Назва компанії	Страхові платежі, тис. грн.
1	Метлайф	1 488 453
2	ТАС	553 281
3	PZU Україна страхування життя	466 012
4	Уніка життя	390 749
5	ARX life	237 732
6	КД-життя	40 598

* складено за даними [32]

Протягом 9 місяців 2021 року було укладено 2,2 млн. шт. договорів. Кількість застрахованих осіб зросла до 1,6 млн. осіб, кількість застрахованих на кінець звітного періоду складає 5,44 осіб.

Очолює рейтингову таблицю ПрАТ «MetLife», яка зберігає своє лідерство на українському ринку останні кілька років. Головний офіс компанії знаходиться у Сполучених Штатах Америки. В Україні компанія була зареєстрована у 2003 році. За 19 років функціонування в Україні компанія застрахувала більше 1 млн. чоловік. Загальна сума виплат, здійснених компанією за 19 років діяльності перевищує 1 млрд грн.

Найбільше страхових премій за звітній період зібрала страхова компаній «Метлайф» у сумі 1 488,5 млн. грн., це майже половина від загальної суми зібраних премій найбільшими страховиками зі страхування життя в Україні. На другому місці із сумою 553 281 тис. грн. перебуває страхова компанія «ТАС». Третє місце посідає СК «PZU Україна страхування життя» із зібраними преміями на суму 466,01 млн. грн.

Для порівняння за 9 місяців 2020 році страхова компанія «Метлайф» збрала 1 092,3 млн. грн, ТАС – 483,8 млн. грн., третє місце в рейтингу посідала страхова компанія «УНІКА життя» із зібраними преміями на суму 459,4 млн. грн., а СК «PZU Україна страхування життя» збрала 391,2 млн. грн.

Також піднялась на одну позицію у рейтингу страхова компанія «ARX life» та СК «КД-життя».

Страхова компанія ПрАТ «MetLife» пропонує універсальні послуги такі, як:

- страхування життя;
- страхування від нещасних випадків;
- страхування у разі можливої втрати працездатності;
- страхування на випадок критичних захворювань;
- страхування жінок на випадок онкологічного діагнозу;
- страхування для дітей від критичних захворювань [33].

Страхові компанії в рейтингу страхових виплат посідають такі ж місця, що і за рейтингом страхових премій. Найбільше страхових виплат здійснила СК «Метлайф» на суму 221 млн. грн., страхова компанія «ТАС» – 113 млн. грн. та страхова компанія «PZU Україна» – 41 млн. грн.

Таблиця 3.2

Рейтинг страхових компаній України зі страхування життя за розміром страхових виплат за 9 місяців 2021 року

№	Назва компанії	Страхові виплати, тис. грн.
1	Метлайф	221 627
2	ТАС	113 425
3	PZU Україна страхування життя	41 077
4	Уніка життя	37 354
5	ARX life	28 261
6	КД-життя	5 053

* складено за даними [32]

За аналогічний період період 2020 року СК «Метлайф» виплатила 142 млн. грн., СК «ТАС» – 97 млн. грн., СК «PZU Україна» – 27 млн. грн. Отже, страхові компанії значно підвищили свої показники. Так, у 2021 році страхова компанія «УНІКА життя» виплати вдвічі більше страхових відшкодувань, внаслідок чого піднялась у рейтингу на одну позицію, посунувши СК «ARX life». Також на одну сходинку піднялась страхова компанія КД-життя, посунувши

страхову компанію «Інго життя», при тому, що рівень страхових виплат страхової компанії менший за минулорічний на 1 млн. грн.

З метою забезпечення майбутніх виплат страхових сум страховики зобов'язані утворювати страхові резерви. Сформовані страхові резерви гарантують страховику його платоспроможність. Рейтинг страховиків зі страхування життя за розміром страхових резервів наведено у таблиці 3.3.

Таблиця 3.3

Рейтинг компаній зі страхування життя за розмірами страхових резервів за 9 місяців 2021 року

№	Назва компанії	Страхові резерви, на 30.09.21, тис. грн.
1	Метлайф	3 964 710
2	ТАС	3 104 103
3	PZU Україна страхування життя	1 132 438
4	Уніка життя	910 471
5	КД-життя	280 750
6	ARX life	62 339

* складено за даними [32]

Отже, очолюють рейтинг, наведений у таблиці 3.3 страхова компанія «Метлайф», СК «ТАС», СК «PZU Україна страхування життя» із сформованими резервами 3 964,7 млн. грн, 3104,1 млн. грн та 1 132,4 млн. грн. відповідно. Найменший обсяг резервів з перелічених страхових компаній має СК «ARX life» – 62,3 млн. грн. У порівнянні із минулим роком зміни у рейтингу відбулися лише щодо страхової компанії «ARX life», яка піднялася на одну сходинку, посунувши страхову компанію «Аска-життя».

Страхова компанія «PZU Україна страхування життя» була зареєстрована у 1803 році в Польщі під назвою «Powszechny Zaklad Ubezpieczen». Вона є надійною страховою компанією з іноземними інвестиціями, що входить до складу PZU – найбільшої страхової групи Польщі. На страховому ринку України Страхова компанія «PZU Україна страхування життя» працює з 2003 року і протягом останніх років за результатами щоквартального авторитетного рейтингу Insuranse Top входить до лідерів серед українських страховиків життя. Страхова компанія «PZU

Україна страхування життя» пропонує широку низку програм зі страхування життя [34].

Для забезпечення своєї діяльності страхова компанія повинна мати певний рівень надійності та платоспроможності, що в певною мірою забезпечується її капіталом, обсяг та достатність якого знаходиться під постійним контролем державного регулювання.

Таблиця 3.4

Рейтинг компаній зі страхування життя за розміром капіталу за
9 місяців 2021 року

№	Назва компанії	Власний капітал на 30.06.2021, тис. грн.
1	Уніка життя	453 774
2	PZU Україна страхування життя	413 200
3	Метлайф	264 626
4	ТАС	230 941
5	ARX life	104 670
6	КД-життя	56 017

* складено за даними [32]

Згідно з рейтингом, найбільш надійними страховими компаніями зі страхування життя є страхова компанія «Уніка життя», страхова компанія «PZU Україна страхування життя» та СК «Метлайф». Страхова компанія «ТАС life» посіла 4 місце в рейтинку із обсягом капіталу 230,9 млн. грн. Найбільший рівень власного капіталу мала СК «Уніка життя», який складає 453,8 млн. грн. Страхова компанія «КД-життя» посідає 6 місце у рейтингу із власним капіталом у сумі 56,1 млн. грн., у порівнянні із аналогічним періодом 2020 року цей страховик піднявся на одну позицію. Сума власного капіталу СК «Метлайф» зменшилася на 20 млн. грн., СК «ТАС» – на 9 млн. грн.

UNIQA Insurance Group є однією з провідних страхових груп на своїх основних ринках в Австрії та Центральній й Східній Європі. В Україні UNIQA Insurance Group представлена небанківською фінансовою групою СК «УНІКА Україна», до якої входять страхові компанії «УНІКА» (non-life) та «УНІКА Життя» (life). Страхова компанія «УНІКА Життя» (life) створена 14 липня

2006 року. Входить до Міжнародної асоціації незалежних страхових компаній INSUROPE NETWORK і є її ексклюзивним представником в Україні [35].

Близько 80% активів страхових компаній зі страхування життя вкладаються та інвестуються. За рівнем активів страховика можна зрозуміти його потужність як інвестора. Рейтинг страховиків України зі страхування життя представлений у таблиці 3.5.

Таблиця 3.5

Рейтинг компаній зі страхування життя за обсягом активів за 1 півріччя
2021 року

№	Назва компанії	Активи на 30.06.2021, тис. грн.
1	Метлайф	4 255 430
2	ТАС	3 414 999
3	PZU Україна страхування життя	1 560 255
4	Уніка життя	1 438 084
5	Княжа Лайф вієнна	588 160
6	КД-життя	337 683

* складено за даними [32]

Очолює рейтинг страхова компанія «Метлайф» із рівнем активів 4255,4 млн. грн.. Активи страхової компанії «ТАС life» менші на 1 млрд. грн. Активи страхової компанії PZU Україна вдвічі менші за активи попереднього страховика і складають 1 560,2 млн. грн.. Дещо менший рівень у страхової компанії «УНІКА життя» – 1 438,1 млн. грн. До ТОП-6 страховиків за рівнем активів увійшла також СК «Княжа Лайф Вієнна», якої не було у вище перелічених рейтингах із сумою активів 588,1 млн. грн. Страхова компанія «ARX life», яка стабільно входила до першої шістки, за даним показником посіла 7 місце в рейтингу. У порівнянні із аналогічним періодом попереднього року страховики зберегли свої позиції та збільшили відповідні показники.

Компанія «KD Life» – це українська компанія, заснована в 2007 році холдингом «KD Group». Холдинг «KD Group» – лідер фінансового ринку Східної Європи, досвід якого нараховує майже 130 років роботи в сфері страхування життя. Страхова компанія пропонує накопичувальні, дитячі, ризикові та корпоративні програми страхування. За 15 років функціонування

на ринку України здійснила виплат на суму 48 млн. грн. За час своєї діяльності компанія застрахувала понад 1 млн клієнтів [36].

Дохід клієнта страхової компанії за накопичувальними програмами залежить від вміння менеджерів компанії ефективно інвестувати кошти. Інвестиційний дохід страхової компанії розподіляється між клієнтами згідно із законодавством України у розмірі не менше 85%, на одного клієнта може бути нараховано не більше 4%. Чим вищий інвестиційний дохід отримала компанія, тим більший дохід отримає клієнт. Рейтинг СК life відображений у таблиці 3.6.

За 9 місяців 2021 року найбільший рівень інвестиційного доходу у розмірі 274,3 млн. грн. належить страховій компанії «Метлайф», яка зберегла свою позицію у порівнянні із минулим роком, проте рівень доходу отримала менший на 20 млн. грн. Зменшився дохід і страхової компанії «ТАС life» на 40 млн. грн. Збільшити результат свої вкладень вдалося лише СК «Уніка життя» на 9 млн. грн.

Таблиця 3.6

Рейтинг компаній зі страхування життя за розміром інвестиційного доходу за 9 місяців 2021 року

№	Назва компанії	Інвестиційний дохід, тис. грн.
1	Метлайф	274 254
2	ТАС	201 739
3	PZU Україна страхування життя	74 283
4	Уніка життя	32 114
5	КД-життя	14 568
6	ARX life	3 842

* складено за даними [32]

Страхова компанія «ARX life» – частина міжнародної канадської страхової групи Fairfax Financial Holdings. У 2007 році французька група АХА Страхування купила страхову компанію ВЕСКО, яка функціонувала з 1994 року та український страховий Альянс, який був зареєстрований у 2000 році. У 2019 році компанія була придбана канадським страховим

холдингом і була перейменована у страхову компанію «ARX». Страховик страхує ризики смерті з будь-якої причини, нещасний випадок та втрату працездатності.

Отже, найбільшими страховими компаніями зі страхування життя є ПрАТ «MetLife», ПАТ «СК«ТАС»life» та ПрАТ «PZU Україна страхування життя». Вони очолюють більшість рейтингів страхових компаній. Винятком став рейтинг за розміром власного капіталу, який очолила СК «Уніка життя». ТОП-3 страхових компаній є найнадійнішими і найбільш стійкими у порівнянні з іншими. Страхова компанія «Уніка життя» складає найбільшу конкуренцію СК «PZU Україна страхування життя» і у подальшому, у разі покращення своїх фінансових результатів, може посісти її місце майже у всіх рейтингах. Переважна більшість страхових компаній, що очолюють рейтинги СК-life України мають закордонне походження, виняток становить лише страхова компанія «ТАС», яка була створена в Україні і впевнено розвивається на ринку.

3.2. Характеристика діяльності ПАТ «СК «ТАС Лайф» на ринку страхування життя в Україні

Приватне акціонерне товариство «Страхова компанія "ТАС"» зареєстрована в Україні 6 травня 2000 року. Щорічно компанія демонструє стабільні фінансові результати. У липні 2015 року страхова компанія за результатами рейтингового агентства Кредит-Рейтинг була включена в групу найстійкіших і відкритих компаній, а також отримала рейтинг на рівні uaAins. Протягом своєї діяльності здійснила виплат на суму 848 863 504 грн, заключила договори із 350 тис. клієнтів [7].

ПАТ «СК«ТАС»life», яка займає 13,5% на ринку страхування життя України та є однією із 13 компаній зі страхування життя, що мають ліцензію НБУ, надає такі страхові послуги як пенсійне страхування, накопичення для дітей, інвестиційне страхування, пенсійне страхування працівників (табл. 3.7).

Таблиця 3.7

Сучасні програми страхування життя в Україні на прикладі
ПАТ «СК «ТАС»life»

Страхові послуги	Вік учасників договору	Розмір мінімальних внесків, гривня	Обов'язкова індексація страховий внесків	Основні страхові випадки	Додаткові страхові випадки
Пенсійне страхування	Страховальник – від 18 років; Застрахована особа – від 18 до 79 років, 80 – на початок виплат аннуїтетів	Щорічно-4000; Раз у пів року – 2000; Щоквартально – 1000; Одноразово – 30000	2% - долар США та євро; 5% - гривня	Накопичення (дожиття до певного віку); Втрата життя з будь-якої причини	Втрата життя НВ; Втрата життя на транспорті, Травматизм
Накопичення для дітей	Страховальник – від 18 років; Застрахована особа – від 0 до 17 років,	Щорічно-3000; Раз у пів року – 1700; Щоквартально – 900; Одноразово – 10000	2% - долар США та євро; 5% - гривня	Накопичення (дожиття до певного віку); Втрата життя з будь-якої причини	Інвалідність дитини БП/Інвалідність дитини НВ; Покриття медичних витрат; Травматизм
Інвестиційне страхування	Від 18 років	Щорічно-6000; Одноразово – 35000	Середньорічний дохід за останні 5 років – 20,8%	Дожиття; смерть з будь-якої причини	

* складено за даними [7]

Валютою страхування, за цими продуктами може бути гривня, долар США та євро. По кожному виду страхування вік страховальника може бути не меншим 18 років. За бажанням клієнта, до договору можна додати і інші види страхування, окрім дійсного, що передбачає збільшення розміру страхових внесків. Термін дії договору страхування від 5 років. Для пенсійного страхування – 10/15/20 років або довічно, страхування дітей – від 5 до 27 років, інвестиційне страхування – 5 років. Акумуляовані кошти ПАТ «СК«ТАС life» вкладаються у державні облігації, а відповідний дохід забезпечується за рахунок торгових операцій з ними.

При укладанні договору пенсійного страхування процедура андеррайтингу не застосовується. Виплата викупної суми здійснюється в період отримання ануїтетів на строк, при довічній пенсії – викупна сума в період виплат ануїтетів не виплачується. При одноразовому внеску викупна сума з'являється після першого року. Період очікування страхового відшкодування, у разі смерті застрахованого з будь-якої причини (БП) складає 12 місяців.

Таблиця 3.8

Умови страхування життя на прикладі ПАТ «СК «ТАС life»

Страховий випадок	Страхова виплата	Період очікування	Ліміт
Дожиття	100% СС+ бонуси	відсутній	Фінансовий андеррайтинг
Втрата життя БП	100% СС + бонуси	180 днів (по хворобі)	Фінансовий андеррайтинг 250 000 євро (з 17 до 17 років - 10 000 євро)
Втрата життя НВ	200% СС + бонуси	відсутній	
Втрата життя ДТП	300% СС + бонуси	відсутній	
Критичні захворювання	100% СС	90 днів	125000 євро
Інвалідність 1-2 БП і 1-3 НВ/інвалідність дитини НВ	1 група (на строк >5 років) - 100% СС 2 група (на строк від 2 до 5 років) - 70% СС 3 група (на строк <2 років) - 50% СС	БП -180 днів НВ - 3 дні	100000 євро
Стійка втрата працездатності	% від СС відповідно то таблиці	3 дні	
Швидка допомога (БП або НВ)	50% від 2 000/4000/6000 в залежності від випадку клієнта	БП -90 днів НВ - 3 дні	в межах обраного пакету
Госпіталізація (БП або НВ)	0,5% від СС за кожен день госпіталізації	БП -90 днів НВ - 3 дні	500 000 грн або еквівалент у валюті
Хірургія (БП або НВ)	% від СС	БП -90 днів НВ - 3 дні	501 000 грн або еквівалент у валюті
Реабілітація (БП або НВ)	0,25 % від СС за кожен день втрати працездатності	БП -90 днів НВ - 3 дні	502 000 грн або еквівалент у валюті
Травматизм	% від СС	НВ-3 дні	503 000 грн або еквівалент у валюті

* складено автором за даними [7]

За договором накопичувального страхування дітей діє опція «Звільнення від сплати страхових внесків» у випадку встановлення інвалідності І групи страхувальнику, та втрата ним життя. Вік страхувальника не може перевищувати 60 років на момент укладання договору, 70 років – на

момент завершення дії договору. Ліміт страхової суми (СС) при страхування дітей вдвічі менший, за ліміт страхової суми для дорослих.

При інвестиційному страхуванні викупна сума діє з моменту укладання договору. Діє штраф за дострокове розірвання договору у розмірі від 3% до 7%, окрім цього сплачується ПДФО та військовий збір. При укладанні договору діє податкова знижка: до 18% від внеску. Середньорічний дохід за останні 5 років становить 20,8%. Це на 3,1 в.п. більше, ніж у середніх банківських установах. Договір містить юридичну гарантію повернення внеску незалежно від результатів інвестування.

У розрізі однієї компанії, для прикладу ПАТ «СК «ТАС» life» у 2020 році отримала 672 млн. грн. валових страхових премій, це 13,39% від загального обсягу, що вказує на її суттєву частку на ринку страхування життя.

Для прикладу, у 2020 році Страхова компанія «ТАС» life отримала від своїх клієнтів страхових премій на суму 680,9 млн. грн. 64% з них склали премії за договорами цільового накопичення, 21% – страхування життя і здоров'я, 15% – інвестиційне страхування (рис. 3.1).

Рис. 3.1. Структура страхових премій та виплат ПАТ «СК «ТАС» life» за 2020 рік

Страхові виплати компанії склали всього 24% від отриманих премій у сумі 163,4 млн. грн. 67% страхових виплат припадає на страхові випадки дожиття, 16% – на ризикові страхові випадки, 17% страхових виплат становлять викупні суми, що вказує на високий рівень дострокових розірвань договорів.

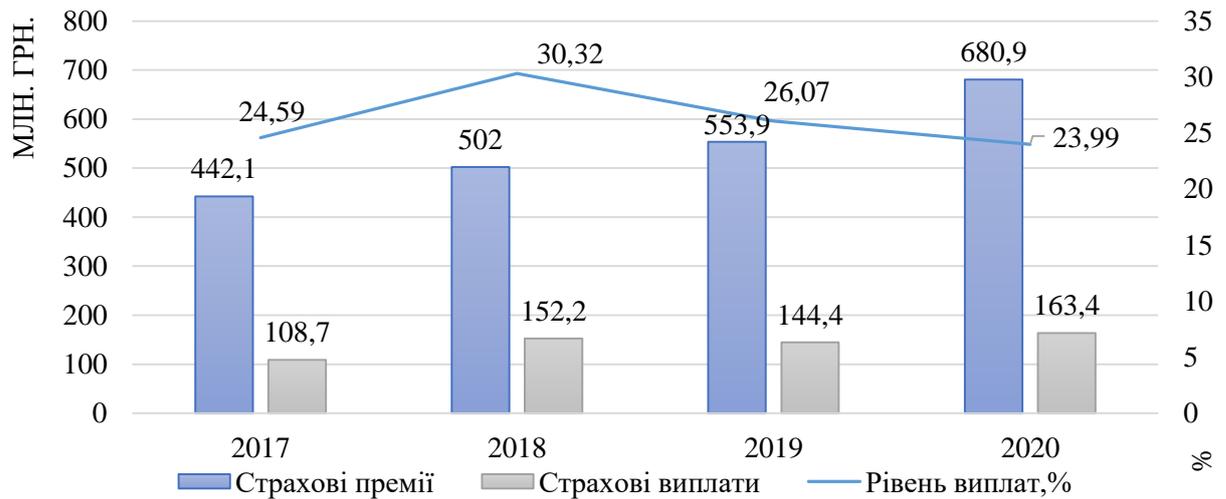

Рис. 3.2. Динаміка страхових премій і страхових виплат ПАТ «СК «ТАС» life за 2017–2020 роки

Протягом 2017-2020 років обсяг сплачених страхових премій до страхової компанії поступово зростає з суми 442,1 млн. грн. у 2017 році. Обсяг страхових виплат також має позитивну динаміку, за винятком 2019 року, коли страхова компанія виплатила своїм клієнтам страхові відшкодування на суму 144,2 млн. грн.

Станом на 2020 рік страхові резерви ПАТ «СК «ТАС» life» склали 23% загальних страхових резервів зі страхування життя (табл 3.9). Протягом аналізованого періоду спостерігається тенденція до зростання страхових резервів, сума яких, станом на кінець 2020 року, дорівнює 2 910,9 млн. грн. Значну частину страхових резервів компанії складають математичні резерви, у 2020 році їх обсяг складає 1995,9 млн. грн. Вдвічі менший розмір резерву

негарантованого бонусу – 844,5 млн. грн. та 70,6 млн. грн. сформовано до резерву належних виплат.

Таблиця 3.9

Структурна динаміка страхових резервів ПАТ «СК «ТАС» life» у 2018–2020 роках, тис. грн.

Резерви	2018	2019	2020
Математичні резерви	1596566	1647980	1995881
Резерв негарантованого бонусу	603683	712926	844490
Резерв належних виплат	45855	54762	70553
Всього страхові резерви	2246104	2415668	2910924

Місце ПАТ «СК «ТАС» life» за розміром активів на ринку страхування життя представлено на рис. 3.3.

Рис. 3.3. Структурна динаміка активів страхових компаній зі страхування життя за 2017-2021 р.р.

ПАТ «СК «ТАС» life» є однією із найбільших страхових компаній зі страхування життя в Україні. 20% активів страхових компаній зі страхування життя складають активи страхової компанії «ТАС» life. Як і загальний обсяг активів, активи компанії протягом аналізованого періоду зростають, що свідчить про розширення діяльності компанії, та зростання її активності на

ринку. Структурна динаміка активів ПАТ «СК «ТАС» life» висвітлено на рис. 3.4.

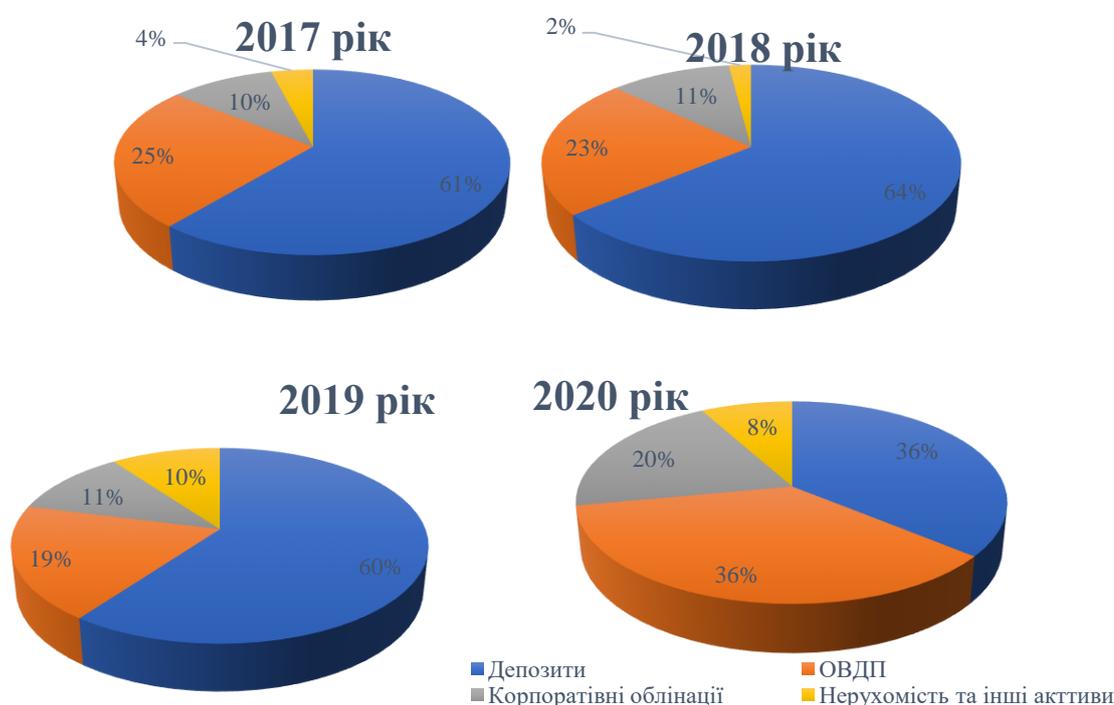

Рис. 3.4. Структурна динаміка активів ПАТ «СК «ТАС» life» 2017, 2019, 2021 роки

Отже, у 2017 та 2019 роках 60% активів компанії склали довгострокові та короткострокові депозити банків, у 2021 році страховик вклав 72% своїх активів в рівних частинах у депозити та облігації внутрішньої державної позики. У 2017 році 25% активів мали вигляд ОВДП, а в 2019 році – 19%. В 2017 і 2019 роках Страхова компанія «ТАС» life вкладала в цінні папери такі як корпоративні облігації 10% і 11% відповідно, натомість у 2021 році компанія більш зацікавлена у цінних паперах, оскільки 20% своїх активів представлені цінними паперами. Найменша частина активів страховика представлена нерухомістю та іншими активами. У 2019 році 10% активів представлені нерухомістю та іншими активами, замість 4% у 2017 році. У 2021 році на нерухомість та інше припадає 8% активів компанії.

3.3. Оцінка фінансових результатів діяльності ПАТ «СК «ТАС Лайф»

Узагальнюючим фінансовим показником діяльності страхової компанії є її прибуток, який формується як фінансовий результат за всіма видами його діяльності: операційній, інвестиційній, фінансовій. Прибуток – особливий відтворюваний ресурс, який виражається в грошовій формі частиною чистого доходу і характеризує різні сторони бізнесу: його кінцевий результат, ефект господарюючої діяльності, чистий дохід на вклад капіталу та винагороду за ризик діяльності.

Динаміку проведення операцій формування і розподілу прибутку ПАТ«СК«ТАС»life» проаналізуємо в таблиці 3.10.

Таблиця 3.10

Аналіз формування та розподілу прибутку ПАТ«СК«ТАС»life», тис.грн.

№ з/п	Показник	2018	2019	2020	Абсолютне відхилення (2019-2018)	Абсолютне відхилення (2020-2019)
1	2	3	4	5	6	7
1	Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	499580	553922	671974	54342	118052
2	Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	-198488	-177206	-163415	21282	13791
3	Валовий прибуток	301092	376716	508559	75624	131843
4	Інші операційні доходи	-68525	-233934	-317405	-165409	-83471
5	Сумарні операційні доходи	431055	319988	354569	-111067	34581
6	Адміністративні витрати	-35213	-55373	-69047	-20160	-13674
7	Витрати на збут	-274261	-300872	-375515	-26611	-74643
8	Інші операційні витрати	-128186	-36145	-5342	92041	30803
9	Сумарні операційні витрати	-636148	-569596	-613319	66552	-43723
10	Прибуток від операційної діяльності	-205093	-249608	-258750	-44515	-9142
11	Дохід від інвестиційної та фінансової діяльності	266225	300509	319716	34284	19207

Продовження табл. 3.10

1	2	3	4	5	6	7
12	Витрати від інвестиційної і фінансової діяльності	-39	0	-2	39	-2
13	Прибуток від звичайної діяльності до оподаткування	61093	50901	60964	-10192	10063
14	Витрати з податку на прибуток	-18114	-17411	-19812	703	-2401
15	Чистий фінансовий результат: прибуток	42979	33490	41152	-9489	7662
16	Інший сукупний дохід після оподаткування	-15438	28687	-3991	44125	-32678
17	Сукупний дохід	27541	62177	37161	34636	-25016

Проаналізувавши дані діяльності ПАТ «СК «ТАС» life» можна сказати, що валовий дохід від реалізації зріс у 2019 році на 75 624 тис. грн., а у 2020 році на 131 843 тис. грн. і дорівнює 508 559 тис. грн. Позитивна динаміка була спричинена стабільним зменшенням суми собівартості реалізованих послуг і зростанням чистих доходів від реалізації (рис. 3.5).

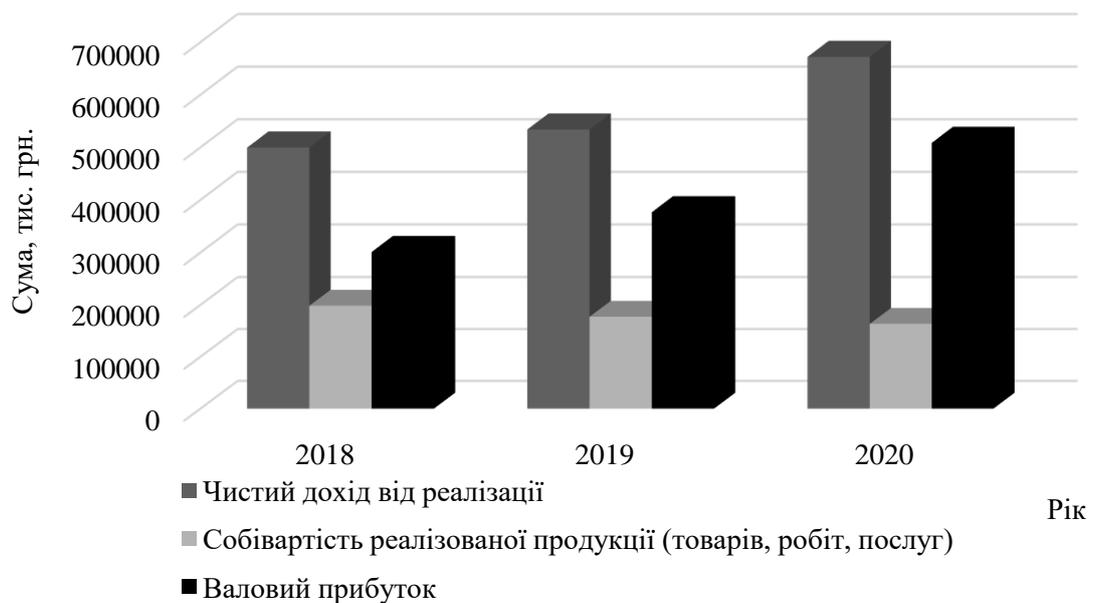

Рис. 3.5. Структурна динаміка валового прибутку ПАТ «СК «ТАС» life» за 2018-2020 роки

Сумарні операційні доходи у 2019 році зменшились на 111 067 тис. грн., а у 2020 році зросли до 354 569 тис. грн. під впливом зростання витрат від зміни у резервах довгострокових зобов'язань і витрат від зміни інших страхових резервів.

Сумарні операційні витрати у 2019 році зменшились на 66 552 тис. грн., за рахунок зменшення суми собівартості і інших операційних витрат. У 2020 році сума сумарних операційних витрат зросла до 613 319 тис. грн. під впливом зростання адміністративних витрат та витрат на збут (рис. 3.6).

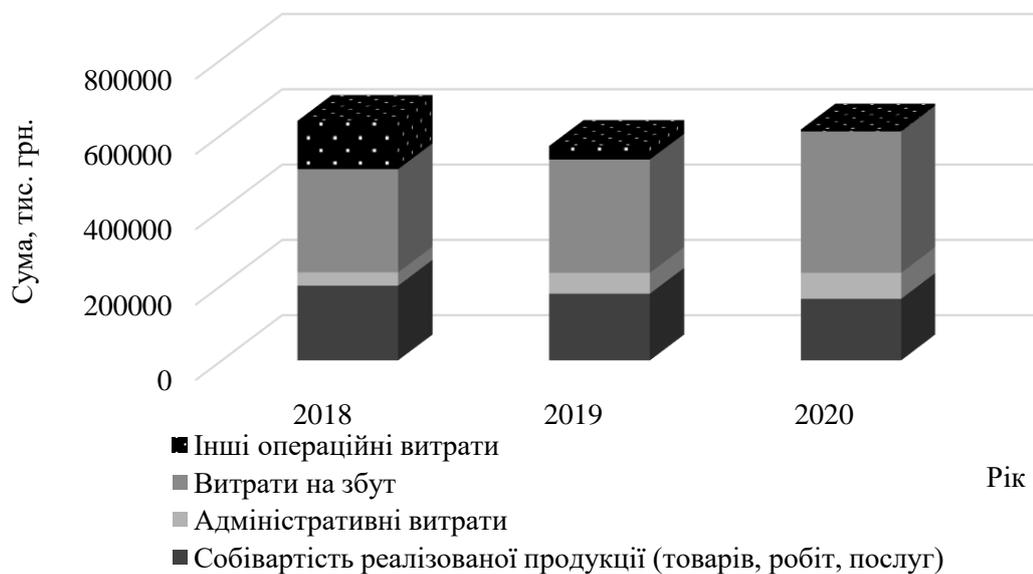

Рис. 3.6. Структурна динаміка сумарних операційних витрат ПАТ «СК «ТАС» life» за 2018-2020 роки

Таким чином протягом 2018-2020 років ПАТ «СК «ТАС» life» має збитки від операційної діяльності які зростають за рахунок зниження у 2019 році сумарних операційних доходів і постійного зростання витрат.

Прибуток від звичайної діяльності до оподаткування у 2019 році знизився до 50 901 тис. грн. за рахунок зростання збитку від операційної діяльності. В 2020 році зріз дохід від інвестиційної та фінансової діяльності на 19 207 тис. грн., в наслідок чого прибуток від звичайної діяльності до оподаткування зріз до 60 964 тис. грн. Динаміка прибутку від звичайної

діяльності прямо вплинула на чистий фінансовий результат, який у 2019 році зменшився на 9 489 тис. грн., а у 2020 році зріс до 41 152 тис. грн. (рис. 3.7).

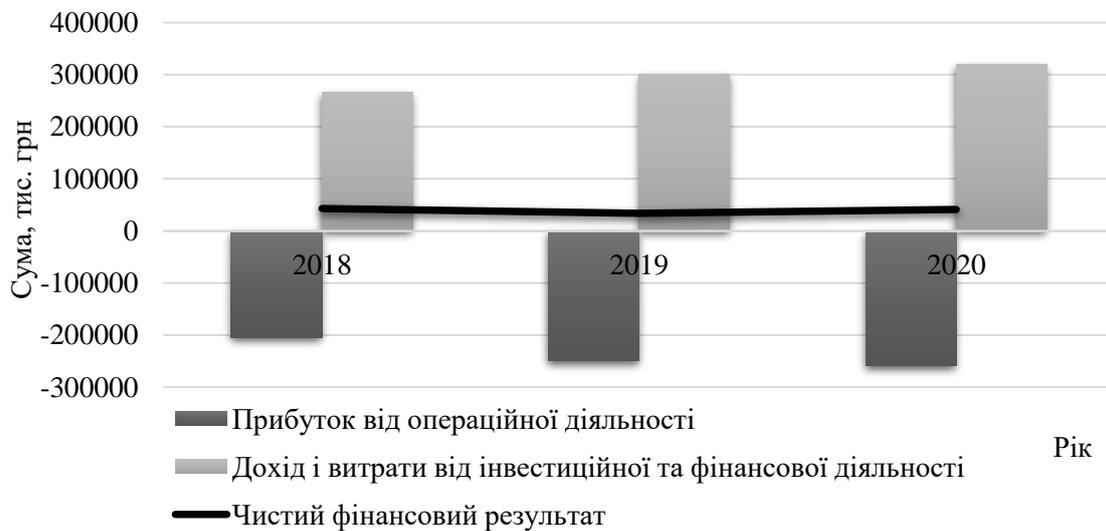

Рис. 3.7. Структурна динаміка прибутку від звичайної діяльності до оподаткування та чистого прибутку ПАТ «СК «ТАС» life» за 2018-2020 роки

Інший сукупний дохід після оподаткування має позитивне значення лише в 2019 році – 28 687 тис. грн.. У 2020 році сума інших сукупних доходів зменшилась на 32 678 тис. грн. В результаті сукупний дохід ПАТ «СК «ТАС» life» у 2019 році зріс на 34 636 тис. грн., а у 2020 році зменшився до 37 161 тис.грн.

Важливим етапом аналізу грошових потоків є оцінка їх збалансованості в часі. В цьому випадку треба виходити з критерію мінімізації можливих відхилень значень притоку і відтоку грошових потоків.

Величину фінансового результату діяльності підприємства безпосередньо визначає загальний обсяг доходів та витрат підприємства. Аналіз доходів і витрат ПАТ «СК «ТАС» life» наведено у таблиці 3.11.

Важливим етапом аналізу грошових потоків є оцінка їх збалансованості в часі. В цьому випадку треба виходити з критерію мінімізації можливих відхилень значень притоку і відтоку грошових потоків.

Таблиця 3.11

Аналіз складу, структури та динаміки доходів і витрат підприємства

Показник	Рядок Ф№2	2018 рік		2019 рік		2020 рік		Відхи-лення 2019/2018 в:			Відхи-лення 2020/2019 в:		
		Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Сума, тис.грн.	Питома вага, %	Сума, тис.грн.	Питома вага, %	сумі, тис.грн.	Питомій вазі, %	Темп зростання, %	сумі, тис.грн.	Питомій вазі, %	темп зростання, %
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
ДОХОДИ		862853	100,00	918093	100	1014048	100,00	55240	0	106,40	95955	0	110,45
Чистий дохід від реалізації (товарів, ро-біт, послуг)	2000	499580	57,90	553922	60,33	671974	66,27	54342	2,44	110,88	118052	5,93	121,31
Інші операційні доходи	2120	116259	13,47	29162	3,18	27418	2,70	-87097	-10,30	25,08	-1744	-0,47	94,02
Дохід від участі в капіталі	2200	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0	0	0,00
Інші фінансові доходи	2220	266225	30,85	300509	32,73	319716	31,53	34284	1,88	112,88	19207	-1,20	106,39
Інші доходи	2240	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0,00	0	0,00	0,00
Інший сукупний дохід до оподаткування	2450	-19211	-2,23	34500	3,76	-5060	-0,50	53711	5,98	-179,58	-39560	-4,26	-14,67
ВИТРАТИ		835312	100	855916	100	976887	100	20604	0	102,47	120971	0,00	114,13
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	198488	23,76	177206	20,70	163415	16,73	-21282	-3,06	89,28	-13791	-3,98	92,22
Адміністративні витрати	2130	35213	4,22	55373	6,47	69047	7,07	20160	2,25	157,25	13674	0,60	124,69
Витрати на збут	2150	274261	32,83	300872	35,15	375515	38,44	26611	2,32	109,70	74643	3,29	124,81
Інші операційні витрати	2180	312970	37,47	299241	34,96	350165	35,84	-13729	-2,51	95,61	50924	0,88	117,02
Фінансові витрати	2250	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0,00	0	0,00	0,00
Витрати від участі в капіталі	2255	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0,00	0	0,00	0,00
Інші витрати	2270	39	0,00	0	0,00	2	0,00	-39	0,00	0,00	2	0,00	0,00
Витрати з податку на прибуток	2300	18114	2,17	17411	2,03	19812	2,03	-703	-0,13	96,12	2401	-0,01	113,79
Податок на прибуток, пов'язаний з іншим сукуп-ним доходом	2455	3773	0,45	5813	0,68	-1069	-0,11	2040	0,23	154,07	-6882	-0,79	-18,39

Сума доходів ПАТ «СК «ТАС» life» протягом аналізованих 2018-2020 років зростає з 862 853 тис. грн. у 2018 році до 1 014 048 тис. грн. у 2020 році. У 2019 році темп зростання становить 6,4%, у 2020 році – 10,45%. Страхова компанії протягом аналізованого періоду отримувала такі доходи: чисті зароблені премії, інші операційні доходи, інші фінансові доходи, інший сукупний дохід до оподаткування (рис. 3.8).

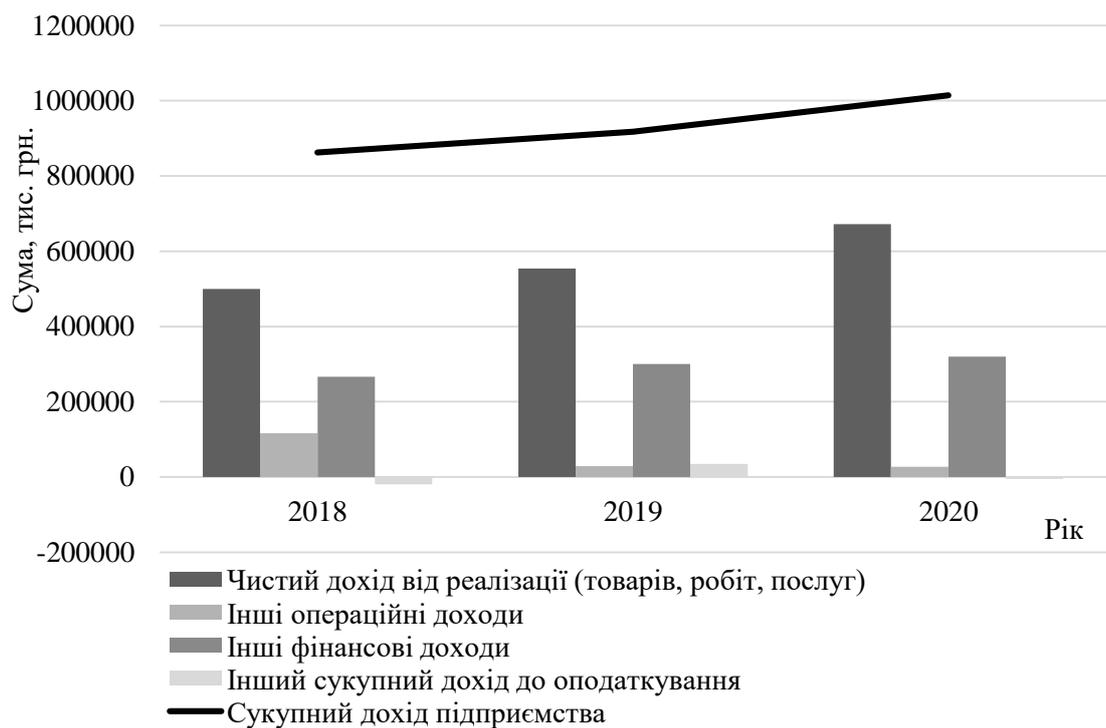

Рис. 3.8. Структурна динаміка доходу ПАТ «СК «ТАС» life» за 2018-2020 роки

Найбільшу питому вагу мають чисті зароблені премії 57,9% у 2018 році, 66,3% у 2020 році. В динаміці вищеназваний вид доходу зростає у 2019 році на 10,9%, а у 2020 році на 121,31%, в результаті чого сума склала 671 974 тис. грн.

Також на сукупний дохід має великий вплив інших фінансових доходів, їх питома вага в структурі складає понад 30%. В динаміці сума доходу зростає у 2019 році на 34 284 тис. грн. або на 12,9%, у 2020 році дохід зріс до 319 716 тис. грн.

До складу інших операційних доходів увійшла також стаття дохід від зміни інших страхових резервів у розмірі 6 089 тис. грн., в подальшому по даній статті підприємство несе збитки. Таким чином питома вага інших операційних доходів зменшилась з 13,47 % до 2,7%. В 2019 році спостерігається зменшення суми доходу на 87 097 тис. грн або на 75%, у 2020 на 1 744 тис. грн. до 27 418 тис. грн. Інший сукупний дохід до оподаткування має позитивне значення лише у 2019 році і складає 34 500 тис. грн., в наступному році сума доходу знизилась на 39 560 тис. грн.

Сума сукупних витрат протягом 2018-2020 років зростає, у 2019 році на 20 604 тис. грн. або на 2,5%, у 2020 році на 120 971 тис. грн. або на 14,1% і на кінець періоду складає 976 887 тис. грн. (рис. 2.13). На значне зростання витрат компанії у 2020 році вплинуло зростання суми витрат на збут і інших операційних витрат.

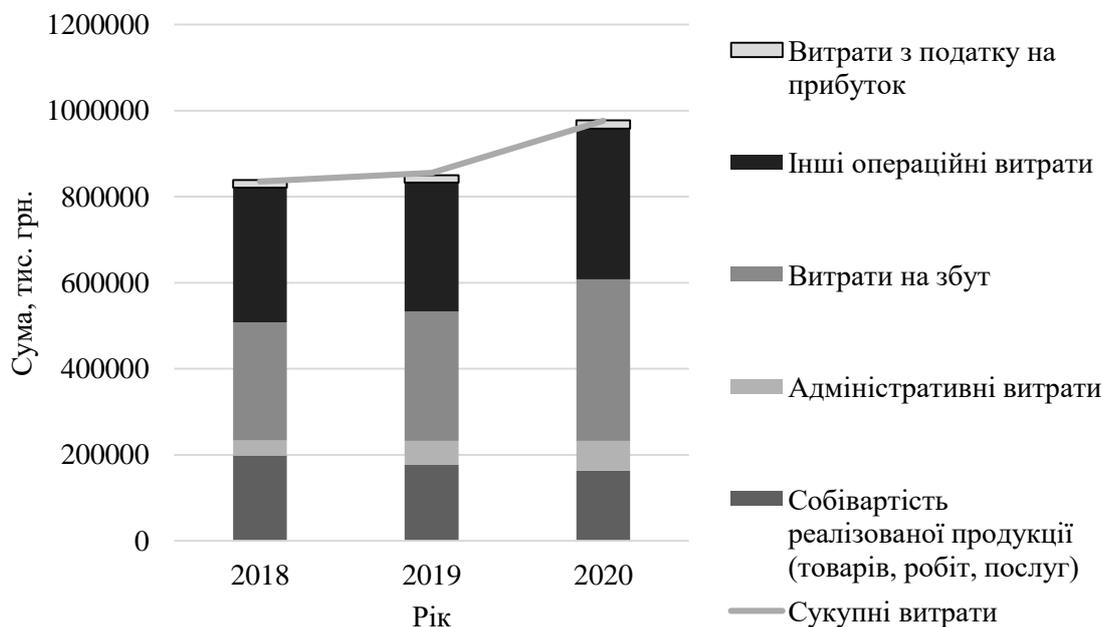

Рис. 3.9. Структурна динаміка видатків ПАТ «СК «ТАС» life» за 2018-2020 роки

Серед видатків страхової компанії негативна динаміка спостерігається лише у собівартості реалізованих послуг, що свідчить про зростання

ефективності діяльності компанії. Так, у 2019 році вартість собівартості зменшилась на 11%, а у 2020 році на 8% до 163 415 тис. грн.. В структурі питома вага статті зменшується з 23% до 16,7%.

Витрати на збут в структурі в 2018 році займали 32,8%, у 2019 році показник підвищився на 3%, а у 2020 році ще на 3,4%. В динаміці сума витрат у 2019 році зросла на 26 611 тис. грн., а у 2020 році на 27,8% до 375 515 тис. грн.

Також значний вплив на обсяг сукупних витрат мають інші операційні витрати – 35% на кінець аналізованого періоду. В динаміці стаття має перемінний характер, у 2019 році спостерігається зменшення на 13 729 тис. грн. або на 4,4%, а в 2020 році на 50 924 тис. грн. і на кінець періоду сума інших операційних витрат складає 350 165 тис. грн. До складу інших операційних витрат входять витрати на зміни у резервах довгострокових зобов'язань і витрати від зміни в страхових резервах у 2019-2020 роках, які більшою мірою впливають на динаміку витрат.

Витрати з податку на прибуток і податок на прибуток, пов'язаний з іншим сукупним доходом разом в структурі займають понад 3%. Витрати з податку на прибуток мають позитивну динаміку протягом аналізованого періоду, податок на прибуток, пов'язаний з іншим сукупним доходом зріс лише в 2019 році.

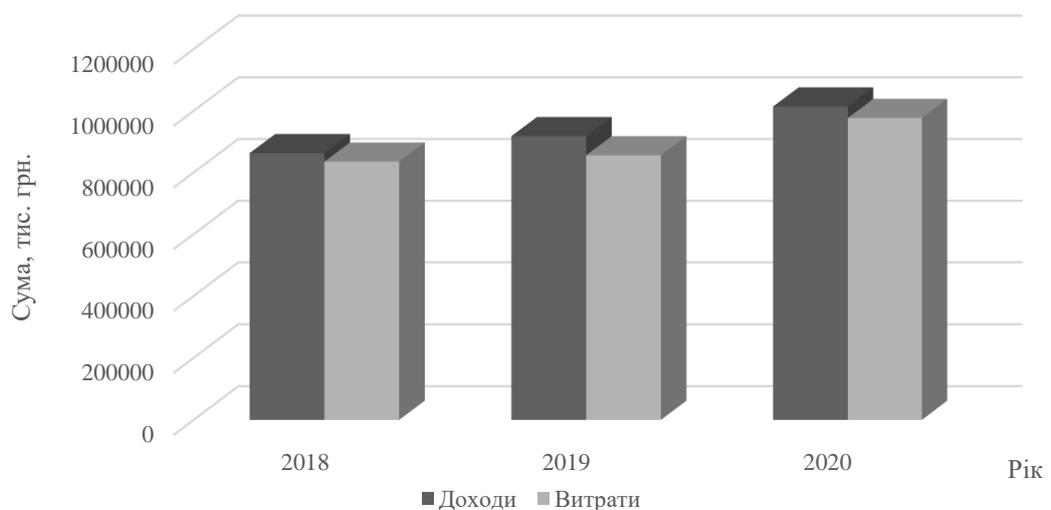

Рис. 3.10. Динаміка співвідношення доходів і витрат ПАТ «СК «ТАС» life» за 2018-2020 роки

Аналізуючи співвідношення доходів і витрат страхової компанії (рис. 3.10), можна сказати, що доходи перевищують витрати компанії, найбільша різниця спостерігається у 2019 році за рахунок більшого темпу зростання доходів відносно витрат. У 2020 році спостерігається значне зростання доходів і витрат – 10% і 14% відповідно. Перевищення доходів у 2020 році забезпечене значною різницею між доходами і витрат.

За результатами виконаного аналізу необхідно дати оцінку динаміки доходів та витрат підприємства, які безпосередньо впливають на формування його чистого прибутку, та проаналізувати динаміку окремих показників доходів і витрат підприємства за досліджуваний період за допомогою таблиці 3.12.

Таблиця 3.12

Аналіз динаміки показників дослідження доходів і витрат підприємства

Показник	2018 рік, тис.грн	2019 рік, тис.грн	2020 рік, тис.грн	Відхи-лення 2019/2018		Відхи-лення 2020/2019	
				+, - тис.грн.	темп росту, %	+, - тис.грн.	темп росту, %
1	3	4		5	6	9	10
1. Доходи	862853	918093	1014048	55240	106,40	95955	110,45
2. Витрати	835312	855916	976887	20604	102,47	120971	114,13
3. Прибуток (збиток) від звичайної діяльності (п.1 - п.2)	27541	62177	37161	34636	225,76	-25016	59,77
4. Середньорічна вартість активів	2497522,5	2705288,5	3070244,5	207766	108,32	364956	113,49
5. Чистий дохід від реалізації (товарів, робіт, послуг)	499580	553922	671974	54342	110,88	118052	121,31
6. Рентабельність активів, % (п.3 : п.4)	1,10	2,30	1,21	1,20	208,42	-1,09	52,66
7. Рентабельність продаж, % (п.3 : п.5)	5,51	11,22	5,53	5,71	203,61	-5,69	49,27
8. Рентабельність витрат, % (п.3 : п.2)	3,30	7,26	3,80	3,97	220,33	-3,46	52,37
9. Виручка від реалізації в 1 грн. Доходів (п.5 : п.1)	0,58	0,60	0,66	0,02	104,21	0,06	109,83
10. Доходи на 1 грн. активів (п.1 : п.4)	0,35	0,34	0,33	-0,01	98,23	-0,01	97,32
11. Доходи на 1 грн. витрат (п.1 : п.2)	1,03	1,07	1,04	0,04	103,84	-0,03	96,77

Протягом аналізованого періоду сума доходів перевищує суму витрат в результаті підприємство отримує прибуток. У 2019 році сума прибутку зросла вдвічі на 20 604 тис. грн., в 2020 році прибуток зменшився на 41% до 37 161 тис. грн. Рентабельність активів у 2018 році складає 1,1% за рахунок значного перевищення суми активів над сумою чистого прибутку. У 2019 році показник зріс за рахунок значного зростання прибутку до 2,3%. Але у 2020 році рівень прибутку знизився, відповідно знизилась і рентабельність активів. Рентабельність продаж у 2018 і 2020 роках залишається на рівні 5,5 %, у 2019 році – 11,22%. Даний рівень рентабельності є нормальним для страхової діяльності (2,15 тис. грн).

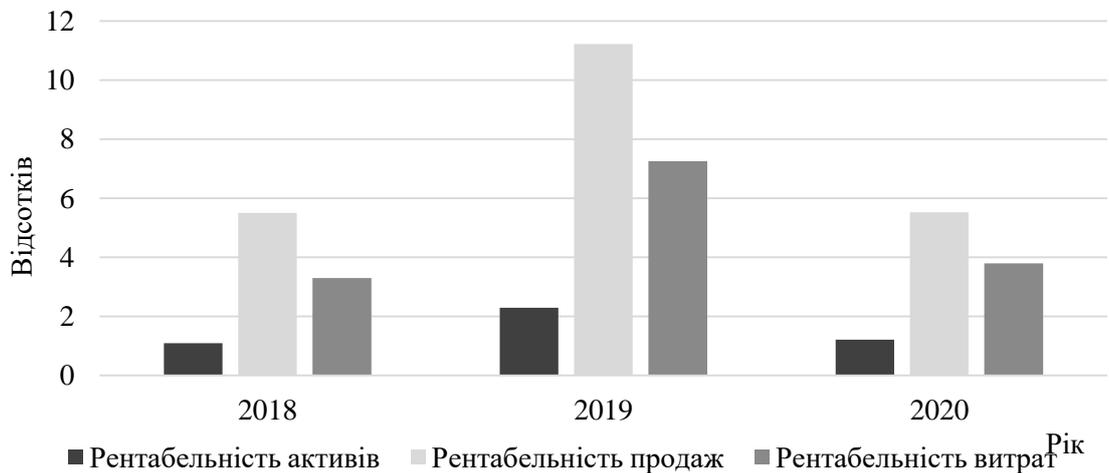

Рис. 3.11. Динаміка показників рентабельності ПАТ «СК «ТАС» life» за 2018-2020 роки

Рентабельність витрат нижча за вище аналізований показник. У 2018 і 2020 рока рівень рентабельності складає понад 3%. У 2019 році 7,26% за рахунок рівня прибутку. На 1 гривню доходів припадає на кінець періоду 0,66 грн виручки від реалізації. Спостерігається позитивна динаміка, що свідчить про зниження собівартості реалізованих послуг компанією. На гривню витрат на кінець періоду припадає 1,04 тис. грн., в порівнянні показник зменшився на 4%. Даний показник характеризує співвідношення доходів і витрат компанії.

Отже, в цілому ПАТ «СК «ТАС» life» є прибутковою страховою компанією, що ефективно функціонує на ринку страхування життя і займає одні з найвищих позицій за показниками фінансових результатів діяльності.

Висновки до розділу 3

Проаналізовано фінансові рейтинги діяльності страхових компаній на ринку страхування життя за різними показниками. Встановлено, що найбільшими страховими компаніями зі страхування життя є ПрАТ «MetLife», ПАТ «СК«ТАС»life» та ПрАТ «PZU Україна страхування життя». Вони очолюють більшість рейтингів страхових компаній. Винятком став рейтинг за розміром власного капіталу, який очолила СК «Уніка життя». ТОП-3 страхових компаній є найнадійнішими і найбільш стійкими у порівнянні з іншими. Страхова компанія «Уніка життя» складає найбільшу конкуренцію конкуренцію СК «PZU Україна страхування життя» і у подальшому, у разі покращення своїх фінансових результатів, може посісти її місце майже у всіх рейтингах.

Переважає більшість страхових компаній, що очолюють рейтинги СК-life України мають закордонне походження, виняток становить лише страхова компанія «ТАС», яка була створена в Україні і впевнено розвивається на ринку. Тому її обрано для більш детального аналізу.

За результатами аналізу структури і динаміки статей балансу СК «ТАС»life було виявлено стабільне зростання валюти балансу, що свідчить про розширення діяльності компанії. Зазначене зростання основним чином забезпечує зростання оборотних активів. Основну частину оборотних активів складають поточні фінансові інвестиції в середньому 62%, до складу яких входять вклади у цінні папери та депозити.

Валовий дохід ПАТ «СК «ТАС» life» від реалізації зріс. Позитивна динаміка була спричинена стабільним зменшенням суми собівартості реалізованих послуг і зростанням чистих доходів від реалізації.

РОЗДІЛ 4

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИНКУ СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ В УКРАЇНІ

4.1. Міжнародний досвід стимулювання страхування життя

Страховання життя має вагоме значення для економічно розвинених країн. Страхова діяльність належить до найприбутковіших видів світового бізнесу. На світовому ринку страхування у структурі страхових премій найбільшу питому вагу мають премії зі страхування життя – близько 60%.

Страховання життя має практично невичерпний потенціал, тому розвинуті країни орієнтовані на його розвиток. Страховання життя розвивається з більшими темпами в країнах, де рівень життя населення досить високий. Коли населення має можливість спрямовувати значну частину своїх коштів не на власне споживання, а заощадження, виникає потреба в потужному фінансовому інституті, що здатен забезпечити зберігання та примноження цих коштів. Такими інститутами є інвестиційні та страхові фонди, страхові компанії зі страхування життя. Зокрема, в Японії та Великобританії частка премій зі страхування життя у загальному обсязі страхових премій складає близько 80%.

Очолює рейтинг світових лідерів у галузі страхування Сполучені Штати Америки, тому доцільно розглянути досвід цієї країни щодо розвитку страхування життя. Страховий бізнес в країні відрізняється великим розмахом. Страхові монополії країни контролюють близько 50% загальному страхового ринку індустріально розвинених країн. На страховому ринку США працює понад 10 тис. компаній, 2 тис. з них займаються страхуванням життя. За організаційно-правовою формою – це акціонерні товариства та товариства взаємного страхування. До ТОП-3 компаній США, що здійснюють страхування життя за чистим капіталом входять MetLife, Prudential Financial та Aflac.

Особисте страхування в країні досягло сталого розвитку, до нього входить страхування життя, страхування ренти або пенсії та страхування від хвороб і нещасних випадків. Страхування життя на ринку Сполучених Штатів Америки з'явилося ще у 1830 році. Страхування життя дозволяє вирішити низку соціально-економічних проблем шляхом широкого спектру страхових гарантій та інвестиційних послуг.

Страхування життя в США користується попитом тому, що американці усвідомлюють його вигоду. Серед існуючих видів договорів страхування життя в Америці найбільшим попитом користується Універсальна страховка, а також страхування на випадок смерті та страхування-внесок (рис. 4.1). Суть універсальної страховки полягає в тому, що сума щорічних виплат визначається клієнтом самостійно. Компанія розподіляє ці виплати за трьома категоріями: одна частина спрямовується на накопичення основної суми виплати у разі смерті застрахованого, друга – на спеціальний рахунок у банку, на який нараховуються відсотки і третя – на покриття витрат компанії. У щорічних звітах СК зобов'язані вказувати, на які рахунки і які суми надійшли протягом звітного періоду.

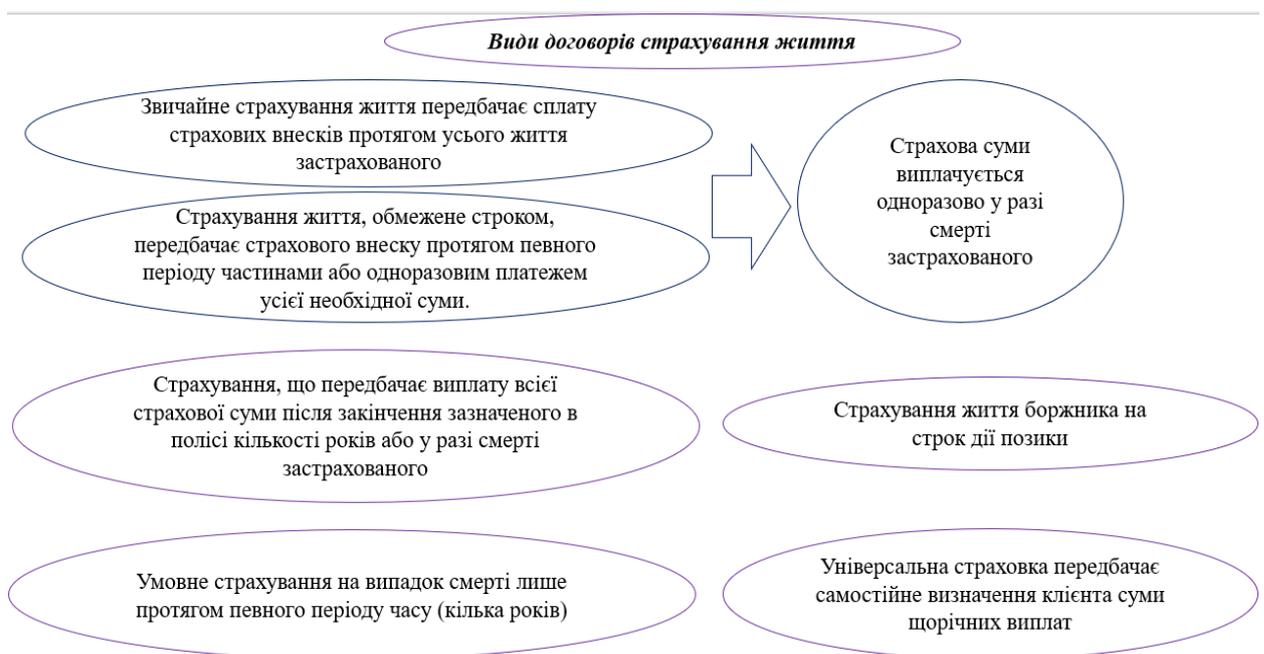

Рис. 4.1. Особливості страхування життя у США

За даними статистики 2018 року близько 60% громадян США мають поліс страхування життя. Із 40% людей, що залишились більшість вважають страхування життя дорогим і не можуть його собі дозволити. Страховий ринок США особливий високим рівнем відповідальності перед страхувальниками, широким спектром послуг та вузькою «специфікою» багатьох страхових компаній. Так, одні компанії пропонують вигідні умови страхування для хворих на діабет, другі – для курців, треті – для літніх людей, інші створюють спеціальні умови для осіб з нетрадиційною орієнтацією, хтось приваблює клієнтів відсутністю андеррайтингу та повною діджиталізацією процесу страхування і т.п.. Таким чином кожен американець може обрати найкращі для себе умови страхування.

Страховими компаніями в США є багатофункціональними фінансово-кредитними установами та холдингами. Через дочірні компанії крім страхування вони займаються кредитуванням, чековим обслуговуванням клієнтів, операціями з нерухомістю, цінними паперами, а також управляють майном та капіталом за дорученням клієнтів. Це робить страховиків більш стійкими до несприятливих ситуацій з окремими видами страхування.

На відміну від України у США відсутній федеральний закон про страхування та єдиний федеральний орган, який би здійснював нагляд за страховою діяльністю. Специфічною особливістю є відсутність єдиної держави системи страхування. Кожен штат має власне страхове законодавство. Страхові організації мають широкі повноваження у розробці власної страхової політики, визначенні розмірів страхових платежів, системи їх відрахування і відшкодування збитків. Держава контролює лише платоспроможність страховиків та їх цінову політику. Ще однією особливістю страхової системи Сполучених Штатів є обов'язкова участь страхових брокерів. Угоди з купівлі полісів страхування не укладаються безпосередньо з компанією, а тільки через агентів. На сьогоднішній день країні нараховується більше 1.1 млн. агентів та брокерів.

Важливою проблемою для страховиків є інформаційна асиметрія між компанією та її клієнтами, оскільки останні знають значно більше про стан об'єкта страхування і не надають повної інформації. Люди зі слабким здоров'ям частіше добровільно страхуються, сподіваючись за рахунок медичного страхування покрити дороге лікування.

Система пенсійного забезпечення в США не ідеальна, але вважається найдосконалішою у світі. Рівень пенсій в Америці вищий, ніж в середньому в європейських країнах. Завдяки високому рівню надійності страховим компаніям передають багатомільярдні кошти, що належать пенсійним фондам. Страхові товариства за рахунок розумної інвестиційної політики забезпечують зберігання і приріст довірених коштів. За свої послуги пенсійному фонду страховики стягують комісійну винагороду у розмірі 0,1%, що приносить компаніям мільйони доларів доходу за рахунок високих сум взятих в управління.

В Сполучених Штатах діє трирівнева система пенсійного страхування:

1. Державне, яке гарантоване урядом
2. Приватне корпоративне, фінансування якого забезпечує роботодавець
3. Приватне індивідуальне, шляхом відкриття співробітником особистих рахунків в банках, пайових фондах і страхових компаніях.

Держава гарантує пенсію в розмірі \$300 для тих, хто взагалі не має стажу роботи. Якщо є хоча б невеликий стаж, пенсія складатиме близько \$600. Рядові пенсії (накопичувальні з приватних пенсійних фондів, куди все життя вкладаються кошти) мають мінімальний розмір \$700-\$800. На неї претендують наймані робітники, заробітна плата яких складала \$2,5 тис. на місяць. Наприклад інженери, ІТ-спеціалісти із заробітної платою близько \$8000 тис. отримують пенсію близько \$1,5 тис. Найбільше отримують пенсіонери-військові, держслужбовці та співробітники авіакомпаній - \$2-\$3 тис. Проте третина американців не має пенсійних заощаджень, це означає, що цим людям доведеться працювати і після досягнення пенсійного віку. На сьогоднішній

день відсоток працюючих пенсійного віку (вище 67 років) у США постійно зростає.

Діяльність всіх страховиків США ретельно аналізується трьома консалтинговими організаціями A.m.best, Moody S, Stan-dart&poors, які щокварталу видають каталоги по їх роботі. Вони публікують офіційні рейтинги страхових організацій за надійністю для клієнта і дані за станом їх платоспроможності. Основними показниками, що аналізуються, є: фінансове положення, виплата за позовами і рівень сервісу, безпека і запобігання втратам, гнучкість в роботі організації, вартість послуг. Рівень втрат, доходи і коефіцієнт прибутку по інвестиціях, і рівень дебіторської заборгованості вважаються основними критеріями ефективності роботи страховика.

Майже у всіх промислово-розвинутих країнах страхування життя є випробуваним та популярним інструментом для індивідуального забезпечення у старості та сім'ї померлого. Прикладом такої країни є Німеччина. Сьогодні – це одна з провідних країн світу, де соціальне і приватне страхування відіграє ключову роль у житті суспільства. Німецький страховий ринок посідає третє місце в світі за розміром страхових премій після США і Японії. На страховому ринку Німеччини діє понад 2000 страхових компаній, з яких 32 компанії є перестраховими. Найбільшими перестраховиками є Gen Re і Munich Re. У Німеччині домінує одна страхова організація – Allianz. Вона забирає 42% премій зі страхування життя та 38% всіх інших галузей страхування. При цьому на Німеччину припадає трохи більше 55% обороту її страхових премій, все інше пов'язано із закордонною діяльністю

Німеччина стала світовим центром перестраховування, послугами якого користуються українські страхові компанії. По завершенню Першої світової війни влада Німеччини заборонила страховим організаціям, що займаються прямим страхуванням працювати за кордоном. Перестраховиків ця заборона не стосувалася, тому в них зосередився страховий капітал, що і принесло з роками свої результати.

Приватний сектор страхових послуг Німеччини представлений акціонерними страховими компаніями, товариствами взаємного страхування і державними страховими корпораціями. У Німеччині страховикам дозволено здійснювати і страхування життя і ризикові види страхування. За статистикою кожна сім'я в країні має в середньому 7 страхових полісів, до яких, як правило, входить страхування життя. Основним нормативно-правовим актом, що регулює страхову діяльність у Німеччині, виступає Закон «Про страховий договір».

Відповідно до страхового законодавства діяльність із надання страхових послуг в Німеччині складається з чотирьох напрямів: страхування на випадок захворювання, пенсійне страхування, страхування на випадок безробіття, страхування від нещасного випадку на виробництві.

Одним із найпопулярніших серед населення Німеччини є страхування на дожиття або на випадок смерті (*Kapitallebensversicherung*). Це накопичувальний вид страхування, при якому клієнт отримує грошову виплату як при настанні летального випадку, так і по закінченню договору. Є різні варіанти з різноманітними способами інвестування капіталу: від класичного до програм страхування життя із прив'язкою до певного фонду.

Задля забезпечення захисту сім'ї від непередбаченого ризику громадяни купують поліс ризикового страхування життя (*Risikolebensversicherung*). Страхові внески мають відносно невелику вартість. В Україні цей вид страхування має відображення у страхуванні життя на випадок смерті. Крім цього, *Risikolebensversicherung* може використовуватися кредитною установою в якості застави, щоб у разі смерті боржника отримати позику назад.

Кожен, хто перебуває в трудових, освітніх або службових відносинах, підлягає, відповідно до закону Німеччини, обов'язковому страхуванню від нещасних випадків. Застраховані особи не оплачують страхових внесків, за них це робить роботодавець. Страховий захист поширюється на випадки, які

можуть настати на робочому місці (або навчальному), а також якщо випадок стався по дорозі додому.

Важливою частиною соціального захисту населення Німеччини є пенсійне страхування. В ході пенсійної реформи держава сприяла створенню другої складової пенсійного забезпечення додатково до обов'язкового пенсійного страхування, цим самим стимулюючи розвиток системи приватного і колективного пенсійного страхування по старості. Страхові компанії мають стати одним із головних інструментів реформування пенсійної системи. Згідно закону пенсійне страхування є обов'язковим для усіх робітників і службовців.

Пенсія будь-якого пенсіонера в Німеччині має різні джерела надходжень, що є результатом розсудливості і далекоглядності самої людини. Кожен німець, як правило, протягом своєї трудової діяльності використовує різні варіанти страхування і накопичення, надійність яких максимально забезпечена німецькою фінансовою системою, для того, щоб зробити внесок в свою майбутню пенсію.

У Німеччині понад 80% населення обслуговують у рамках національної системи медичного страхування. Уряд субсидує національну програму медичного страхування. У цьому випадку роботодавець сплачує 50% премії працівника, а інша частина списується із заробітної плати.

При медичному страхуванні у приватних страхових компаніях, пропонуються індивідуальні плани для кожного клієнта окремо відповідно до його потреб. Якщо німецький громадянин зробив вибір на користь приватного страхування і має дохід більше 3 975 євро, його роботодавець сплатить половину премії.

Згідно з статистичними даними, у Німеччині нараховується близько 250000 не застрахованих осіб. Це близько 0,3% від загальної чисельності населення країни. Частина з них дуже багаті, і не потребують страхування, а інша не може собі дозволити купити поліс страхування життя.

У зв'язку із старінням населення і небажанням багатьох сімей мати дітей в 1995 році влада Німеччини запровадила новий обов'язковий вид страхування – страхування на випадок виникнення потреби у догляді, призначеного для німців літнього віку.

Цікаво, що з 1932 року в Німеччині не було зафіксованого жодного випадку неплатоспроможності страхової компанії, проте на думку федеративного органу страхового нагляду, лібералізація страхового ринку може призвести до фінансових проблем у національних страховиків. Тому фінансовому контролю за діяльністю страховиків приділяється велика увага, і планується посилення контролю. Мається на увазі запровадження нових вимог до власного капіталу, резервів збитків і розміщення активів страховиків, введення щоквартальної звітності перед органами нагляду на додаток до щорічних вимог звітності.

Із метою захисту інтересів страхувальників законодавством країни передбачено автоматичне припинення дії договору страхування життя, у разі банкрутства страхової компанії. У цьому разі страхувальники мають право вимагати відшкодування частини резервів, що припадають на їх договір страхування. У Німеччині немає спеціального централізованого фонду для відшкодування збитків страхувальникам через непередбачене банкрутство страховиків, що здійснюють страхування життя. Тому всі страхові компанії, що діють у Німеччині підлягають обов'язковому державному страховому нагляду з боку Федерального відомства нагляду за діяльністю страхових компаній. Таким чином, для підвищення ефективності державного впливу на розвиток ринку страхування життя України використовуючи досвід Німеччини необхідно посилювати державний вплив на страхову діяльність компаній та розширити заходи державного стимулювання страхування життя.

Аналізуючи організацію страхової діяльності зарубіжних країн, не можна оминути увагою страховий ринок Японії. Основною особливістю страхового ринку Японії є домінування компаній зі страхування життя громадян. Як правило такі страхові компанії випереджають товариства, що

спеціалізуються на змішаному страхуванні, а сума зібраних страхових премій за програмами страхування життя вдвічі перевищує суму премій, одержаними компаніями змішаного страхування. Причиною домінуючої позиції страхових компаній зі страхування життя стала відсутність протягом довгого часу системи державного соціального страхування і забезпечення населення, що змусило громадян користуватися послугами страхових компаній.

Японський ринок страхування життя є одним із найбільших у світі, він отримує близько 32% світового обсягу страхових премій. Страхові компанії зі страхування життя є найсильнішими власниками акцій та облігацій приватних страховиків та державних корпорацій. Крім того страховики відіграють активну роль у питаннях кредитування. Останнім часом компанії активно проникають на ринки США, Канади та інших розвинутих країн.

Органи влади Японії чітко регулюють діяльність страхових організацій. Так, без дозволу Міністерства фінансів країни страховики не можуть змінювати ставки страхових премій. На ринку страхування держави відсутні страхові брокери, що обмежує конкуренцію між страховими компаніями. Система страхування складається з великої кількості відділень та агентів. У великих компаніях їх кількість сягає кільком десяткам тисяч.

Одним із основних видів медичного страхування в Японії є Державне медичне страхування (Kokumin- Kenko-Hoken). Страхування відбувається за системою національного медичного страхування або медичного страхування працівників та є обов'язковим для всіх громадян Японії, постійних жителів та іноземців, що проживають із візою строком більше одного року.

Страхова діяльність в Японії здійснюється приватними страховими компаніями, державними організаціями та кооперативами. Страхова діяльність приватних та державних страховиків зосереджена на пошуку найбільш прибуткових сфер для вкладання акумульованих страхових внесків страхувальників. Тому вони співпрацюють лише з надійними партнерами. Кооперативні організації взаємного страхування зорієнтовані на задоволенні потреб членів кооперативу. Організації продають свої продукти всім

фермерам без виключень, гарантуючи кожному компенсацію в обумовлений контрактом випадках. Страхування контролюється всіма членами кооперативу завдяки чому розвивається раціонально. Часто організації мають недорогі страхові продукти. Низькі внески роблять кооперативні страхові організації більш привабливими для страхувальників, що посилює їх конкурентоспроможність.

Страхові компанії можуть створюватись у формі акціонерних товариств зі статутним капіталом не менше 1 млрд. ієн. (близько 8 млн. дол.), а також спільних компаній і товариств взаємного страхування, зі статутним капіталом не менше 30 млн. ієн. (близько 234 тис. дол.) Відповідно до Закону про страхування Японії, готівковий капітал може бути у формі цінних паперів. Страхові компанії, що створені у формі акціонерних товариств, зобов'язані проводити збори акціонерів не рідше ніж через чотири місяці. Право голосу на зборах і право на дивіденди мають власники акцій компанії у сумі більше 100 одиниць. Виплата дивідендів акціонерам обмежена поки покриваються всі витрати на створення, реєстрацію компанії та ведення бізнесу за перші п'ять років.

Страховикам Японії забороняється займатися іншими видами бізнесу крім страхування. Так, як і в Україні, страховим компаніям, що здійснюють страхування життя, забороняється здійснювати інші види страхування. Однак вони можуть проводити трастові операції, але лише за згодою міністерства фінансів. У цьому випадку страховик розглядається як трастова компанія з відповідними зобов'язаннями і оподаткуванням, передбаченими законом про трастові компанії.

Під час реформування фінансової системи Японії у 90-х роках ХХ ст. було запроваджено створення двох корпорацій щодо захисту інтересів страхувальників. Одна відповідає за страхування життя, інша за видами страхування іншими ніж страхування життя. Також, введено систему запобіжних заходів, які застосовуються у разі недостатньої платоспроможності.

Японія, як країна з найбільшою в світі часткою пенсіонерів (п'ята частина населення), має досить продуману пенсійну систему. Розмір пенсії в Японії залежить від того, коли людина вирішить вийти на відпочинок:

- при виході на пенсію у 60 років розмір пенсії буде зменшено на 30%;
- при виході у 63 роки втрата буде 12%;
- при виході у 65 років пенсіонер отримає всі належні йому кошти;
- при виході у 70 років розмір пенсії збільшиться на 42%.

Ця система є досить вдалою для Японії, оскільки у країні висока тривалість життя: середній показник у чоловіків – 81 рік, у жінок – 87 років. Саме в Японії мешкає понад 20% віх довгожителів на планеті. В Японії дворівнева система пенсійних накопичень і виплат, що обумовлює особливості цього виду страхування життя. Більшість працюючих громадян відкладають до 30% свого місячного доходу на додаткову пенсію. Таким чином загальна сума виплат на місяць складає близько \$1500 при середній заробітній платі в країні - \$3500. Близько половини своїх виплат пенсіонери витрачають на медичне, страхове та інше обслуговування.

Страхові компанії Японії орієнтовані більшою мірою на внутрішню економіку країни. Ринок страхових послуг досить структурований і технологічний. Незважаючи на те, що країна має один із найбільших вибір страхових продуктів у світі, пріоритетними залишається страхування життя, медичне страхування, автомобільне і майнове страхування.

Найважливішим кроком, спрямованим на стимулювання конкуренції та ділової активності в страховій галузі Японії, є усунення бар'єрів між страхуванням життя та іншими видами страхування. Не відмовляючись від спеціалізації, страхові компанії можуть створювати дочірні компанії для роботи у суміжних сферах, включаючи так званий третій сектор – страхування від раку, медичні витрати та охорона здоров'я, що може бути використано та імплементовано в Україні для стимулювання ринку страхування життя.

Порівняння ринків страхування життя США, Японії та Німеччини представлено в таблиці 4.1.

Таблиця 4.1

Особливості ринків страхування життя США, Японії та Німеччини

	Сполучені Штати Америки	Японія	Німеччина
Регулювання	Відсутнє федеральне законодавство про страхування та орган, що контролює страхову діяльність	Держава жорстко контролює страхову діяльність	
Види діяльності	Страховики можуть здійснювати окрім страхування інші види діяльності		Страховики не можуть здійснювати інші види діяльності окрім страхування
Заходи державного стимулювання страхування життя	Державою субсидується пенсійне страхування; податкові пільги	Держава субсидує пенсійне та медичне страхування	Держава субсидує програми страхування життя; частину страхових внесків сплачує роботодавець; податкові пільги
Фонд щодо захисту інтересів страхувальників	Відсутній	Створено дві корпорації щодо захисту інтересів страхувальників	Відсутній
	Широкий вибір страхових продуктів зі страхування життя		
	Ринок страхування життя набув високий рівень надійності		

Отже, найбільш розвинений ринок страхування життя у США, Японії та Німеччині. У Німеччині та Японії держава жорстко контролює страхову діяльність. У США відсутнє федеральне законодавство про страхування та орган, який би контролював діяльність страхових компаній. Кожен Штат має своє власне законодавство, що регулює страхування. Кожна з цих країн має широкий вибір страхових продуктів зі страхування життя, які варіюються за ціною. В країнах є універсальні страхові продукти, які можуть собі дозволити прості жителі. Страхові ринки страхування життя в цих країнах набули сталого розвитку і високого рівня надійності. В США та Японії страховики можуть здійснювати окрім страхової діяльності трастові операції. Також в США страховики є кредиторами, займаються чековим обслуговуванням клієнтів, операціями з нерухомістю, цінними паперами, а також управляють майном та капіталом за дорученням клієнтів. Це робить страховиків більш

стійкими в разі несприятливих ситуацій з окремими видами страхування. Крім того страховики є потужними інвесторами, які є власниками великої кількості цінних паперів та масштабних інвестицій на внутрішньому і зовнішніх ринках. В Україні можна імплементувати жорсткий контроль страхової діяльності, встановити державні гарантії, щодо захисту інтересів страхувальників, створювати страхові продукти орієнтовані на споживачів, а також заходи стимулювання страхування життя.

4.2. Напрями розвитку ринку страхування життя в Україні

В останні роки спостерігається розвиток ринку страхування життя в Україні: зростають обсяги валових страхових премій та показник їх відношення до ВВП. Але у порівнянні із зарубіжними країнами, страховий ринок України характеризується недостатньою розвиненістю, недосконалою структурою, переважанням укладання короткострокових договорів, слабким розвитком перестраховання, нестабільністю фінансового стану страхових компаній, що призводить до несвоєчасного виконання зобов'язань перед страхувальниками та їх банкрутства.

У розвинутих країн страхування входить до стратегічних секторів економіки, адже страхування є важливим елементом економічного середовища, підвищує рівень життя населення за рахунок забезпечення надійного страхового захисту, а також страхування підвищує інвестиційний потенціал і сприяє збільшенню національного багатства. Високий рівень розвитку ринку страхування життя в зарубіжних країнах і у Європі в цілому свідчить про високу ефективність їх законодавчої бази та стандартів страхування життя. Тому впровадження міжнародних стандартів страхування в Україні може пришвидшити розвиток економіки, а також дозволить входження національного страхового ринку у міжнародне страхове співтовариство. Підходити до цього питання необхідно з урахуванням внутрішніх можливостей держави, пов'язаних із її економічним і політичним

становищем, фінансовою стабільністю і законодавчою базою зі страхування життя.

Проведене дослідження доводить пряму залежність показників розвитку ринку страхування життя від економічної ситуації в країні на рівні добробуту населення. Передумовою активізації розвитку ринку страхових послуг є макроекономічна стабілізація та зростання рівня життя населення, створення умов для активізації інвестиційної діяльності страховиків.

Зростання тенденції розвитку ринку страхування життя в Україні можна забезпечити шляхом підвищення конкурентоспроможності страхових компаній через збільшення дохідності інвестиційної діяльності. Для цього необхідно створити належні умови на економічному середовищі України: реформування економіки у цілому відповідно до вимог євроінтеграції і глобалізації, на мікрорівні формувати збалансовану структуру страхового портфеля страхових компаній, ефективну маркетингову політику щодо страхових послуг, підвищення кваліфікації співробітників, тощо. Також позитивно вплине на розвиток ринку страхування життя підвищення рівня діджиталізації компаній.

Як було наголошено, негативно на рівень страхування життя впливає низький рівень попиту серед громадян, тому держава має гарантувати надійність страхових компаній та стимулювати населення на купівлю полісів зі страхування життя. Для досягнення вище названих цілей держава має впровадити наступні заходи, відображені на рис. 4.2.

Крім цього, досвід економічно розвинених країн доводить, що формування повноцінного добровільного ринку страхування життя залежить від рівня доходів населення. Ринок страхування буде розвиватися інтенсивніше, якщо у люди матимуть більше вільних коштів, які вони будуть намагатися зберегти і примножити найбільш привабливими для себе методами. У зарубіжних країнах частіше це страхування. Разом з цим необхідно підвищувати якість надання послуг зі страхування життя.

Забезпечуючи це держава повинна впливати безпосередньо на страхові компанії.

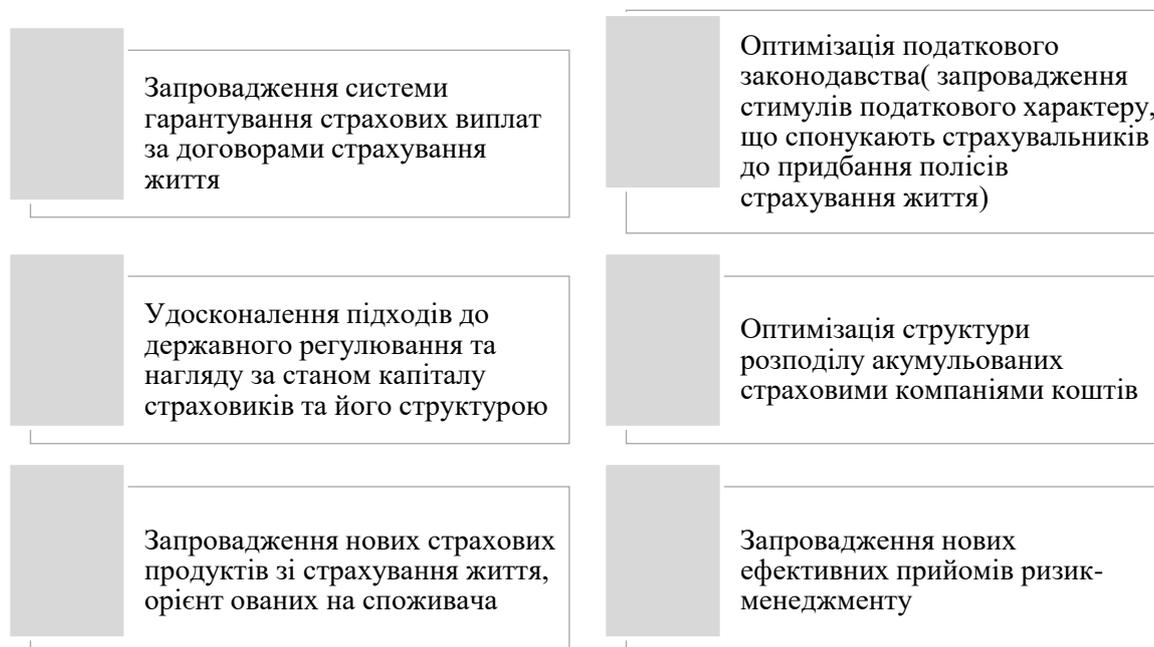

Рис. 4.2. Державні заходи щодо розвитку страхування життя в Україні та активізації попиту страхові продукти

Державний нагляд має бути спрямований на посилення якості виконання функцій щодо нагляду за страховою діяльністю у напрямках запобігання банкрутства страховиків, порушення ними зобов'язань перед страхувальниками, шахрайства, наприклад здійснення псевдострахування з метою відмивання грошових коштів, виплати керівникам та іншим відповідальним особам підприємств, особливо державного сектора, незаконних комісійних винагород. Таке регулювання сприяє посиленню ролі на страховому ринку компаній, які мають стійке фінансове положення і не допущенню на ринок спекулянтів і фіктивних компаній. Однак, сьогодні існує проблема монополізації ринку страхування життя України та домінування іноземних страховиків над національними. Тому влада має створити привабливі умови для створення національних страхових компаній і подальшого їх розвитку та підвищення конкурентоспроможності.

Оптимізація регулятивного механізму є невід'ємним елементом при плануванні розвитку страхового ринку, оскільки із затвердженням певних напрямів, методик та засобів його стимулювання на законодавчому рівні закладається базис для подальшого функціонування ринку.

З цієї точки зору основними способами підвищення темпів розвитку ринку страхування життя можуть виступати наступні:

- посилення контролю за діяльністю страхових організацій, їх здатністю виконувати вимоги щодо рівня платоспроможності, фінансової стійкості, розміру чистих активів, статутного капіталу, а також удосконалення аналізу статистичної інформації зі страхування та звітності суб'єктів господарювання;

- внесення до законодавчих актів змін, що закріплюють першочергове задоволення вимог страхувальників у загальній черзі інших кредиторів та виключення страхових резервів з усіх видів страхування з ліквідаційного майна страховиків, а також змін, пов'язаних з порядком формування та підвищенням вимог до розміру статутного капіталу, гарантійного фонду та вільних резервів страхових компаній;

- забезпечення захисту законних прав та інтересів громадян-застрахованих осіб, зокрема пов'язаних з отриманням страхових виплат;

- створення ефективного компенсаційного механізму у сфері страхування;

- удосконалення порядку ліцензування діяльності страховиків;

- моніторинг фінансового становища засновників (учасників) страхових організацій і осіб, що володіють значною частиною їх статутного капіталу, оцінка їх ділової репутації з метою попередження випадків використання страхового ринку для легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом;

- дослідження іноземного досвіду та його інтеграція у страховий простір України з подальшою адаптацією під особливості функціонування вітчизняного страхового ринку;

– запровадження на українському ринку страхування системи пруденційного нагляду, яка акцентує максимальну увагу на рівні ризиків, адекватності оцінки їх рівня страховиками, якості внутрішньої системи управління і контролю за ними, виявленні недоліків у діяльності страхових компаній тощо.

Наступним етапом при формуванні комплексу заходів зі стимулювання повоєнного розвитку страхового ринку є їх розробка в розрізі кожного структурного елемента вищезгаданої страхової екосистеми (табл. 4.2)

Таблиця 4.2

Заходи щодо стимулювання розвитку страхового ринку України
у післявоєнний період

Напрями	Заходи
1	2
Економічна сфера	Позиціонувати страхування як надійну сферу, в якій надаються якісні небанківські послуги
	Стимулювати залучення іноземних інвестицій та фінансової допомоги зарубіжних компаній
	Провести «очищення» ринку від неприбуткових компаній та/або неспроможних виконувати нормативи
	Модернізувати страхову сферу, впровадивши нові види обов'язкового страхування (для прикладу, медичне), що сприятиме як піднесенню галузі, так і зростанню рівня життя населення
Соціальна сфера	Заохочувати населення до пізнання сфери страхування, тим самим розвиваючи страхову культуру потенційних клієнтів
	Забезпечити ефективну систему попередження злочинних дій на страховому ринку та протидії ним
Соціальна сфера	Налагодити маркетингову складову діяльності ринку, залучати рекламодавців з метою охоплення більшої аудиторії та подальшого розширення сфери впливу
	Ввести в дію систему страхових пільг для незахищених верств населення і для працівників тих галузей, які передбачають роботу у шкідливих та/або небезпечних для життя умовах
Сфера технологій і ресурсів	Впровадити новітні інформаційні та телекомунікаційні технології
	Максимально спростити процедуру взаємодії з клієнтами, посилити уміння адаптуватися до будь-яких умов провадження діяльності без втрати продуктивності і не доставляючи дискомфорту страхувальникам
	Надавати прозору, достовірну та легкодоступну інформацію для всіх користувачів страхових послуг

Продовження табл. 4.2

1	2
Вихід на зовнішні ринки	Працювати над виходом вітчизняних страхових компаній на світовий ринок, в тому числі за рахунок пошуку іноземних партнерів
	Підвищити конкурентоздатність українських страховиків
	Заручитися державною підтримкою для міжнародної співпраці

*Складено за даними джерела [91]

У світі існує три типи підходів до державного регулювання страхової діяльності: ліберальний, авторитарний та змішаний тип регулювання. Найдоцільнішим типом регулювання страхування життя в Україні є авторитарний тип. Велика кількість невирішених проблем на вітчизняному ринку не дозволяє ліберально відноситись до страхової діяльності, а специфіка державного нагляду в Україні робить неможливим використання змішаного типу. Авторитарний тип дозволить державі ефективно впливати на діяльність ринку страхування життя. Такий тип регулювання характерний для страхового ринку Німеччини.

Для українського ринку страхування життя може стати корисним приклад рейтингової системи США. Вона полягає у створенні декількох консалтингових організацій, що будуть аналізувати діяльність страхових компаній з різних сторін та на їх основі публікувати офіційні рейтинги страховиків. Окрім рейтингових критеріїв, що публікує онлайн-журнал «Фореншурер», можна аналізувати такі показники, як фінансове положення, виплату за позовами і рівень сервісу, безпеку і запобігання втратам, гнучкість у роботі організації, вартість послуг, а також ефективність інвестиційної діяльності.

Досвід Німеччини у розвитку страхової діяльності в галузі страхування життя пропонує тісний взаємозв'язок страхового бізнесу з значним промисловим капіталом та суровий контроль держави. У розвинутих країнах страхові компанії, окрім страхової діяльності можуть надавати банківські послуги, займаються операціями з нерухомістю, цінними паперами та іншим,

можуть керувати активами клієнтів за їх дорученням. Для українських компаній здійснення трастових операцій може надати страховим компаніям більшої стійкості на ринку, а також додатковий дохід.

У розвинутих країнах світу створені інститути, які обслуговують і контролюють страховий бізнес. Нині це актуально і для України, оскільки давно назріла необхідність організації експертних служб: сюрвейєрів, кваліфікованих менеджерів, консультантів з питань ризиків, інспекторів за позовами. Експертні служби повинні відповідати сучасним вимогам за рівнем технічного оснащення, спеціалізованих та експертних методик. У страхових організаціях відчувається нестача спеціалістів з актуарних розрахунків, статистики, юристів у галузі страхування.

Фінансові ресурси, які акумулюються страховими організаціями, виступають джерелом інвестицій в економіку. У розвинених країнах світу страхові компанії за обсягом інвестиційних вкладень випереджають загальноновизнаних інституціональних інвесторів – банки й інвестиційні фонди. Складна економічна ситуація в Україні є значною перешкодою для підвищення активності страховиків. Фінансова нестабільність, наявність високих інвестиційних ризиків та нерозвиненість фондового ринку обумовлюють консервативність страхових компаній щодо управління інвестиційним портфелем та низький рівень ефективності розміщення страхових резервів. Одне із основних завдань держави полягає у створенні умов для активізації інвестиційної діяльності національних фінансових посередників. Інвестиційна діяльність в українських страхових компаніях тільки починає розвиватися. Страховикам сьогодні необхідно створити передумови для подальшого перетворення страхових компаній у потужних інституційних інвесторів, яким би довіряли громадяни.

Для підвищення перспективності ринку страхування життя, держава повинна розробити та запровадити механізм надання допомоги страховим компаніям, які опинилися на межі банкрутства. Це збільшить стійкість страхової системи, що в подальшому позитивно позначиться на кон'юнктурі

ринку. Також на рівні держави необхідно розробити заходи, що спрямовуватимуться на розв'язання проблем монополізації ринку страхування життя.

Тенденції останніх років показали, що запорукою успішного та якісного розвитку всієї економічної системи України та страхового ринку зокрема є здатність швидко реагувати на будь-які виклики, зміни та нововведення, забезпечити безперервність функціонування бізнесу в умовах глобальних перетворень.

Для забезпечення зростання обсягів страхування життя необхідно розвивати перестрахову діяльність, яка здатна надати ринку стійкість, підвищити привабливість компанії для потенційних клієнтів. В Україні більшість перестрахових операцій здійснюється іноземними страховими компаніями, така ситуація має свої вигоди, але і недоліки теж.

Перспективним кроком може стати створення галузевої організації за страхування життя. В Україні вже є досвід створення подібних організацій («Моторне (транспортне) страхове бюро», «Ядерний страховий пул» та ін.), як які реально проводять свою діяльність та мають вплив на страховий ринок.

Бюро зі страхування життя повинне взяти на себе наступні завдання:

- гарантування платоспроможності страховиків-учасників;
- розрахунок страхових тарифів;
- розробка нових послуг у сфері страхування життя;
- співробітництво з українськими та міжнародними організаціями, які проводять діяльність у сфері страхування життя;
- збирання актуальної інформації;
- створення та управління резервними фондами.

Крім усього переліченого потрібно забезпечити якісну підготовку кадрів із оцінки ризиків страхування життя.

Рівень надання послуг у сфері страхування життя напряму залежить від рівня кваліфікації працівників. Для цього необхідно щоб була відповідна інфраструктура освіти, забезпечення студентів відповідних спеціальностей

можливість стажування та проходження практики у вітчизняних компаніях, що здійснюють страхування життя, та подібних установ за межами України. Необхідно надати можливість працівникам страхової галузі підвищувати свій кваліфікаційний рівень.

Війна, яка триває в Україні, спричиняє значні руйнування, завдає шкоди майну та інфраструктурі, викликає кризові явища в економіці. На даний час і після завершення війни держава зосереджена на вирішенні першочергових проблем. Оскільки страхування життя не має значного впливу на економіку України, а навпаки є залежним від економічного середовища, вирішення проблем цього сектора відійшли на другий план.

Національний банк рекомендував страховикам спростити процедуру врегулювання страхових випадків, шляхом використання електронних документів і їх копій у разі ускладнення можливості отримання їх оригіналів, а також ведення роботи дистанційно.

НБУ в свою чергу не буде проводити інспекційні перевірки страхових організацій та продовжив термін здачі фінансової звітності. Було продовжено строк для приведення діяльності страховиків у відповідність до вимог нового Положення про ліцензування.

У повоєнні часи влада планує залучення страховиків до пріоритетних напрямів розвитку економіки. Зокрема, іпотечного фінансування, лізингових операцій, інформаційних технологій та інвестування. Будуть створюватись передумови для широкого впровадження медичного страхування.

Таким чином, ринок страхування життя тісно пов'язаний із іншими галузями економіки, економічним та політичним становищем в країні, рівнем життя населення та дуже чутливий до змін на макрорівні. Держава повинна забезпечити стійкість страхових організацій. Проте страхування життя не буде ефективно та стабільно функціонувати в умовах складного економічного стану в країні та неможливої непередбачуваності майбутнього. Ще дуже важливим є стимулювання з боку держави інвестиційну діяльність. Необхідно створити належні умови на інвестиційному ринку України, зробити його

привабливим для інвесторів та надійним. Також необхідно стимулювати розвиток фондового ринку України.

Отже, на світовому ринку страхування 60% валових страхових премій складають премії за договорами страхування життя. Світовий ринок страхування життя характеризується широкою різноманітністю страхових продуктів, які б підходили різним верствам населення. Страхування життя розвивається швидше в країнах з вищим рівнем життя населення. Майже у всіх промислово-розвинутих країнах страхування життя є випробуваним та популярним інструментом для індивідуального заощадження і примноження тимчасово вільних коштів, а також забезпечення в старості.

Висновки до розділу 4

В умовах динамічних змін та загострення конкурентної боротьби на ринку страхування життя, все більш актуальними стають питання мінімізації впливу негативних факторів на діяльність страхових компаній, створення дієвого механізму захисту чи нівелювання впливу можливих потенційних загроз.

В порівнянні із зарубіжними країнами, страховий ринок України характеризується недостатньою розвиненістю, недосконалою структурою, переважанням укладання короткострокових договорів, слабким розвитком перестраховання, нестабільністю фінансового стану страхових компаній, що призводить до несвоєчасного виконання зобов'язань перед страхувальниками та їх банкрутства. Передумовою активізації розвитку ринку страхових послуг є макроекономічна стабілізація та зростання рівня життя населення, створення умов для активізації інвестиційної діяльності страховиків. Пришвидшити розвиток ринку страхування життя може впровадження міжнародних стандартів страхування в Україні з урахування економічних та політичних особливостей нашої країни.. Зростання тенденції розвитку ринку страхування життя в Україні можна забезпечити шляхом підвищення

конкуренстоспроможності страхових компаній через збільшення дохідності інвестиційної діяльності. Держава має гарантувати надійність страхових компаній та стимулювати населення на купівлю полісів зі страхування життя. Одне із основних завдань держави полягає у створенні умов для активізації інвестиційної діяльності.

Війна в Україні спричинила значне зниження надходжень страхових премій, обмеження в діяльності компаній, ускладненням доступу до офісів та оригіналів документів. Слід очікувати, що після закінчення війни, грошові кошти держави будуть направлені на задоволення першочергових потреб, питання страхування життя відійде на другий план. Страховики змушені пристосовуватися до обставин, що склалися, шляхом переведення роботи у дистанційний режим, спрощення процедури врегулювання страхових випадків, шляхом використання електронних документів і їх копій у разі.

НБУ, в свою чергу, намагається підтримувати діяльність страхових компаній на належному рівні та спростив ряд вимог. У повоєнні планується залучення страховиків до пріоритетних напрямів розвитку економіки. Будуть створюватись передумови для широкого впровадження медичного страхування.

ВИСНОВКИ

Страховання життя – це довгострокове накопичувальне страхування, об'єктом страхування якого є життя та працездатність людини. До основних видів страхування життя відносять: змішане страхування, страхування дітей, страхування життя позичальника кредиту, довгострокове страхування життя працівників підприємств за рахунок коштів роботодавця, страхування додаткової пенсії.

Страховання життя є гарантом фінансової стабільності громадян при втраті ними працездатності, довгострокового лікування, встановлення інвалідності, досягнення пенсійного віку. Окрім цього, воно є потужним джерелом довгострокових інвестицій. Страхування життя є одним із основних механізмів забезпечення соціальної стабільності країни. Забезпечує зменшення тиску на економіку і бюджет держави та доповнює систему державного соціального захисту. Задовольняючи бажання безпеки та забезпечуючи гарантований дохід, страхування може сприяти підвищенню якості життя. Розвиток ринку страхування життя тісно пов'язаний з рівнем платоспроможності населення, інфляційними очікуваннями і розвитком національної економіки. В Україні страхування життя знаходиться на стадії розвитку і має проблеми та фактори, що стримують цей розвиток. Тому ріст рівня ринку страхування життя має набути пріоритетного значення в економічній та соціальній політиці держави.

Основою системи законодавчого регулювання страхового ринку є Конституція України та Закон України «Про страхування». Уповноваженим органом, що здійснює нагляд за страховою діяльністю в Україні є Національний банк України.

В контексті оцінки стану ринку страхування життя в Україні було проаналізовано в динаміці ряд абсолютних та відносних показників, серед яких загальна кількість компаній та питома вага лайфових страхових компаній; обсяг акумульованих страхових премій; частка валових премій у

відношенні до ВВП; сума страхових виплат у результаті настання страхового випадку; вартість страхових резервів, активів тощо.

Складні макроекономічні та політичні умови в країні спричинили скорочення чисельності страхових компаній. Протягом 2017–2021 років загальна кількість страховиків, що здійснюють страхування життя зменшується із 33 до 13 компаній. В Україні станом на 2019 рік застраховано 5-7% населення. Питома вага укладених договорів страхування життя в загальній кількості договорів страхування зростає до 9% (5033,3 тис. одиниць). Найменшим попитом користується пенсійне страхування, найбільшим – договори змішаного страхування.

В загальному обсязі валових страхових премій страховиків, страхові премії зі страхування життя у 2020 складають 11%. Частка валових страхових премій у відношенні до ВВП протягом 2017–2020 років має позитивну динаміку, але залишається на дуже низькому рівні. Найбільший обсяг страхових премій і виплат у 2020–2021 роках здійснено за договорами накопичувального страхування.

Загальний обсяг страхових резервів протягом аналізованого періоду має позитивну динаміку. Частка резервів зі страхування життя в загальному обсязі сформованих страхових резервів складає близько 36%.

Активи страховиків, що здійснюють страхування життя складаються четверту частину активів усіх страховиків, що діяли на дату звітності. За 5 років обсяг активів страхових компаній зі страхування життя зросли на 5 661,5 млн. грн.

Можна зробити висновок, що в Україні основні показники розвитку ринку страхування життя в десятки разів нижчі за відповідні показники розвинутих країн світу, але стабільно покращуються. Ринок страхування життя України увійшов до ТОП-3 динамічних ринків країн світу.

Частка найбільших трьох страхових компаній «life» України за збором валових страхових премій за 9 місяців 2021 року складає 60%. Це є ознакою монополізації ринку страхування життя.

Найбільшими страховими компаніями зі страхування життя є «MetLife», «ТАС» та «PZU Україна страхування життя». Вони очолюють більшість рейтингів страхових компаній. Винятком став рейтинг за розміром власним капіталом, який очолила СК «Уніка життя». ТОП-3 страхових компаній є найнадійнішими і найбільш стійкими в порівнянні з іншими. Страхова компанія «Уніка життя» складає серйозну конкуренцію СК «PZU Україна страхування життя». Майже всі страхові компанії, що очолюють страхові рейтинги мають закордонне походження, виняток лише страхова компанія «ТАС».

Розвиток ринку страхування життя України стримується низкою зовнішніх та внутрішніх факторів. Зокрема, недосконала нормативно-правова база; відсутність економічної стабільності; високий рівень інфляції; війна на території України; низький попит на страхові послуги зі страхування життя; неплатоспроможність населення; недостатній рівень надійних інвестиційних програм та слабкий розвиток фондового ринку; мала кількість потужних конкурентоспроможних українських страхових компаній зі страхування життя; прояви монополізму; вузький асортимент продуктів зі страхування життя; низька технологічність здійснення страхових операцій; недостатня ефективність стратегічного менеджменту страхових компаній та систем управління ризиками та внутрішнього контролю; недосконалість системи інформаційно-аналітичного забезпечення страхової діяльності.

Страхування життя тісно пов'язане із станом економіки в країні. Результати діяльності страховиків, що здійснюють страхування життя, мають високу залежність від макроекономічної стабільності, а також рівня ділової активності в країні. Втрати страховиків «life» під час криз більші порівняно з іншими суб'єктами економіки.

У розвинутих країн страхування входить до стратегічних секторів економіки. Найбільш розвинений ринок страхування життя у США, Японії та Німеччині. Страхові ринки страхування життя в цих країнах набули сталого розвитку і високого рівня надійності. У Німеччині та Японії держава жорстко

контролює страхову діяльність. У США відсутнє федеральне законодавство про страхування та орган, який би контролював діяльність страхових компаній. Кожна з цих країн має широкий вибір страхових продуктів зі страхування життя, які варіюються в ціні. В країнах створені універсальні страхові продукти, які можуть собі дозволити різні верстви населення. В США та Японії страховики можуть здійснювати окрім страхової діяльності трастові операції. Також в США страховики є кредиторами, займаються чековим обслуговуванням клієнтів, операціями з нерухомістю, цінними паперами, а також управляють майном та капіталом за дорученням клієнтів. Крім того страховики є потужними інвесторами, які є власниками великої кількості цінних паперів та масштабних інвестицій на внутрішньому і зовнішніх ринках.

Передумовою активізації розвитку ринку страхових послуг є макроекономічна стабілізація та зростання рівня життя населення, створення умов для активізації інвестиційної діяльності страховиків. Державі необхідно провести реформування економіки у цілому відповідно до вимог євроінтеграції і глобалізації, на мікрорівні формувати збалансовану структуру страхового портфеля страхових компаній, ефективну маркетингову політику щодо страхових послуг, підвищення кваліфікації співробітників, тощо.

Держава має гарантувати надійність страхових компаній та стимулювати населення на купівлю полісів зі страхування життя. Разом з цим необхідно підвищувати якість надання послуг зі страхування життя. Влада має створити привабливі умови для створення національних страхових компаній і подальшого їх розвитку та підвищення конкурентоспроможності.

Для підвищення перспективності ринку страхування життя, держава повинна розробити та запровадити механізм надання допомоги страховим компаніям, які опинилися на межі банкрутства. Необхідно розвивати перестрахову діяльність, яка може підвищити стійкість страхового ринку та підвищує привабливість компанії в очах потенційних клієнтів. Перспективним кроком може стати створення галузевої організації за страхування життя.

Завдяки новим рамковим умовам у сфері страхового права та новій організації контролю на правовому та організаційному рівні зроблено перші важливі кроки, які сприяють розвитку та посиленню ринку страхування життя. Однак у цій сфері залишається ще багато роботи, оскільки страхова справа загалом і страхування життя зокрема тісно пов'язані з усіма важливими секторами економіки та соціальної політики. Тому необхідно ретельно узгоджувати заходи щодо посилення страхування життя з усіма важливими аспектами та діючими особами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України “Про страхування” від 07 березня 1996 р. (поточні редакція від 01.01.2022) URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws>.
2. Базилевича В. Д. Страхування: підручник. Київ: Знання-Прес, 2008. 1019 с.
3. Говорушко Т.А., Страхування. Львів: Магнолія, 2006. 328 с.
4. Вовчак О. Д. Страхова справа: підручник. Київ : Знання, 2011. 391 с.
5. Юхименко П. І, Федосов В.М. Теорія фінансів : підручник. Київ : ЦУЛ, 2010. 576 с.
6. Бігдаш В. Страхування: навчальний посібник. Київ: МАУП, 2006. 444с.
7. Переваги та недоліки накопичувального страхування життя. URL : <https://www.fg.gov.ua/articles/50642-perevagi-ta-nedoliki-nakopichuvalnogo-strahuvannya-zhittya.html>
8. Божко Є.О., Дейбук Д.В. «Страхування дітей, особливості пропонування та перспективи розвитку в Україні». URL : <http://pck.kneu.edu.ua/?p=357>
9. Офіційний сайт ПАТ «СК «ТАС» life» : <https://taslife.com.ua>
10. Органи державного нагляду за страховою діяльністю та їх функції. URL : <http://moodle.nati.org.ua/mod/book/view.php?id=10047&chapterid=3375>
11. Дані наглядової статистики НБУ. URL : <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist>
12. Онлайн-журнал НВ оновлена інформація про страхування URL: <https://biz.nv.ua/ukr/finance/strahoviy>
13. Інформація про стан і розвиток страхового ринку України. URL : <http://nfp.gov.ua>.

14. Підсумки діяльності страхових компаній. URL : <https://nfp.gov.ua/files/DepFinMon/sk>
15. Білоус Н.М., Пелешанко А.В. Рейтингова оцінка діяльності страхових компаній в Україні зі страхування життя. *Економічні науки*. 2018.
16. Проблеми розвитку страхування в Україні : Науковий студентський збірник. Випуск 2. За заг. ред. проф. Плиси В. Й. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2021. 148 с.
17. Рябенко Г.М., Сіренко Н.М., Кравченко А.С.. Страхування : навч. посібн. Миколаїв : МНАУ, 2014. 429 с.
18. Гаманкова О. О. Страхувальний ринок України у глобальному страховому просторі. *Фінанси України*. 2012. № 5. 67 с.
19. Залетов О. М. Державне регулювання ринку страхування життя в Україні : автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.08. Держ. вищ. навч. закл. «Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана». Київ, 2007. 20 с.
20. Клапків Ю. М. Аналіз інституціонального розвитку ринку страхування життя в Україні. *Науковий вісник Херсонського державного університету*.. Херсон, 2017. №25. Частина 2. С. 131-134.
21. Козьма І. І. Сучасний стан розвитку ринку страхування життя в Україні. *Науковий вісник Ужгородського університету. Економіка*, 2014. № 1. С. 165-170.
22. Кулина Г. М. Сучасні тенденції розвитку страхування життя у світі *Економічний аналіз*. 2014. С. 27-33.
23. Федорова Т.А. Страхування: підручник. БЕК. 2004. 875 с.
24. Алексеєв І. Страхувальні послуги: навчальний посібник для студ. 4 курсу спец. Нац. ун-т "Львівська політехніка". Львів: Вид-во Національного ун-у "Львівська політехніка", 2006. 203 с.
25. Класифікація видів особистого страхування. URL. : <http://moodle.nati.org.ua/mod/book/tool/print/index.php?id=10052>
26. Яворська Т.В. Страхувальні послуги : навч. посіб. Київ: Знання, 2010. 350 с.

27. Журавка О.С. Науково-методичні засади стратегічного розвитку страхового ринку України : дис. ... канд. ек. наук. Українська академія банківської справи Національного банку України, 2010.
28. Лащик І., Кондрат І., Віблій П., В. Блець. Страхувальний ринок України: сучасний стан та перспективи розвитку *Галицький економічний вісник* 2020. №5. С. 105-112
29. Клапків Ю. М. Аналіз інституціонального розвитку ринку страхування життя в Україні *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія: Економічні науки. Херсон, 2017. №25. Частина 2. С. 131- 134.
30. Горбач Л.М., Каун О.Б., Ринок фінансових послуг: навчальний посібник. Київ. Кондор, 2009. 436с.
31. Гутко Л.М. Страхувальний ринок України: стан, проблеми розвитку та шляхи їх вирішення. *Економіка. Фінанси. Право*. 2008. №7. С. 34-36.
32. Онлайн-журнал про страхування «Фориншурер». URL : <https://forinsurer.com>
33. Офіційний сайт страхової компанії «MetLife». URL : <https://www.metlife.ua/>
34. Офіційний сайт страхової компанії «PZU Україна страхування життя». URL : <https://www.pzu.com.ua/ru/about/company/pzuukr.html>
35. Офіційний сайт страхової компанії «УНІКА ЖИТТЯ». URL : <https://uniqa.ua/ru/private/life/zhizn/>
36. Офіційний сайт страхової компанії «КД life». URL : <https://www.kd-life.com.ua/>
37. Офіційний сайт Фонду гарантування вкладів фізичних осіб : <https://www.fg.gov.ua/articles/50642-perevagi-ta-nedoliki-nakopichuvalnogo-strahuvannya-zhittya.html>
38. Зоря С.П., Чумак В.Д., Мисник Т.Г. Особливості функціонування страхового ринку в Україні. *Ефективна економіка*. 2018

39. Соціально-економічний розвиток України за січень-квітень 2018 р. URL : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/infografika/2018/soes/ukr/sed/ser_04_2018.pdf
40. Тривалість життя населення у країнах світу. URL : <https://www.slovoidilo.ua/2021/08/28/infografika/suspilstvo/skilky-zhyvut-koly-vuxodyat-pensiyu-hromadyany-riznyx-krayin>
41. Інформація про демографічне навантаження в Україні. URL : <https://lv.ukrstat.gov.ua/ukr/publ/2021/DP1920210201>
42. Інформація про стан інвестиційних процесів в економіці України. URL : https://lb.ua/blog/bogdan_danylysyn/503439_shchodo_stanu_investitsiynih_protseviv.html
43. Стешенко О.Д., Гамора В.О. Дослідження ринку страхування життя в Україні в умовах євроінтеграції 2019. URL : <http://ppb.khadi.kharkov.ua/article/view/186324>.
44. Криклій А. С., Пікус Р. В. Ринок страхування життя в Україні: тенденції та європейський досвід. URL: <http://www.economy.in.ua/index.php?iid=7&operation=9>
45. Городніченко Ю.В. Тенденції та перспективи розвитку страхового ринку України. *Економіка і суспільство*. 2017. №10. С. 569-573
46. Місце ринку страхування життя України у світі. URL : <https://finbalance.com.ua/news/ukranskiy-rinok-strakhuvannya-zhittya---83-iy-u-sviti---swiss-re>
47. Лаврук Н.А., Петрик Є.В. Динаміка розвитку страхування життя в Україні. *Економіка і суспільство*. 2017. №13. С.1143-1148.
48. Страховий ринок України під час воєнного стану. URL : <https://forinsurer.com/news/22/04/13/41116>
49. Інформація про страховий ринок Німеччини URL: <https://infopedia.su/17x60de.html>
50. Інформація про страховий ринок Німеччини URL: <https://taslife.com.ua/blog/germany>

51. Інформація про страхування життя в США URL: <https://taslife.com.ua/blog/usa-life-insurance>

52. Інформація про страхування життя в Японії URL: <https://taslife.com.ua/ru/blog-ru/japan>

53. Каракулова І. Фонди гарантування виплат за договорами страхування життя: зарубіжний досвід. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. Економіка. 2012. № 133. С. 47-49.

54. Коваль О. П. Щодо запровадження Фонду гарантування страхових виплат за договорами страхування життя. *Фінанси України*. 2014. №3. С. 61-68.

55. Кривицька О. Р. Страхування життя як альтернативне джерело задоволення потреб населення. *Соціальна економіка*. 2017. № 1. С. 28-33.

56. Савчук С. Ринок небанківських фінансових послуг після війни. *Економічна правда*. URL : <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/05/25/687455/>

57. Приступа Л. А. Страхування життя: сучасні тенденції та перспективи розвитку в Україні. *Причорноморські економічні студії*. 2016. № 7. С. 230-234.

58. Стецюк Т. І. Сутність страхування життя: значення, функції, ризику. *Наука й економіка*. – 2015. №1. С. 154-160.

59. Чвортко Л. А. Тенденції розвитку страхування життя в Україні в умовах економічної нестабільності *Сталий розвиток 2030: економічна, соціальна, екологічна та політична складові* : матеріали доповідей міжнародної міждисциплінарної конференції (Грузія, Тбілісі, 2017). Львів, 2017. – С. 116-121. – Режим доступу: <http://dspace.udpu.org.ua:8080/jspui/handle/6789/7774>

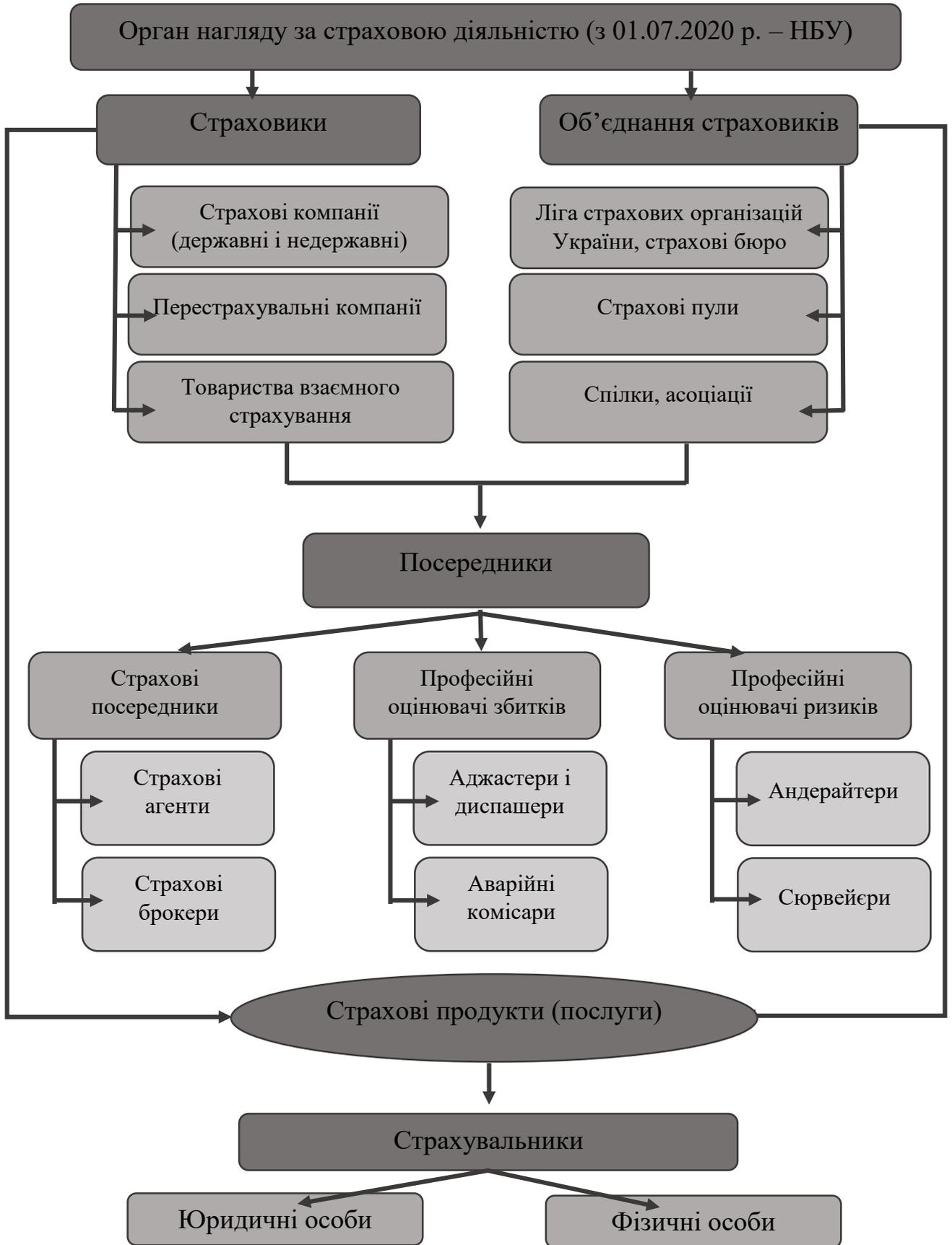
60. Криклій А. С., Пікус Р. В. Ринок страхування життя в Україні: тенденції та європейський досвід. URL: <http://www.economy.in.ua/index.php?iid=7&operation=9>

61. Волохова Л. Ф., Захаренко В. В. Зарубіжний досвід розвитку ринку страхування життя як чинник впливу на українські реалії. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент*. 2019. № 35. С. 137-142.
62. Лобова О. М. Тенденції страхування життя в Україні. *Финансовые услуги*. 2017. №2. С. 27-33
63. Приступа Л. А. Страхування життя: сучасні тенденції та перспективи розвитку в Україні. *Причорноморські економічні студії*. 2016. № 7. С. 230-234.
64. Цуркан І. М. Розвиток ринку страхування життя в контексті забезпечення соціального захисту населення України *Економічний простір*. 2017. № 123. С. 127-143.
65. Особисте страхування [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://lifar-o-a.at.ua/tyru3m/lekcii/lekcija_5.pdf.
66. Статистика страхового ринку України [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://forinsurer.com/stat?fbclid=IwAR0njAmkhuFKiw0_azJb9gCSBj19JNhJF46l0M5XOdjaYZCYiVqy_qhBxk.
67. Економічний зміст та класифікація особистого страхування URL : <http://moodle.nati.org.ua/mod/book/view.php?id=10052>
68. Долгошея Н. О. Страхування в запитаннях та відповідях: навч. Посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2010, 318 с.
69. Ринок страхування життя в Україні. URL: <http://poglyad.com/students/item-21989>
70. Страхування життя та його основні види. URL: <http://www.enbv.narod.ru/text/Econom/strah/str/08.html>
71. Ярошенко С. Л. Проблеми становлення та розвитку страхового ринку життя в Україні. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2012. № 4. (83). С. 86-93
72. Шірінян Л. Конкурентоспроможність страхового ринку України в сучасних умовах. *Економіка України*. 2011. № 7. С. 37-48

73. Цуркан І. М. Розвиток ринку страхування життя в контексті забезпечення соціального захисту населення України. *Економічний простір*. 2017. № 123. С. 127-143.
74. Фарат О. І. Розвиток ринку страхування життя в Україні в умовах євроінтеграції : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00. Нац. акад. наук України, Ін-т регіон. дослідж.. Львів, 2009. 21 с.
75. Супрун А. А. Страховий ринок України в умовах системної кризи. *Фінанси України*. 2013. № 9. С. 68-75
76. Рябенко Г. М., Зінгаєва Н. Є. Страхування : курс лекцій. Миколаїв: МНАУ, 2017. 77 с.
77. Супрун А. А. Страхові послуги : навч. Посібн. Київ. : Ліра-К, 2014. 248 с.
78. Фисун І.В. Страхування : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2011. 240 с.
79. Фурман В. М. Страхування: теоретичні засади та стратегія розвитку. Київ: КНЕУ, 2011. 296 с.
80. Шратовський Г. Л. Страховий бізнес: управління розвитком : монографія. Київ: НТЕУ, 2011. 254 с.
81. Ботвіна Н. Формування страхового ринку в Україні: реалії та проблеми сьогодення. *Економічний аналіз*. Одеса, 2019. Т. 29. № 4. С. 132-137.
82. Світлична О.С., Сташкевич Н.М. Управління фінансами страхових організацій: навч. посіб. Одеса: Атлант, 2015. 258 с.
83. Нечипорук І.Ю. Розвиток страхового ринку в умовах макроекономічної нестабільності. *Житомирський державний технологічний університет*. URL : <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/06/48-2.pdf>.
84. Плиса В.Й. Стратегія посткризового розвитку страхового ринку України. *Фінансовий простір*. Київ, 2015. № 3. С. 90-96.
85. Козьменко О. В., Козьменко С.М., Васильєва Т.А. Нові вектори розвитку страхового ринку України : монографія. Суми : Університетська книга, 2012. 316 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Структура страхового ринку України

Додаток Б

Порівняльна характеристика основних положень Законів України

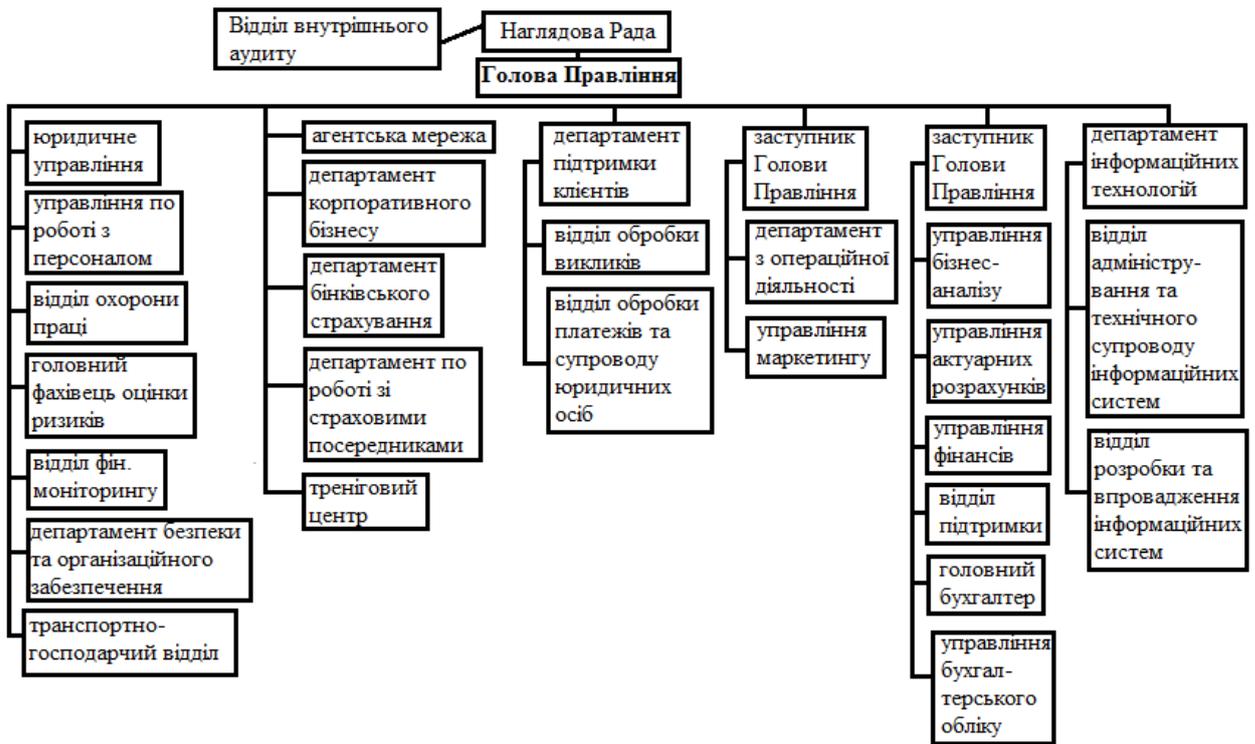
«Про страхування» 1996 р. і 2021 р.

Критерій порівняння	ЗУ «Про страхування» від 07.03.1996 р.	ЗУ «Про страхування» від 18.10.2021 р.
Мінімальний розмір статутного фонду	Для СК «non-life» - 1 млн. євро, для СК «life» - 1,5 млн. євро	Для СК «non-life» - 2 млн. євро, для СК «life» - 3 млн. євро
Поділ страхування	Види страхування (49 для обов'язкового, 23 для добровільного)	Класи страхування (18 для «non-life», 5 для «life»)
Ліцензування страхової діяльності	Окрема ліцензія для кожного виду страхування	Одна ліцензія для всіх «класів» страхування
Порядок отримання ліцензії	Страховик повинен подати перелік документів до місцевих органів Укрстрахнагляду та внести плату за кожен вид страхової діяльності	До переліку документів додається інформація про всіх власників та топ-менеджерів, а також плани діяльності компанії на три роки
Термін розгляду уповноваженим органом заяви страховика про видачу йому ліцензії	Не більше 30 календарних днів з часу одержання всіх необхідних документів	90 днів - у разі отримання першої ліцензії; 60 днів - у разі отримання другої та наступних ліцензій та при повторному отриманні ліцензій, якщо ліцензія на відповідний вид страхування була зупинена, обмежена або анульована; 30 днів - у разі повторного отримання ліцензії на певний вид страхування, крім випадків, передбачених попереднім абза-цом
Передавання страхового портфелю	Не передбачено цією версією Закону	Страховик може укласти з іншим страховиком договір про повне або часткове передання йому прав і обов'язків, що виникають на основі всіх або частини договорів страхування, укладених ним, одному чи декільком страховикам на основі договору (договорів) за умови, що усі вони відповідатимуть до та після укладення договору встановленим відповідно до законодавства вимогам та показникам, що обмежують ризики за операціями з фінансовими активами

Критерій порівняння	ЗУ «Про страхування» від 07.03.1996 р.	ЗУ «Про страхування» від 18.10.2021 р.
Запобігання та протидія легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму	Не передбачено цією версією Закону	Страховики зобов'язані розробляти, проваджувати та постійно поновлювати правила внутрішнього фінансового моніторингу та програми його здійснення з урахуванням вимог законодавства
Вихід страховика з ринку	Достатньо добровільно відмовитись від ліцензії або вона може бути анульована за рішенням НБУ, після чого СК може здійснювати свою діяльність як звичайна юридична особа або отримати інші ліцензії за умови виконання всіх необхідних для цього вимог	Може бути як добровільний, так і примусовий. У першому випадку зберігається можливість відмови від ліцензії та подальшого існування СК у якості юридичної особи, а в другому – передбачається примусова ліквідація страховика одночасно із втратою ліцензії

*Складено автором за даними Верховної Ради України

Додаток В

Організаційна структура ПАТ «СК «ТАС Лайф»